

**КАФЕДРА НАГЛЯДОВО-ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ**

О.О. Островерх, С.М. Домбровська, О.В. Савченко

**ЗАСТОСУВАННІ ПРАВА
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ
І ПІДРОЗДІЛІВ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Навчальний посібник

Харків 2014

КАФЕДРА НАГЛЯДОВО-ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

О.О. Островерх, С.М. Домбровська, О.В. Савченко

**ЗАСТОСУВАННІ ПРАВА
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ
І ПІДРОЗДІЛІВ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Навчальний посібник

Харків 2014

Друкується за рішенням
вченої ради НУЦЗ України
Протокол від 08.05.14 № 9

Рецензенти: доктор педагогічних наук, професор М.І. Лазарєв, проректор з наукової роботи Української інженерно-педагогічної академії, завідувачий кафедрою креативної педагогіки та інтелектуальної власності;
кандидат технічних наук, доцент О.А. Стельмах, заступник начальника науково-методичного центру навчальних закладів МНС України – начальник відділу науково-методичного забезпечення професійної освіти.

О.О. Островерх, Домбровська С.М., Савченко О.В.

Застосування права інтелектуальної власності в діяльності органів і підрозділів цивільного захисту: навч. пос. – Х.: НУЦЗУ, 2014 - 104 с.

Навчальний посібник «Застосування права інтелектуальної власності у діяльності органів та підрозділів цивільного захисту» розрахований на поглиблене вивчення правових відносин у сфері інтелектуальної власності, опанування правового механізму регулювання, отримання необхідних навиків кваліфікації результатів творчої діяльності, захисту майнових і особистих немайнових прав авторів як в Україні, так і за її межами. До кожної теми розроблені різноманітні завдання для перевірки рівня засвоєного матеріалу та списки рекомендованої літератури.

Методика вивчення цієї дисципліни передбачає співробітництво й взаєморозуміння між курсантом, студентом і викладачем, розвиток у курсантів, студентів аналітичного мислення, вміння співставляти фактичний і теоретичний матеріал, робити самостійні висновки, прогнози та рекомендації.

Навчальний посібник призначений для курсантів, студентів та слухачів Національного університету цивільного захисту України.

Відповідальний за випуск Островерх О.О.

Зміст

Скорочення	6
Вступ.....	7
Глава 1. Поняття інтелектуальної власності і система її правової охорони. Становлення законодавства України про інтелектуальну власність	10
1.1 Поняття інтелектуальної власності	10
1.2 Основні інститути права інтелектуальної власності	11
1.3 Становлення і розвиток законодавства України в галузі інтелектуальної власності	13
1.4 Система джерел правового регулювання відносин, пов'язаних з охороною і використанням об'єктів інтелектуальної власності.....	14
Контрольні запитання	18
Глава 2. Авторське право та суміжні права.....	20
2.1 Правове регулювання авторського права та суміжних прав.....	20
2.2 Поняття та види об'єктів авторського права	20
2.3 Суб'єкти авторського права.....	23
2.4 Особисті немайнові права авторів.....	25
2.5 Майнові права авторів.....	27
2.6 Строк дії авторського права.....	29
2.7 Авторський договір та його види	30
2.8 Поняття та види об'єктів суміжних прав.....	32
Контрольні запитання	34
Глава 3. Патентне право. Оформлення патентних прав.....	35
3.1 Поняття та об'єкти патентного права	35
3.2 Суб'єкти патентного права	36
3.3 Поняття й ознаки винаходу.....	36
3.4 Поняття й ознаки корисної моделі	38
3.5 Поняття й ознаки промислового зразка	40
3.6 Розпорядження патентними правами	41
3.7 Виникнення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок	45
3.8 Стадії оформлення патентних прав	46
3.8.1 Складання і подання заявки	47
3.8.2 Розгляд заявки в патентному відомстві.....	50

3.9 Державна реєстрація права на винахід, корисну модель, промисловий зразок	55
3.10 Особливості патентного права в Україні на секретний винахід і секретну корисну модель.....	56
Контрольні запитання.....	61
Глава 4. Правове регулювання засобів індивідуалізації товарів і послуг.....	63
4.1 Засоби індивідуалізації товарів і послуг	63
4.2 Поняття комерційного (фірмового) найменування. Його ознаки. Суб'єкти прав на комерційне (фірмове) найменування.....	64
4.3 Поняття й ознаки торгівельної марки. Правова охорона торгівельної марки. Оформлення прав на торгівельну марку.....	66
4.4 Поняття географічного зазначення та його ознаки. Охорона прав на географічне зазначення. Порядок реєстрації географічного зазначення. Права та обов'язки, що впливають з реєстрації географічного зазначення	68
Контрольні запитання.....	73
Глава 5. Нетрадиційні об'єкти права інтелектуальної власності	74
5.1 Наукові відкриття.....	74
5.2 Раціоналізаторські пропозиції	74
5.3 Топографія інтегральних мікросхем	76
5.4 Сорти рослин, породи тварин.....	79
5.5 Комерційна таємниця.....	81
Контрольні запитання.....	82
Глава 6. Захист прав інтелектуальної власності.....	83
6.1 Поняття порушення прав інтелектуальної власності	83
6.2 Види юридичної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності	84
6.3 Способи захисту порушених авторських і суміжних прав	85
6.4 Цивільно-правові способи захисту інтелектуальних прав на об'єкти промислової власності	92
Відповідно до ст. 27 (Способи захисту прав) Закону України „Про охорону прав на промислові зразки”:	92
6.5 Цивільно-правові способи захисту інтелектуальних прав на топографії інтегральних мікросхем	93
6.6 Цивільно-правові способи захисту інтелектуальних прав на засоби індивідуалізації товарів та послуг.....	93

6.7. Цивільно-правові способи захисту інтелектуальних прав на сорти рослин і породи тварин	95
Контрольні запитання	96
Рекомендовані теми для рефератів та обговорень	98
Список рекомендованої літератури	99

СКОРОЧЕННЯ

ВТО – Всесвітня торгова організація

ЗУ – Закон України

ККУ – Кримінальний кодекс України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

МКПЗ - Міжнародна класифікація промислового зразка

МПК - Міжнародна патентна класифікація

ООН –Організація Об'єднаних Націй

РІВ - результати інтелектуальної власності

СНД - Співдружність Незалежних Держав

ЮНЕСКО - Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і куль-

тури

ЦК України – Цивільний кодекс України

ІМС - Інтегральна мікросхема

ВСТУП

Двадцять перше століття стане століттям економіки, заснованої на знаннях, у якій інтелектуальна власність буде основною рушійною силою.

Світло вільної наукової, технічної і художньої творчості з давніх часів наполегливо пробивається до світового визнання. Завдяки бурхливому розвитку науково-технічного прогресу, інтернаціоналізації господарських зв'язків, комп'ютеризації виробництва інформація стала таким самим об'єктом права власності, як і засоби виробництва. Досвід розвинених країн показав, що саме по собі виробництво вже не є визначальним чинником зростання економічних показників, воно поступово поступається місцем науці, розвитку нових технологій. У зв'язку з цим питома значимість інтелектуальної власності в житті людей зростає вже не щодня, а щогодини.

Охорона прав на результати інтелектуальної діяльності введена порівняно недавно - дещо більше 200 років тому, - термін, з історичної точки зору, мізерно малий. І належала вона лише до деяких видів інтелектуальних продуктів, що є результатами творчої діяльності, які вийшли на той час на ринок, - творів літератури і мистецтва, а також винаходів.

Відповідно до Конституції України, що гарантує кожному громадянину свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, наша незалежна держава послідовно створює власні механізми захисту авторських прав, прав промислової власності, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.

Країни приймають закони з охорони інтелектуальної власності з таких основних причин:

по-перше, вони прагнуть законодавчо оформити немайнові та майнові права творців на їхні твори і право суспільства на доступ до цих творів;

по-друге, уряди країн свідомо прагнуть заохочувати творчість, поширення і застосування результатів творчої праці, а також сприяти вільній торгівлі в інтересах економічного та соціального розвитку.

У цілому законодавство у сфері інтелектуальної власності прагне захистити інтереси авторів та інших творців інтелектуальних товарів і послуг шляхом надання їм певних визначених, обмежених у часі прав, що дозволяють контролювати використання їхньої творчої діяльності. Причому ці права стосуються не матеріального об'єкта, в якому може бути втілений результат творчої праці, а продукту діяльності людського розуму як такого.

Питання охорони і використання інтелектуальної власності в сучасних умовах переходу до ринкових відносин починають відігравати все важливішу роль у комерційній, підприємницькій і виробничій діяльності підприємств та установ України усіх форм власності. У цьому відношенні всім, хто займається або готується до подібного роду діяльності, треба досить чітко уявляти собі, що таке інтелектуальна власність, у чому полягає її сутність, як вона охороняється в сучасному світі, до яких серйозних матеріальних витрат може призвести порушення прав інтелектуальної власності.

Інтелектуальна власність, що охороняється зараз у більшості країн світу, в сучасних умовах є одним з наймогутніших стимуляторів прогресу в усіх

галузях розвитку суспільства. Психологи вивчають її як результат розумової праці, новаторського пошуку. Науковці, які вивчають творчу діяльність (фахівці з евристики), розглядають механізм діяльності людини, розкривають закономірності створення новацій. Соціологи встановлюють взаємозв'язок між розвитком творчої діяльності, соціальним і науковим прогресом. Економісти розглядають інтелектуальну власність як засіб підвищення ефективності виробництва. Правознавці вивчають її як об'єкт права у зв'язку із суспільною цінністю та пов'язані з нею правовідносини.

Інтелектуальна власність - частина цивільного права, що об'єднує дві сфери прав - промислову власність та авторське право і суміжні права. Промислова власність охоплює досить широке коло об'єктів, що дістали застосування в міжнародному торговому обороті. Поняття «промислова власність», після прийняття Паризької конвенції про охорону промислової власності 1883 р., стало загальноживим, універсальним у патентній практиці терміном, що ввійшов у побут міжнародних контактів.

До об'єктів права промислової власності належать: технічні рішення (винаходи), корисні моделі; символи чи позначення, що проставляються на промислових виробках, що використовуються при наданні послуг (торговельна марка); зовнішній вигляд промислових виробів (промислові зразки - малюнки чи моделі); сорти рослин; географічне зазначення місць походження товарів; найменування фірм, під якими вони виступають у господарському обороті (комерційні (фірмові) найменування); компонування інтегральних мікросхем. До права промислової власності включене також право на припинення недобросовісної конкуренції, тобто на використання прийомів, що суперечать ustalеним у промисловій і торговельній практиці чесним звичаям.

Авторське право і суміжні права охороняють права автора твору, створеного внаслідок творчої інтелектуальної праці. Вони стосуються особливих форм творчості, що належать, головним чином, до засобів масових комунікацій - не лише до друкованих публікацій, а й до радіо- та телепередач, прокату фільмів, комп'ютерних систем збереження та відтворення інформації.

Авторське право охороняє форму вираження ідей, а не самі ідеї. Як тільки ідеї втілюються в матеріальний носій, виникає правова охорона форми твору - розташування слів, нот, знаків. В об'єктивному змісті авторське право - це сукупність правових норм, що регулюють відношення з приводу створення і використання творів науки, літератури, мистецтва. У суб'єктивному змісті авторське право - це особисті немайнові та майнові права, що належать особам, які створили твори науки, літератури, мистецтва.

Права, що стосуються виконавців, виробників фонограм, відеограм і організацій мовлення прийнято називати «суміжними правами», тобто правами у галузях, суміжних з авторським правом.

Для того, щоб навчитися вчасно виявляти у своїй продукції, розробках створювані при цьому об'єкти інтелектуальної власності, необхідно набути певних знань у зазначеній сфері. Це дасть можливість одержати не лише право на охорону інтелектуальної власності в країні та за кордоном, а й перетво-

рити її в особливо конкурентоспроможний на ринку товар, нерідко дуже дорогий і високоприбутковий, у разі правильного його використання.

Необхідним елементом соціально-економічного прогресу держави є наявність сучасної, міжнародна визнаної системи охорони об'єктів інтелектуальної власності. Україна - держава із значним науково-технічним та інтелектуальним потенціалом - і створює саме таку систему.

Нормативно-правова база у сфері інтелектуальної власності постійно вдосконалюється і поповнюється новими документами з метою створення таких правових механізмів, які б дозволили максимально захистити національного виробника та іноземного інвестора від правопорушень та зловживань у цій сфері, кількість яких невпинно зростає.

16 січня 2003 року Верховна Рада України прийняла новий Цивільний кодекс України (далі - ЦК України), який деякі правознавці називають другою Конституцією України. Прийняття цього Кодексу - явище надзвичайно великої ваги у житті України; він значною мірою відображає сучасні реальні ринкові відносини і має активно сприяти їх успішному розвитку.

Однією зі складових частин цього Кодексу є Книга четверта «Право інтелектуальної власності». Вперше в історії України прийнято такий цивільний кодифікаційний акт щодо права інтелектуальної власності. Зараз уже ніхто не стане заперечувати, що інтелектуальна діяльність та результати інтелектуальної власності все більше набувають пріоритетного значення в усьому світі. Саме цей напрям суспільно-корисної діяльності стає чи не головним. Світовий досвід показує, що інтелектуальна діяльність та інтелектуальна власність стають визначальною і вирішальною рушійною силою будь-якого розвитку. Передусім вони визначають стратегію і тактику соціально-економічного прогресу будь-якої країни, у тому числі й України.

Зростання ролі і значення інтелектуальної діяльності та інтелектуальної власності зумовлює необхідність історичного посилення ефективності їх правової охорони. Прийняття Книги четвертої ЦК України стало ще однією, досить істотною сходинкою щодо вдосконалення правової охорони інтелектуальної власності. Безперечно, це далеко не вершина цієї досконалості, але істотне наближення до неї. Книга про право інтелектуальної власності ЦК України враховує сучасний стан економіки України і взагалі господарювання, наші традиції і звичаї, нашу ментальність і реальність буття. Вона максимально наблизила систему правової охорони інтелектуальної власності до світових стандартів, у ній дістали відображення останні найновіші досягнення як світової, так і вітчизняної правової науки, враховано досвід правозастосовної практики.

Цим кодифікований акт про інтелектуальну власність України не лише підбив підсумки розвитку її правової охорони, а й визначив цілі принаймні на ближчу перспективу.

Запропонований навчальний посібник підготовлений відповідно до виконання Указу Президента України від 27 квітня 2001 р. «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні» для запровадження у вищих навчальних закладах курсу з основ інтелектуальної власності.

ГЛАВА 1. ПОНЯТТЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ І СИСТЕМА ЇЇ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ. СТАНОВЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ

План:

- 1.1. Поняття інтелектуальної власності
- 1.2. Основні інститути права інтелектуальної власності
- 1.3. Становлення і розвиток законодавства України в галузі інтелектуальної власності
- 1.4. Система джерел правового регулювання відносин, пов'язаних з охороною і використанням об'єктів інтелектуальної власності

1.1 Поняття інтелектуальної власності

Поняття інтелектуальної власності у світовій правовій системі з'явилося не так давно. Наприкінці минулого століття було підписано Паризьку конвенцію про охорону промислової власності (20 березня 1883 р.). В 1891 р. підписано Мадридську угоду про міжнародну реєстрацію знаків. Трохи раніше було укладено Бернську конвенцію про охорону літературних і художніх творів – в 1886 р. Але міжнародне співробітництво в галузі охорони прав на результати творчої діяльності розпочало особливо активно розвиватися в ХХ столітті. В 1925 р. було укладено Гаагську угоду про міжнародне депонування промислових зразків. Лісабонська угода про охорону найменування місць походження та їх міжнародну реєстрацію було підписано в 1958 р. В 1961 р. була підписана Римська конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і органів радіо і телебачення. В 1989 р. підписаний Договір про реєстр фільмів (Договір про міжнародну реєстрацію аудіовізуальних творів). Також було підписано багато інших міжнародних договорів, угод, конвенцій, спрямованих на забезпечення надійної правової охорони результатів творчої діяльності в різних країнах світу – учасницях названих та інших договорів.

В даний час у зв'язку з загальним розвитком міжнародного економічного і культурного співробітництва помітний розвиток тенденції зміцнення міжнародних організацій саме в галузі науково-технічної і гуманітарної діяльності. Ця тенденція характеризується:

- розширенням і зміцненням міжнародно-правового співробітництва держав, залученням все більшої кількості учасників, особливо країн, що розвиваються;
- бажанням удосконалити і модернізувати структуру уже існуючих організацій, привести їх у відповідність із структурою інших учасників міжнародних організацій;
- якісною зміною співробітництва, що проявляється в підвищенні ефективності матеріально-правових норм;
- універсалізацією окремих міжнародних союзів;

- підвищенням їх ролі в системі міжнародних організацій і перетворенням в спеціалізовані установи ООН.

Саме ці фактори зумовили потребу у створенні спеціальної міжсоюзної організації, яка б об'єднувала зусилля у цьому напрямі.

14 липня 1967 р. в Стокгольмі було підписано конвенцію під назвою «Конвенція, що засновує Всесвітню організацію інтелектуальної власності». Ця конвенція набула чинності в 1970 р., а в грудні 1974 р. вона придбала статус спеціалізованої установи Організації Об'єднаних Націй.

Словосполучення «інтелектуальна власність» проникло в спеціальну літературу колишнього Радянського Союзу. Воно вживалося в науковій, навчальній і спеціальній літературі, проте, не в якості офіційного.

Поняття «інтелектуальна власність» можна визначити так:

Інтелектуальна власність – це власність на будь-які результати творчої діяльності людей, що відповідають встановленим чинним законодавством вимогам.

Звичайно, інтелектуальна власність відрізняється від загального поняття власності низкою особливостей. По-перше, об'єктами загального поняття власності є матеріальні предмети – рухоме чи нерухоме майно. Об'єктом інтелектуальної власності є нематеріальні об'єкти, тобто ідеї, образи, символи, технічні рішення, сполучення звуків тощо.

По-друге, звичайна власність за загальним правилом не обмежується певними строками. Матеріальна річ належить будь-якому суб'єкту довічно, за деякими винятками. Інтелектуальна власність обмежена певними строками, після збігу яких той чи інший результат стає надбанням суспільства.

По-третє, відрізняються способи набуття і оформлення права власності на матеріальні предмети і об'єкти інтелектуальної власності.

По-четверте, зовсім іншими є способи захисту права загальної власності на матеріальні предмети і об'єкти інтелектуальної власності.

Поняття «право інтелектуальної власності» слід розглядати у двох аспектах: як цивільно-правовий інститут і як суб'єктивне право винахідників, раціоналізаторів, селекціонерів тощо.

Право інтелектуальної власності як цивільно-правовий інститут є сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері створення, оформлення, використання і охорони результатів інтелектуальної діяльності людей.

Суб'єктивне право інтелектуальної власності є право його суб'єкта на володіння, користування і розпорядження належним йому результатом інтелектуальної діяльності.

1.2 Основні інститути права інтелектуальної власності

Відносини, пов'язані з охороною і використанням об'єктів інтелектуальної власності, входять у предмет регулювання цивільного права України. Норми Цивільного кодексу України, разом із правилами, що містяться в

спеціальних законах, присвячених охороні виключних прав на окремі результати інтелектуальної власності і прирівняні до них об'єкти, утворюють у своїй сукупності особливу підгалузь цивільного права України. З урахуванням спільності ряду об'єктів інтелектуальної власності і сформованої в даній області системи джерел права розглянуту підгалузь можна підрозділити на чотири самостійні інститути. Незважаючи на тісний взаємозв'язок і наявності цілого ряду загальних моментів, кожний з цих інститутів має властиві лише йому риси, задачі, а іноді і принципи, що знаходять висвітлення в закріплених ними нормах.

Насамперед необхідно виділити *інститут авторського права і суміжних прав*.

Основними задачами авторського права в юридичній літературі називають дві наступні задачі: 1) авторське право повинно стимулювати діяльність по створенню творів науки, літератури і мистецтва; 2) створення умов для широкого використання творів в інтересах суспільства.

Зазначені задачі авторського права тісно пов'язані з його принципами. Принципи авторського права - це його основні начала, відправні ідеї, що мають універсальність, вищу імперативність і загальну значущість.

Принципами авторського права є: 1) принцип свободи творчості; 2) принцип сполучення особистих інтересів автора з інтересами суспільства; принцип не відчуженості особистих немайнових прав автора; принцип свободи авторського договору. Даний принцип замінив собою властивий раніше авторському праву принцип нормативної регламентації основних прав і обов'язків сторін за авторськими договорами.

Другим правовим інститутом, що входить у систему підгалузі "права інтелектуальної власності", є патентне право. Воно регулює майнові, а також пов'язані з ними особисті немайнові відносини, що виникають у зв'язку зі створенням і використанням винаходів, корисних моделей і промислових зразків.

Третім правовим інститутом, що входить у систему підгалузі "права інтелектуальної власності", є інститут правової охорони засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту і виробленої ними продукції (робіт, послуг).

Інститут складається із двох тісно взаємозалежних, але самостійних частин, а саме субінституту засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту і субінституту засобів індивідуалізації продукції, робіт і послуг.

Четвертим правовим інститутом, що входить у систему підгалузі "права інтелектуальної власності", є інститут охорони нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності.

Причини введення правової охорони нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності можна підрозділити на загальні, котрі стосуються всіх цих об'єктів, і специфічні, котрими обумовлена охорона кожного конкретного об'єкта. До загальних причин відносять насамперед те, що розглянуті об'єкти є результатами інтелектуальної праці. Як і результати всякої іншої

праці, вони не можуть бути безпідставно відчужені від їхніх творців. Навпроти, інтелектуальний характер праці більш, ніж будь-який інший результат праці, припускає визнання особливого зв'язку досягнутого результату з його творцем. Далі, у суспільному і державному визнанні особливих прав творців нових творчих результатів, що не збігаються з об'єктами авторського і патентного права, зацікавлені не тільки самі автори, але і суспільство в цілому. Введення спеціальної правової охорони цих результатів стимулює творчу активність його членів, сприяє розвитку науково-технічного прогресу і множенню духовного багатства суспільства. Нарешті, важливою причиною такої охорони служить те, що традиційні інститути цивільного права - авторське і патентне право, а також інститут засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту - не можуть забезпечити в силу властивим розглянутим об'єктам особливостей їхню належну правову охорону. Так, авторське право охороняє форму, а не зміст творчих творів. Тим часом цінність відкриттів, топології інтегральних мікросхем, селекційних досягнень, раціоналізаторських пропозицій і інших нетрадиційних об'єктів складається насамперед у змісті відповідних положень і рішень. Звичайно, будь-який творчий результат, виражений в об'єктивній формі і доступний для сприйняття третіх осіб, охороняється як об'єкт авторського права. Але така охорона не забезпечує визнання і захисту основного творчого внеску його творця - розробки наукової проблеми чи змісту рішення.

Охорона змісту нових рішень практичних задач забезпечується патентним правом.

1.3 Становлення і розвиток законодавства України в галузі інтелектуальної власності

Законодавство України в галузі інтелектуальної власності, досить молоде, і його становлення продовжується одночасно зі становленням державності і формуванням правової держави.

У процесі будівництва правової держави надзвичайно важлива роль цивільного законодавства, складовою частиною якого є і законодавство в галузі інтелектуальної власності.

Після розпаду Радянського Союзу в 1991 році розпочався самостійний шлях України, у тому числі й у сфері інтелектуальної власності. А доти на території України діяло законодавство тих країн, до складу яких вона входила: Великого князівства Литовського, Речі Посполитої, Російської держави, Австро-Угорщини, Радянського Союзу.

Авторське право в Україні почало розвиватися під впливом Москви з 20-х років ХХ століття. До того часу власного законодавства по авторському праву Україна не мала. Але і тоді це законодавство було точною копією російського. Майже теж саме можна сказати і про право на промислову власність.

Тільки після проголошення незалежності в Україні почалися роботи з розробки власного законодавства. Першою ластівкою в цьому напрямку став Закон України «Про власність» від 7 лютого 1991 року (розділ VI), у якому були зафіксовані два основних положення відносно інтелектуальної власності. У цьому Законі результати інтелектуальної власності (РІВ) визнані об'єктами права власності і наведено перелік РІВ, яким надається правова охорона.

Указом Президента України від 18 вересня 1992 року було затверджено Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності і раціоналізаторських пропозицій в Україні. Одночасно велася розробка пакета законів про правову охорону об'єктів промислової власності. У цей же час Україна приєдналася до основних міжнародних договорів про охорону промислової власності: Паризької конвенції, Мадридської угоди і Договору про патентну кооперацію. Основу законодавства про промислову власність було закладено в Законі України «Про науково-технічну інформацію» від 25 червня 1993 р. У цьому ж році був прийнятий пакет законів про промислову власність. У зв'язку з прийняттям пакета законів про промислову власність були внесені відповідні зміни й в інші законодавчі акти України, у яких у тому чи іншому ступені регулювалися питання інтелектуальної власності.

Прийняття законів України з інтелектуальної власності - це цивільно-політична подія в житті нашої держави. Незважаючи на те, що прийняті закони в ряді випадків недосконалі, їхнє прийняття - явище надзвичайне важливе.

По-перше, це свідчення того, що Україна здатна розробити власне законодавство з інтелектуальної власності.

По-друге, законодавство з інтелектуальної власності у значній мірі наближено до вимог ринкової економіки. Воно визнало РІВ товаром, проголосило волю розпорядження цими результатами за своїм розсудом.

По-третє, воно дає можливість Україні інтегруватися в європейську правову систему, що дозволить їй стати повноправним членом міжнародного співтовариства і Всесвітньої торгової організації.

По-четверте, законодавство з інтелектуальної власності України не відділено від відповідного законодавства країн СНД.

По-п'яте, відмітною рисою цього законодавства є те, що воно проголосило РІВ об'єктами права власності.

1.4 Система джерел правового регулювання відносин, пов'язаних з охороною і використанням об'єктів інтелектуальної власності

Джерелами права інтелектуальної власності є акти власного законодавства держави і його міждержавні договори й угоди, що регулюють відносини, пов'язані з питаннями інтелектуальної власності.

При цьому к джерелам власного законодавства держави відносяться:

1. Конституція України (зокрема, в *ст. 41 Конституції України* закріплено кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. А *ст. 54 Конституції* гарантує громадянам свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності).

2. Цивільний кодекс України (Книга четверта «Право інтелектуальної власності» (далі - ЦК України).

Книга четверта «Право інтелектуальної власності» складається з 12 глав, що об'єднують 90 статей (418–508). Усі вони умовно можуть бути поділені на чотири блоки. Перші три з них складають главу 35 «Загальні положення про право інтелектуальної власності» із 14 статей. У цій главі містяться норми, що в тій чи іншій мірі стосуються усіх видів права інтелектуальної власності (поняття, види прав інтелектуальної власності, об'єкти, суб'єкти, строки чинності, виникнення та здійснення прав інтелектуальної власності, їх захист тощо).

Другий блок «Авторське право і суміжні права» складається з двох глав (36, 37), що містять 24 статті (16 – авторське право, 8 – суміжні права).

Третій блок «Патентне право» або, як його зараз називають, «Право промислової власності», складається з чотирьох глав: 1) глава 39 «Право інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок» – 12 статей; 2) глава 40 «Право інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми» – 10 статей; 3) глава 41 «Право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію» – 4 статті; 4) глава 42 «Право інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин» – 4 статті.

Четвертий блок у спеціальній літературі називають «Право на засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг». Він складається з трьох глав (43, 44, 45); глава 43 – «Право інтелектуальної власності на комерційне найменування» – 3 статті; глава 44 – «Право інтелектуальної власності на торговельну марку» – 9 статей; глава 45 – «Право інтелектуальної власності на географічне зазначення» – 4 статті.

Окремими є дві глави книги четвертої: глава 38 – «Право інтелектуальної власності на наукове відкриття» – 2 статті; глава 46 – «Право інтелектуальної власності на комерційну таємницю» – 4 статті.

Зазначені глави не можна включати до раніше наведених чотирьох блоків. Право інтелектуальної власності на наукове відкриття у точному значенні слова не є монопольним правом, оскільки саме відкриття не є об'єктом правової охорони. Наукове відкриття – це досягнення всього людства і воно не може бути монополізоване будь-ким.

Право на комерційну таємницю є правом інтелектуальної власності, але воно також не охоплюється жодним блоком. Комерційна таємниця будь-якого суспільства, безперечно, є наслідком інтелектуальної, творчої діяльності, яка

за своїм змістом і характером може стосуватися будь-якої суспільно корисної діяльності і тому виходить за межі чітко окреслених блоків.

Книга четверта ЦК України, безперечно, має ряд таких характеристик, що викликають схвалення. Найбільшими її перевагами є визнання на об'єкти інтелектуальної, творчої діяльності права інтелектуальної власності замість раніше вживаного терміна «виключне право». У ньому, на нашу думку, є дві взаємовиключні тенденції. Чинне законодавство України про інтелектуальну власність проголосило результати інтелектуальної, творчої діяльності об'єктами права власності без будь-яких застережень. Це був крок уперед до розвитку права інтелектуальної власності. ЦК України відступив від цього положення і проголосив «Право інтелектуальної власності», відмежувавши таким чином право власності на творчі результати від права власності на них.

Проте перевагою ЦК України є те, що Книга четверта розміщена відразу за Книгою третьою «Право власності та інші речові права». Цим самим законодавець прирівняв право інтелектуальної власності до права власності на речі.

Книга четверта ЦК України своїм регулюванням охоплює в основному всі суспільні відносини, що складаються у сфері інтелектуальної діяльності. Важливим є те, що це не лише майнові відносини, - частина з них є моральними принципами, що дістали у ЦК України правову охорону. Так, ЦК України певною мірою обмежив свободу творчості на користь суспільства. Наприклад, п. 2 ст. 442 проголошує, що твір не може бути опублікований, якщо він порушує права людини на таємницю її особистого і сімейного життя, завдає шкоди громадському порядку, здоров'ю та моральності населення. ЦК України встановив суспільно-правову відповідальність за заподіяння моральної шкоди суб'єкту права інтелектуальної власності.

Моральні засади ЦК України полягають у тому, що в ньому органічно поєднані особисті немайнові права і майнові права. Адже особисті немайнові права за своєю суттю є моральними принципами.

Принципово новим і доцільним є положення ЦК України, за яким право на об'єкт інтелектуальної власності, створений в порядку виконання трудового договору, за загальним правилом належить творцеві і роботодавцю спільно. Це ще один крок до зміцнення правового статусу творця. Адже за чинним законодавством України про інтелектуальну власність здебільшого вважають, що право належить саме роботодавцеві - ця явна помилка певною мірою виправлена.

ЦК України уточнив деякі поняття, визначення, вислови. Тобто вдалою є заміна терміна «службовий об'єкт інтелектуальної власності», що був не досить чітким і тому викликав численні суперечки, на термін «об'єкт, створений у порядку виконання трудового договору». Слід визнати вдалим уточнення поняття «зазначення походження товарів», яке, у свою чергу, поділялось на досить плутані види. Зараз воно називається «Географічне зазначення».

Доцільною є уніфікація видів патентів на об'єкти промислової власності. ЦК України відмовився від різновидів патентів - деклараційних.

Певною мірою ЦК України посилив захист права інтелектуальної власності, ввівши додаткові засоби.

ЦК України містить лише принципові цивільно-правові засади охорони права інтелектуальної власності. Більш детальне регулювання відносин буде здійснюватися окремими законодавчими та іншими нормативними актами.

Регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності здійснюється не лише нормами Книги четвертої ЦК України. Наприклад, ст. 90 ЦК України містить норми про комерційне найменування, глава 15 визначає нематеріальні блага, до яких належать результати інтелектуальної творчої діяльності, глава 75 присвячена розпорядженню майновими правами інтелектуальної власності, а глава 76 – комерційній концесії.

Новий ЦК України пом'якшив формальні вимоги до оформлення договорів. Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності, ліцензійний договір, договір про створення на замовлення і використання об'єкта права інтелектуальної власності та договір про передання майнових прав інтелектуальної власності не підлягають обов'язковій державній реєстрації. Їх державна реєстрація здійснюється лише на вимогу ліцензіара або ліцензіата у порядку, встановленому законом.

Книга четверта ЦК України містить окремі й невдалі норми. Не можна визнати вдалим заміну терміна «знаки для товарів і послуг» на «торговельну марку». Помилковим, на нашу думку, є визначення корисної моделі, що фактично не відрізняється від поняття винаходу.

3. Спеціальне законодавство в сфері охорони інтелектуальної власності:

Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»; Закон України «Про охорону прав на промислові зразки»; Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»; Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем»; Закон України «Про охорону прав на сорти рослин»; Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів»; Закон України «Про авторське право і суміжні права».

Крім цього, прийняті різні підзаконні акти - Постанови Кабінету Міністрів України, укази і розпорядження Президента України.

4. Міжнародні джерела права інтелектуальної власності.

Відповідно до ст. 27 «Загальної декларації прав людини» проголошеною Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року:

1. Кожна людина має право вільно брати участь у культурному житті суспільства, втішатися мистецтвом, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами.

2. Кожна людина має право на захист її моральних і матеріальних інтересів, що є результатом наукових, літературних або художніх праць, автором яких вона є.

Для цілей захисту прав інтелектуальної власності у світовому масштабі і укладаються міжнародні договори й угоди про співробітництво в галузі захисту прав інтелектуальної власності, що є в результаті цього одним з

найважливіших джерел національного права інтелектуальної власності співтовариства жителів кожної країни, держава якої приєдналося до такого договору.

Відповідно до *ст. 9 Конституції України*:

Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України.

В свою чергу, відповідно до ст. 5 Закону України «Про авторське право і суміжні права»:

Якщо чинним міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що містяться в законодавстві України про авторське право і суміжні права, то застосовуються правила міжнародного договору.

До міжнародних джерел права інтелектуальної власності відносяться:

- *конвенції* (зокрема, Стокгольмська конвенція 1967 року, що заснувала Всесвітню організацію інтелектуальної власності; Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року; Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів 1886 року; Паризька конвенція про охорону промислової власності 1883 року; Брюссельська конвенція про поширення несущих програми сигналів, переданих через супутники, 1974 року; Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення 1971 року; Мадридська багатостороння конвенція про усунення подвійного оподаткування виплат авторської винагороди від 1979 року; Римська конвенція про охорону інтересів виконавців виробників фонограм і організації віщання від 1961 року і деякі інші);

- *багатосторонні міжнародні договори* (зокрема, Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів для цілей патентної процедури 1977 року; Договір про патентну кооперацію 1977 року; Євразійська патентна конвенція 1993 року; Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків 1991 року і т.п.) і *двосторонні міжнародні договори й угоди* про співробітництво в області прав інтелектуальної власності (наприклад, договори з Російською Федерацією, Республікою Беларусь, Республікою Казахстан, Республікою Вірменія і т.п.).

Контрольні запитання

1. Що розуміють під терміном «інтелектуальна власність»?
2. Чи всі результати інтелектуальної (творчої) діяльності є об'єктами інтелектуальної власності?
3. На які складові підрозділяється інтелектуальна власність?
4. Які об'єкти інтелектуальної власності відносяться до об'єктів промислової власності?
5. Чи є наукові відкриття об'єктами інтелектуальної власності?

6. З яких причин країни приймають закони з охорони інтелектуальної власності?
7. Яка особливість права інтелектуальної власності?
8. Охарактеризуйте три основних найважливіших періоди в історії та еволюції промислової власності.
9. Коли і для яких цілей була підписана Паризька конвенція?
10. Охарактеризуйте основні положення Паризької конвенції.
11. Історія виникнення товарних знаків.
12. Яка угода регулює міжнародну реєстрацію товарних знаків? Назвіть переваги міжнародної реєстрації товарних знаків.
13. Що послужило поштовхом виникнення і розвитку авторського права?
14. Коли і для яких цілей була підписана Бернська конвенція?
15. Коли і для яких цілей створена Всемірна організація інтелектуальної власності?
16. Охарактеризуйте роль інтелектуальної власності в економічному і соціальному розвитку держави.
17. Чи можна вважати становлення законодавства по інтелектуальній власності України закінченим?
18. Що дає Україні прийняття законодавства в сфері інтелектуальної власності?
19. Система законодавства України в сфері інтелектуальної власності.
20. Назвіть основні державні структури системи правової охорони інтелектуальної власності.
21. Які функції виконує Державний департамент інтелектуальної власності?
22. Які функції виконує Укрпатент?
23. У яку організацію необхідно звертатися авторам для реєстрації авторських прав на твори науки, літератури, мистецтва?
24. Яка функція покладена на інспекторів з питань інтелектуальної власності?
25. Які послуги і кому надають патентні повірники?

ГЛАВА 2. АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА

План:

- 2.1. Правове регулювання авторського права та суміжних прав
- 2.2. Поняття та види об'єктів авторського права
- 2.3. Суб'єкти авторського права
- 2.4. Особисті немайнові права авторів
- 2.5. Майнові права авторів
- 2.6. Строк дії авторського права
- 2.7. Авторський договір та його види
- 2.8. Поняття та види об'єктів суміжних прав

2.1 Правове регулювання авторського права та суміжних прав

Питання про об'єкти авторського права та суміжні права регулюється Цивільним кодексом України (далі – ЦК України), Законом України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 р., спеціальними законами - «Про рекламу» від 03.07.1996 р., «Про кінематографію» від 13.01.1998 р., «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 05.07.1994 р., «Про телебачення і радіомовлення» від 21.12.1993 р., «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16.11.1992 р., «Про видавничу справу» від 05.06.1997 р., «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» від 02.03.2000 р., «Про інформаційні агентства» від 28.02.1995 р., «Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність» від 23.12.1998 р., «Про національну програму інформатизації» від 04.02.1998 р., «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм і баз даних» від 23.03.2000 р., «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» від 17.01.2002 р., «Про науково-технічну інформацію» від 25.06.1993 р., а також міжнародними договорами та конвенціями в сфері авторського права і суміжного права, які діють на території України.

2.2 Поняття та види об'єктів авторського права

В об'єктивному значенні *авторське право* являє собою один з інститутів цивільного права, що регулює майнові й особисті немайнові відносини, пов'язані зі створенням і використанням творів літератури, науки й мистецтва.

У суб'єктивному ж змісті *авторське право* являє собою ті майнові й особисті немайнові права, які належать особам що створили або придбали в їхніх творців ці права на художні або наукові твори або твори мистецтва.

Будучи самостійним і досить специфічним інститутом цивільного права, авторське право вирішує конкретні завдання:

- усілякої охорони майнових і особистих немайнових прав і законних інтересів авторів;
- забезпечення правової охорони для створених творів;
- забезпечення широкого використання створених творів суспільством;
- організації необхідних соціально-правових умов для створення нових художніх і наукових творів.

Авторське право в Україні регулюється як нормами глави 36 ЦК, так і нормами спеціального Закону України "Про авторське право і суміжні права" від 23 грудня 1993 року (з наступними змінами й доповненнями).

В цьому законі використовуються такі поняття:

автор - це фізична особа, яка своєю творчою працею створило твір;

ім'я автора - це сукупність слів або знаків, які ідентифікують автора: прізвище та ім'я автора; прізвище, ім'я та по-батькові автора; ініціали автора; псевдонім автора; прийнятий автором знак (сукупність знаків) і т.п.;

псевдонім - це вигадане ім'я, обране автором або виконавцем для позначення свого авторства.

Згідно ст. 8 (Об'єкти авторського права) Закону України «Про авторське право і суміжні права» об'єктами авторського права є твори в галузі науки, літератури й мистецтва.

Конкретний не вичерпний перелік таких об'єктів даний у ст. 433 ЦК і у ст. 8 Закону. У ЦК здійснена деяка класифікація творів - всі вони діляться на 4 групи:

1) літературні і художні твори;

2) комп'ютерні програми. Під комп'ютерною програмою розуміється набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем символів або в будь-якому іншому виді, виражений у формі, придатної для зчитування комп'ютером, які приводять його в дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражених у вихідному або об'єктному кодах);

3) компіляції (бази даних), якщо вони за підбором або впорядкуванню їхніх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності. База даних (компіляція даних) - сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації в довільній формі, у тому числі - електронній, підбор і розташування складових частин якої і її впорядкування є результатом творчої праці, і складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних або інших засобів;

4) інші твори.

До літературних і художніх творів відносяться:

- письмові твори - романи, поеми, книги, брошури, статті і т.п.;
- усні твори - виступи, лекції, проповіді і т.п.;
- сценічні твори - драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні твори і т.п.;
- музичні твори (з текстом або без тексту);

➤ аудіовізуальні твори. Під аудіовізуальним добутком розуміється твір, що фіксується на певному матеріальному носії (кіноплівці, магнітній плівці або магнітному диску, компакт диску і т.п.) у вигляді серії послідовних кадрів (зображень) або аналогових або дискретних сигналів, які відображають (кодують) спонукувані зображення (як зі звуковим супроводом, так і без нього), і сприйняття якого є можливим винятково за допомогою того або іншого виду екрана (кіноекрана, телевізійного екрана і т.п.), на якому спонукувані зображення візуально відображаються за допомогою певних технічних засобів. Видами аудіовізуального твору є кінофільми, телефільми, відеофільми, діафільми, слайд-фільми й т.п., які можуть бути ігровими, анімаційними (мультиплікаційними), неігровими й іншими;

➤ твори образотворчого мистецтва, архітектури, скульптури, графіки, містобудування й садово-паркового мистецтва. Твір архітектури - це твір в галузі мистецтва спорудження будинків і ландшафтних утворень (креслення, ескізи, моделі, побудовані будинки й спорудження, парки плани населених пунктів і т.п.);

➤ фотографічні твори, у тому числі твори виконані способами, подібними фотографії;

➤ твори прикладного мистецтва, у тому числі декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, лиття, з художнього скла, ювелірні твори і т.п. Під твором прикладного мистецтва розуміється твір мистецтва, створений ручним або промисловим способом для використання в побуті;

➤ ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи й пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури або науки;

➤ сценічні обробки письмових літературних творів і обробки фольклору придатні для сценічного показу;

➤ похідні твори - переклади, адаптації, аранжування, анотації, обробки фольклору та інші обробки літературних або художніх творів;

➤ збірники творів, якщо вони за підбором або впорядкуванням їхніх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності.

Перелік літературних і художніх творів також не є вичерпним.

Будь-який твір, крім зазначених у ст. 434 ЦК і ст. 10 Закону України «Про авторське право і суміжні права», є об'єктом авторського права й підлягає охороні, незалежно від його завершеності, призначення, жанру, цінності, обсягу, мети (утворення, інформація, реклама, пропаганда, розваги й т.п.), а також способу або форми їхнього вираження. Для охорони твору не потрібно здійснення реєстрації прав або інших формальних процедур. Охорона твору здійснюється з моменту його створення й поширюється як на опубліковані, так і на неопубліковані твори.

Не поширюється авторське право на ідеї, теорії, принципи, процеси, процедури, системи, способи, концепції, відкриття, методи діяльності як такі, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані в творі. Тобто правова охорона творів як об'єктів авторського права поширюється тільки на зовнішню форму їхнього вираження.

Реєстрація авторського права на твір здійснюється Державним департаментом інтелектуальної власності, але не є обов'язковою і не впливає на обсяг охорони.

Не є об'єктом авторського права і, отже, не охороняються цим інститутом права наступні твори, об'єкти:

1) акти органів державної влади й органів місцевого самоврядування (закони, укази, постанови, рішення, державні стандарти й т.д.) і їхні офіційні переклади;

2) державні символи України, грошові знаки, державні нагороди, символи й знаки органів державної влади, Збройних Сил України та інших військових формувань, символіка територіальних громад, символи і знаки підприємств, установ й організацій, емблеми, затверджені органами державної влади. Проекти офіційних символів і знаків до їхнього офіційного затвердження розглядаються як твори й охороняються авторським правом;

3) повідомлення про новини дня або інші факти, які носять характер звичайної прес-інформації;

4) твори народної творчості (фольклор);

5) розкладу руху транспортних засобів, розкладу телерадіопередач, телефонні довідники й інші аналогічні бази даних, які не відповідають критеріям оригінальності й на які поширюється право *sui-generis* (своєрідне право або право особливого роду).

Статтею 9 Закону України «Про авторське право і суміжні права» обмовляється авторське право на частину твору, що може бути використана самостійно, а також на його оригінальну назву. Дані об'єкти розглядаються й охороняються як твір. Таким чином, частина твору охороняється авторським правом, тільки якщо вона може бути використана самостійно, а назва охороняється, тільки якщо воно є оригінальною. У судовій практиці не рідкі випадки захисту прав на назву твору й щораз визначальним при ухваленні судового рішення є доведеність його оригінальності.

2.3 Суб'єкти авторського права

У найбільш загальному випадку суб'єктами авторського права є особи, яким можуть належати права (особисті немайнові і/або майнові) на об'єкти авторського права. До таких осіб відносяться як фізичні, так і юридичні (у тому числі й держава) особи.

Проте, основним і первинним суб'єктом авторського права є автор-творець цього твору. Безпосередньо ж автором-творцем твори є лише фізичні особи, і це природно, оскільки результат творчості носить суцільно особистісний характер.

Однак юридичним особам можуть належати похідне авторське право, яке ця юридична особа одержує в порядку права-придбання. Юридичні особи можуть одержати від автора або іншого власника авторських прав ліцензію на використання. Також юридичні (як і фізичні особи) можуть стати

правовласниками тих або інших особистих немайнових або майнових прав автора в порядку спадкування за заповітом цього автора.

Згідно ст. 435 (Суб'єкти авторського права) ЦК:

1. Первинним суб'єктом авторського права є автор твору. За відсутності доказів іншого автором твору вважається фізична особа, зазначена звичайним способом як автор на оригіналі або примірнику твору (презумпція авторства).

2. Суб'єктами авторського права є також інші фізичні та юридичні особи, які набули прав на твори відповідно до договору або закону.

У свою чергу, згідно ст. 7 (Суб'єкти авторського права) Закону "Про авторське право і суміжні права":

Суб'єктами авторського права є автори творів, їх спадкоємці та особи, яким автори чи їх спадкоємці передали свої авторські майнові права.

Набуття суб'єктивних авторських прав фізичною особою не залежить від віку, стану здоров'я, майнового стану, місця створення та випуску твору у світ тощо.

Малолітні (віком до 14 років) не можуть самотійно розпоряджатися своїми авторськими правами. Можливість здійснювати права автора твору науки, літератури або мистецтва виникає з 14 років. Обмеження дієздатності або визнання фізичної особи недієздатною автоматично обмежує цю можливість.

Таким чином, автором твору може бути будь-яка людина, незалежно від його статі, віку, соціального стану й громадянства. При цьому, незалежно від громадянства, тим авторам, чиї твори вперше опубліковані або перебувають уже в об'єктивній формі на території юрисдикції тієї держави, яке приєдналося до того або іншого міжнародного договору про захист авторських прав, надається захист цих прав у відповідності з даним договором.

Так, наприклад, іноземці стають суб'єктами авторського права держави України коли: 1) їхній твори вперше були опубліковані на території юрисдикції держави України, а неопубліковані, але представлені вже в об'єктивній формі (формі рукопису, аналогового або цифрового запису на електронному носії й т.п.), перебувають на цій території; 2) ці твори протягом 30-ти днів після їхнього першого опублікування на території юрисдикції іншої держави були опубліковані на території юрисдикції держави України.

Як правило, твори створюються людьми одноосібно, але існують випадки коли твір створюється одночасною працею декількох авторів (наприклад, Ільф і Петров - автори "Дванадцяти стільців", або чотири художника-карикатуристи відомі під псевдонімом "КУКРЫНИКСЫ", який складається з початку прізвища кожного з них). У цьому випадку кожен із цих фізичних осіб є співавтором твору і є самостійним суб'єктом авторського права, заключаючи відповідну угоду про регулювання взаємин з іншими співавторами даного твору.

Згідно ст. 436 (Співавторство) ЦК:

1. Авторське право на твір, створений у співавторстві, належить співавторам спільно, незалежно від того, становить такий твір одне нерозривне ціле чи складається з частин, кожна з яких може мати ще й самостійне значення.

Частина твору, створеного у співавторстві, визнається такою, що має самостійне значення, якщо вона може бути використана незалежно від інших частин цього твору.

2. Кожен із співавторів зберігає своє авторське право на створену ним частину твору, яка має самостійне значення.

3. Відносини між співавторами можуть бути визначені договором. У разі відсутності такого договору авторське право на твір здійснюється всіма співавторами спільно.

У свою чергу, згідно ст. 13 (Співавторство) Закону України "Про авторське право і суміжні права":

1. Співавторами є особи, спільною творчою працею яких створено твір.

Авторське право на твір, створений у співавторстві, належить всім співавторам незалежно від того, чи утворює такий твір одне нерозривне ціле або складається із частин, кожна з яких має самостійне значення.

Відносини між співавторами визначаються угодою, укладеною між ними.

Право опублікування та іншого використання твору в цілому належить всім співавторам.

Якщо твір, створений у співавторстві, утворює одне нерозривне ціле, то жоден із співавторів не може без достатніх підстав відмовити іншим у дозволі на опублікування, інше використання або зміну твору.

У разі порушення спільного авторського права кожен співавтор може доводити своє право в судовому порядку.

2. Якщо твір, створений у співавторстві, складається з частин, кожна з яких має самостійне значення, то кожен із співавторів має право використовувати створену ним частину твору на власний розсуд, якщо інше не передбачено угодою між співавторами.

3. Співавторством є також авторське право на інтерв'ю. Співавторами інтерв'ю є особа, яка дала інтерв'ю, та особа, яка його взяла.

Опублікування запису інтерв'ю допускається лише за згодою особи, яка дала інтерв'ю.

4. Винагорода за використання твору належить співавторам у рівних частках, якщо в угоді між ними не передбачається інше.

У той же час не може визнаватися співавтором особа, яка здійснює організаційну або технічну підготовку і не вносить свій творчий внесок у результат. Автор (співавтор) може бути громадянином України, іноземним громадянином, особою без громадянства.

2.4 Особисті немайнові права авторів

Особисті немайнові права автора являють собою повноваження особистого характеру, які безпосередньо належать авторові-творцеві даного твору.

Як правило, ці права відбивають інтереси морального характеру автора-творця даного твору. Ці права захищають зв'язок автора-творця з результатом його творчої діяльності - створеним ним добутком.

При цьому особисті немайнові права вміщують у себе:

- право авторства;
- право на авторське ім'я;
- право на захист репутації автора;
- право на обнародування твору та на його відкликання;
- право на опублікування.

Право авторства. Одним з головних прав, що виникають в автора у зв'язку зі створенням твору науки, літератури й мистецтва, є право авторства. У юридичній науці право авторства звичайно характеризується як юридично забезпечена можливість особи вважатися автором твору й можливість вимагати визнання даного факту від інших осіб. Виділення права авторства як особливого суб'єктивного права обумовлено необхідністю індивідуалізації результатів творчої праці й суспільного визнання зв'язку цих результатів з діяльністю конкретних авторів. У суспільному визнанні даного зв'язку полягає особливий інтерес творця твору. Він-то й забезпечується Законом шляхом наділення творців творів особливим суб'єктивним правом авторства.

Право на авторське ім'я. Із правом авторства тісно пов'язане право на авторське ім'я, зміст якого розкривається в ст. 15 Закону України "Про авторське право і суміжні права". Відповідно до цієї статті автор може використовувати або дозволяти використовувати твір під своїм справжнім ім'ям, під умовним ім'ям (псевдонімом) або без позначення імені (анонімно). Обираючи один із цих способів, автор реалізує своє право на ім'я. Він також має право вимагати вказівки свого імені щораз при виданні, публічному виконанні, передачі по радіо, цитуванні й іншому використанні свого твору. Нарешті, право на ім'я включає можливість вимагати, щоб ім'я автора (псевдонім) не спотворювалося при його згадуванні особами, що використовують твір.

Право на захист репутації автора. Як творець твору, автор несе всю відповідальність за зміст і художні вартості досягнутого їм творчого результату. Тому він зацікавлений у тім, щоб його твір був обнародований, а також використалася надалі саме в тому вигляді, у якому автор визнав його гідним для подання суспільству. У збереженні творчої індивідуальності автора, що знайшло відбиття в створеному їм твору, зацікавлене й суспільство в цілому. У зв'язку із цим з моменту створення твору за його автором закріплюється право на захист твору, включаючи його назву, від усякого перекручування або іншого зазіхання, здатного завдати шкоди честі й достоїнству автора (ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

Право на обнародування твору та на його відкликання. Сутність права на обнародування можна визначити як юридично забезпечену авторові можливість публічного розголосу створеного їм твору. При цьому автор одночасно вирішує два питання. По-перше, він визначає, чи готовий його твір для доведення до невизначеного кола осіб. Автор може зберігати створене їм твір у таємниці від публіки доти, поки сам не вирішить, що воно є досить зрілим, завершеним і готовим для обнародування. Звичайно, за бажанням

автора може бути обнародований і ще не закінчений твір. Так, художник може виставити для публічного огляду не цілком завершені їм мальовничі полотна або скульптурні зображення, які, з погляду авторського права, є охоронюваними добутками. Але зробити це вправі лише сам автор, який тільки й може судити про ступінь готовності свого твору для обнародування. По-друге, розглянуте право включає рішення питання про час, місце й спосіб обнародування. Автор може обнародувати твір сам або дозволити це зробити іншим особам. Вибір способу обнародування залежить як від виду створеного твору, так і від розсуду автора. Наприклад, автор літературного твору може обнародувати його шляхом опублікування, публічного виконання, передачі в ефір і т.п.

Право на опублікування. Право на опублікування - це визнана за автором можливість випуску в обіг екземплярів твору в кількості, достатньому для задоволення розумних потреб публіки виходячи з характеру твору.

Розглянуте право варто віднести до числа особистих немайнових прав автора, хоча в ньому більш, ніж будь-якому іншому особистому праві автора, представлені майнові елементи. Але весь основний його зміст складається в самостійному рішенні автором питання про випуск в обіг матеріальних носіїв твору. Без згоди автора ніхто, у тому числі й роботодавець, якщо мова йде про службовий твір, не може робити подібних дій.

Право на опублікування найчастіше реалізується одночасно з будь-яким іншим суб'єктивним авторським правом. Якщо за допомогою опублікування твір уперше доводить до загальної відомості, це одночасно означає його обнародування. Однак опублікуванням як реалізацією самостійного інтересу автора буде випуск в обіг екземплярів твору, що вже обнародовано за допомогою публічного виконання, передачі в ефір або інший спосіб.

Реалізація права на опублікування має своїм наслідком зміну правового режиму твору. З моменту випуску у світ екземплярів твору воно може без згоди автора й без виплати авторської винагороди, але з обов'язковою вказівкою імені автора й джерела запозичення репродукуватися в одиничних екземплярах бібліотеками, архівами, навчальними закладами.

2.5 Майнові права авторів

Майнові права автора являють собою повноваження майнового характеру, які належать авторові-творцеві даного твору та дозволяють здійснювати його використання самому або дозволяти це робити іншим особам, одержуючи за це від них відповідну винагороду.

Згідно ст. 440 (Майнові права інтелектуальної власності на твір) ЦК:

Майновими правами інтелектуальної власності на твір є:

- 1) право на використання твору;
- 2) виключне право дозволяти використання твору;
- 3) право перешкоджати неправомірному використанню твору в тому числі забороняти таке використання;

4) інші майнові права інтелектуальної власності, установлені законом.

Право на використання твору - це можливість автора самостійно вирішувати всі питання, пов'язані з наданням третім особам доступу до твору й з його використанням. Відкриваючи третім особам доступ до твору, автор визначає й ті способи, за допомогою яких його твір може бути використаний. При цьому твір може бути використаний як у своїй первісній, так й у зміненій формі (наприклад, у перекладі або в переробленому виді), з відтворенням тієї матеріальної форми, з якої пов'язаний твір (наприклад, перевидання книги), або без такого відтворення (наприклад, публічне виконання) і т.п.

Право на відтворення і право доступу. Можливість відтворення творчого результату, досягнутого творцем твору, наявного в інших осіб, послужила однієї з головних причин виникнення авторського права. Закріплення за автором права на відтворення є й зараз найважливішою основою авторського права. Правом на відтворення є право на повторне додання твору об'єктивної форми, що допускає його сприйняття третіми особами.

Право на поширення і право на імпорт. Самостійним способом використання твору є його поширення. Під поширенням більшість українських учених розуміє запуск у цивільний оборот тих матеріальних носіїв твору, які розмножені на основі приналежного авторові права на відтворення. У такому розумінні право на поширення діяло тільки відносно творів, зафіксованих на матеріальних носіях.

Право на публічний показ і право на публічне виконання. Під показом твору розуміється демонстрація оригіналу або екземпляра твору безпосередньо на екрані або за допомогою плівки, діапозитива, телевізійного кадру або інших технічних засобів, а також демонстрація окремих кадрів аудіовізуального твору без дотримання їхньої послідовності. Виконанням твору визнане його подання за допомогою гри, декламації, співу, танцю в живому виконанні або за допомогою технічних засобів, а також показ кадрів аудіовізуального твору в їхній послідовності (із супроводом або без супроводу звуком). Як бачимо, основне розходження між показом твору і його виконанням полягає в тому, що якщо в першому випадку твір або якась його частина просто демонструються публіці, без здійснення автором або іншою особою будь-яких активних дій, то в іншому випадку твір доводить до глядачів й (або) слухачів шляхом активних дій, що виражаються в грі, співі, танці й т.п. Іншими словами, при показі твору здійснюється прямий контакт твору із глядачем, при виконанні ж даний контакт опосередковується діяльністю виконавця.

Право на передачу в ефір і право на сповіщення для загального відому по кабелю. Право на передачу в ефір як особливий майновий правочин автора характеризується наступними основними особливостями. Насамперед даному праву характерно елемент публічності. Твір доводять до загальної відомості за допомогою спеціальних радіосигналів (радіохвиль), які призначені для прийому самою широкою публікою. Аудиторія ще більше розши-

рюється при передачі твору в ефір через супутник. Під такою передачею розуміється прийом сигналів з наземної станції на супутник і передача сигналів із супутника, за допомогою яких твір доводять до загальної відомості. При цьому в увагу приймається сама можливість сприйняття твору публічною, незалежно від того, чи здійснюється вона фактично.

Право на переклад і право на переробку твору. Формами використання творів є їхній переклад на іншу мову або переробка в інший вид і жанр. Виключні права на переклад і переробку закріплюються за автором або його правонаступниками. У суб'єктивне право на переклад входить можливість автора самому переводити й виконувати переклад свого твору, а також його право давати дозвіл на переклад і використання перекладу іншими особами. На практиці автори досить рідко переводять твір самі, оскільки ця робота вимагає особливих знань і навичок. Тому фактично право на переклад зводиться до права давати згоду на використання перекладу. Заборонити переклад твору з метою особистого використання автор не може ні фактично, ні юридично.

Інші права авторів. Поряд з розглянутими вище правовими можливостями автори творів науки, літератури й мистецтва володіють і іншими правами, пов'язаними з використанням їхніх творів. Деякі із цих прав безпосередньо зазначені в ст. 15 Закону України "Про авторське право та суміжні права", інші хоча прямо Законом і не названі, але впливають із нього, тому що останній виходить із того, що авторові належать виключні права на використання твору в будь-якій формі та будь-якому способі, так наприклад виключні права автора на переклад і переробку передбачають право дозволяти або забороняти здійснення будь-яких майнових прав щодо перекладеного або переробленого твору.

2.6 Строк дії авторського права

Відповідно до ст. 28 (Строк дії авторського права) Закону України «Про авторське право і суміжні права» авторське право діє протягом всього життя автора й 70 років після його смерті. Зазначений 70-літній строк обчислюється з 1 січня року, що настає за роком смерті автора, і відповідно закінчується наприкінці останнього, семідесятого року строку. Із цього загального правила встановлюється ряд виключень. Перше з них стосується творів, опублікованих анонімно або під псевдонімом. За зрозумілими причинами строк їхньої охорони не може бути заснований на даті смерті їхніх авторів. Тому авторське право на такі твори діє протягом 70 років, обчислюючись з першого січня року, що настає за роком їхнього правомірного опублікування. Якщо, автор твору, випущеного анонімно або під псевдонімом, розкриє свою особистість протягом зазначеного строку або його особистість не буде далі залишати сумнівів, то термін дії авторського права на цей твір буде обчислюватися за загальними правилами.

Друге виключення пов'язане з добутками, створеними в співавторстві. Авторське право на такий твір діє протягом всього життя та 70 років після смерті автора, який пережив інших авторів. У цьому випадку мається на увазі, звичайно, авторські права на колективний твір у цілому. Строки охорони частин колективного твору, що мають самостійне значення й використовуються обособлено від інших частин твору, залежать від тривалості життя їхніх авторів.

У випадку, якщо весь твір публікується (оприлюднюється) не одночасно, а послідовно в часі томами, частинами, випусками, серіями й т.п., строк дії авторського права визначається окремо для кожної опублікованої (оголошеної) частини твору.

Авторське право на твори помертло реабілітованих авторів діє протягом 70 років після їхньої реабілітації.

Авторське право на твір, уперше опублікований протягом 30 років після смерті автора, діє протягом 70 років з дати його правомірного опублікування.

Будь-яка особа, яка після закінчення строку охорони авторського права по відношенню до не оприлюдненого твору вперше його оприлюднює, користується захистом, що є рівноцінним захисту майнових прав автора. Строк охорони цих прав становить 25 років від часу, коли твір був вперше оприлюднений.

При цьому, відповідно до ст. 30 (Перехід творів у суспільне надбання) Закону України «Про авторське право і суміжні права»:

1. Закінчення строку дії авторського права на твори означає їх перехід у суспільне надбання.

2. Твори, які стали суспільним надбанням, можуть вільно, без виплати авторської винагороди, використовуватися будь-якою особою, за умови дотримання особистих немайнових прав автора, передбачених статтею 14 цього Закону.

3. Кабінетом Міністрів України можуть встановлюватися спеціальні відрахування до фондів творчих спілок України за використання на території України творів, які стали суспільним надбанням.

2.7 Авторський договір та його види

Авторський договір можна визначити як договір, за яким автор передає або зобов'язується передати іншій стороні свої права на використання твору в межах і на умовах, погоджених сторонами.

Авторський договір має цивільно-правовий характер і є самостійним серед інших цивільно-правових договорів. Авторський договір має консесуальний, взаємний і відшкодований характер.

Авторський договір, як і його види, у свою чергу, є одним з видів договору за розпорядженням правами інтелектуальної власності.

Так, згідно ст. 1107 (Види договорів за розпорядженням майновими правами інтелектуальної власності) ЦК:

1. Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності здійснюється на підставі таких договорів:

- 1) ліцензії на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 2) ліцензійного договору;
- 3) договору про створення за замовленням і використанням об'єкта права інтелектуальної власності;
- 4) договору про передачу виняткових майнових прав інтелектуальної власності;
- 5) іншого договору про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

2. Договір про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності укладається в письмовій формі.

У випадку недотримання письмової форми договору про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності такий договір є незначним.

Законом можуть бути встановлені випадки, у яких договір про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності може укладатися усно.

Таким чином, існують такі види авторських договорів за розпорядженням майновими правами авторського права:

- авторський договір про передачу (відчуження) майнових прав суб'єктів авторського права;
- авторський договір про передачу права на використання твору;
- авторський договір на право використання твору;
- цивільно-правовий договір між автором і роботодавцем про створення службового твору;
- авторський договір про створення за замовленням твору.

Найпоширенішими видами передачі прав на використання твору іншими особами, що одержують від автора за авторським договором дозвіл на таке використання, являться такі види прав, як:

- право на відтворення оригіналу твору;
- право на тиражування екземплярів твору;
- право на поширення оригіналів твору;
- право на прокат оригіналу (або екземплярів) твору;
- право на тимчасове використання оригіналів твору;
- право на публічний показ оригіналу твору;
- право на публічне виконання твору;
- право на оприлюднення твору через ефір або кабельні системи передачі інформації;
- право перекладу твору на інші мови;
- право переробки, аранжування або зміни твору.

При цьому обов'язковими умовами авторського договору на передачу (відчуження) майнових прав автора є:

- способи використання твору - конкретні права, передані за цим договором;
- строк і територія, на які передають права;

- розмір винагороди і (або) порядок визначення розміру винагороди за використання твору, порядок і строки її виплати;
- інші умови, які сторони вважатимуть суттєвими для цього договору.

Сторонами авторського договору є автор (або його правонаступник), з одного боку, і користувач його твору - з іншого. Не можуть бути предметом авторського договору: права на використання твору, невідомі на момент укладання договору; права на використання творів, які автор може створити в майбутньому.

Питання як про *загальний строк* дії авторського права, так і про *строки виконання сторонами своїх зобов'язань* за договором вирішують самі сторони. За відсутності в авторському договорі умови про строк, на який передають право, договір може бути розірваний автором по закінченні 5 років від дати його укладання, якщо користувача письмово повідомлять про це за 6 місяців до розірвання договору.

За відсутності в договорі *умови про територію, на яку передають право*, дію передаваного за договором права обмежують територією України.

Договорів на передачу особистих немайнових прав автора (у тому числі й у спадщину - у вигляді передачі таких прав за заповітом) не існує. Тому що особисті немайнові права автора жодним чином невідчужувані й у спадщину не передаються (у спадщину можуть передаватися тільки майнові права авторів і інших осіб, що володіють винятковим авторським правом).

2.8 Поняття та види об'єктів суміжних прав

Під *суміжними* мають на увазі права, пов'язані з авторським правом.

Згідно ст. 35 Закону України «Про авторське право і суміжні права» та ст. 449 ЦК об'єктами суміжних прав є:

1) виконання літературних, драматичних, музичних, музично-драматичних, хореографічних фольклорних та інших творів;

2) фонограми. Фонограма - це звукозапис на відповідному носії (магнітній стрічці або магнітному диску, грамофонній пластинці, компакт-диску й т.п.) виконання або будь-яких звуків, крім звуків у формі запису, що входить в аудіовізуальний твір. Фонограма є вихідним матеріалом для виготовлення її екземплярів (копій);

3) відеограми. Відеограма - це відеозапис на відповідному матеріальному носії (магнітній стрічці, магнітному диску, компакт-диску й т.п.) виконання або будь-яких спонукуваних зображень (зі звуковим супроводом або без нього), крім зображень у вигляді запису, що входить в аудіовізуальний твір;

4) програми (передачі) організацій ефірного або кабельного віщання. Організація ефірного віщання - телерадіоорганізація, що здійснює публічне віщання радіо- або телевізійних передач і програм віщання (як власного виробництва так і виробництва інших організацій) шляхом передачі в ефір за

допомогою радіохвиль (а також лазерних променів, гамма-променів і т.п.) у будь-якому частотному діапазоні (у тому числі й з використання супутників). На відміну від організацій ефірного віщання, організації кабельного віщання здійснюють передачу на відстань сигналу за допомогою того або іншого виду наземного, підземного або підводного кабелю.

Суміжне право виникає внаслідок факту виконання твору, виробництва фонограми, виробництва відеограми, обнародування передачі організації віщання і не залежить від виконання будь-яких формальностей, призначення, змісту, цінності й т.п., а також способу або форми вираження зазначених об'єктів.

Сфера дії суміжних прав в Україні суттєво обмежена порівняно зі сферою дії прав авторів.

Суміжні права виконавця визнаються, якщо:

- виконавець є громадянином України;
- виконання вперше мало місце на території України;
- виконання записане на фонограму, яку охороняє закон;
- виконання, не записане на фонограму, включене до передачі мовлення, яку охороняє закон.

Права виробника фонограми або відеограми охороняють, якщо:

- виробник фонограми або відеограми є громадянином України або юридичною особою, що має офіційне місцезнаходження на території України;
- фонограма або відеограма вперше опублікована на території України.

За організаціями мовлення суміжні права визнають, коли вони мають офіційне місцезнаходження на території України та здійснюють трансляцію за допомогою передавачів, розташованих на території України.

Суміжні права іноземних фізичних і юридичних осіб визнають на території України відповідно до міжнародних договорів України.

Майнові права виконавця діють протягом 50 років після першого виконання.

Право визнаватися виконавцем, право на ім'я і захист виконання від будь-якого спотворення або іншого посягання, здатного зашкодити честі та гідності виконавця, охороняють безстроково.

Майнові права виконавця переходять у спадщину.

Не переходять у спадщину особисті немайнові права виконавця. Спадкоємці виконавця мають право захищати зазначені права. Ці правомочності спадкоємців виконавця не обмежені в часі.

Права виробника фонограми або відеограми діють протягом 50 років після першого опублікування фонограми чи відеограми або протягом 50 років після її першого запису, якщо фонограма або відеограма не була опублікована протягом цього строку.

Права організації мовлення діють протягом 50 років після здійснення такою організацією першої передачі в ефір або по кабелю.

До спадкоємців (щодо юридичних осіб - до правонаступників) виконавця, виробника фонограми або відеограми, організації мовлення переходить право до-

зволюти використання виконання, фонограми або відеограми, передачі мовлення, право на одержання винагороди в межах тієї частини строку, що залишилася.

Відлік строку починається з 1 січня року, що наступає за роком, у якому мав місце юридичний факт виникнення строку.

Контрольні запитання

1. Чи повинен автор доводити творчий характер свого твору для того, щоб придбати права на нього?

2. Що дає знак охорони авторських прав на екземплярах твору?

3. Чи може автор збірника надавати іншим особам дозвіл на використання окремих творів, включених у збірник?

4. Чи може укласти авторський договір особа, дієздатність якої обмежена у зв'язку з тим, що вона у наслідок зловживання спиртними напоями або наркотичними засобами ставить свою родину у важке матеріальне становище?

5. Чи може організація, що управляє авторськими правами, надавати користувачам ліцензії на твір автора, який не уклав з нею договір?

ГЛАВА 3. ПАТЕНТНЕ ПРАВО. ОФОРМЛЕННЯ ПАТЕНТНИХ ПРАВ

План:

- 3.1. Поняття та об'єкти патентного права
- 3.2. Суб'єкти патентного права
- 3.3. Поняття й ознаки винаходу
- 3.4. Поняття й ознаки корисної моделі
- 3.5. Поняття й ознаки промислового зразка
- 3.6. Розпорядження патентними правами
- 3.7. Виникнення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок
- 3.8. Стадії оформлення патентних прав
 - 3.8.1. Складання і подання заявки
 - 3.8.2. Розгляд заявки в патентному відомстві
- 3.9. Державна реєстрація права на винахід, корисну модель, промисловий зразок
- 3.10. Особливості патентного права в Україні на секретний винахід і секретну корисну модель

3.1 Поняття та об'єкти патентного права

У цей час патентне право перетворюється в один з ефективних механізмів регулювання соціальної, економічної, науково-технічної, інноваційної й ринкової політики світового співтовариства. Це викликано впливом загальних процесів, що проявляються у встановленні економічних зв'язків, росту кількості комерційних і виробничих операцій, створенні й розвитку локальних, регіональних і світових ринків і сприятливому розширенню закордонного патентування. Саме патентування є попередньою умовою передачі або одержання нової техніки та технології. При цьому інформація про винахід, що став у результаті патентування надбанням усього суспільства, сприяє створенню на її основі нових технічних рішень, у тому числі стосовних до засобів іншого призначення та в інших галузях техніки.

Патентне право регулює майнові, а також пов'язані з ними особисті немайнові відносини, котрі виникають у зв'язку зі створенням і використанням винаходів, корисних моделей і промислових зразків. Об'єднання трьох названих об'єктів патентного права в рамках єдиного інституту обумовлено наступним: по-перше, вони мають конкретних творців (авторів), по-друге, їхня охорона здійснюється за допомогою єдиної форми - видачі патентів. У багатьох країнах правове регулювання відносно цих об'єктів здійснюється єдиним законодавчим актом - патентним законом.

Правова охорона винаходів, корисних моделей, промислових зразків в Україні здійснюється двома законодавчими актами: Законом України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" від 15 грудня 1993 р. і Законом України "Про охорону прав на промислові зразки" від 15 грудня 1993 р., міжнародними угодами в галузі промислової власності, учасником яких є кожна конкретна держава.

Для різних типів об'єктів патентного права (винаходу, корисної моделі, промислового зразку) законодавство встановлює різний набір ознак охороноздатності. Крім того в ряді випадків установлюється неможливість надання правової охорони об'єкту патентного права незалежно від відповідності об'єкта критеріям охороноздатності. Перелік випадків, коли відповідний об'єкт не буде охоронятися як об'єкт патентного права, визначений відносно кожного типу об'єкта окремо.

3.2 Суб'єкти патентного права

Законодавство України, що регулює відносини в сфері прав промислової власності досить докладно регламентує коло суб'єктів права промислової власності.

До цих суб'єктів відносяться:

- насамперед сам **автор** творчих результатів (**співавтори**);
- **патентовласники** або **уповноважені ними особи**. При цьому патентовласником є фізична або юридична особа, яка володіє патентом на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Такою особою може бути сам автор (винахідник), його спадкоємець або інший правонаступник (у тому числі і юридична особа). Якщо винахід, корисна модель або промисловий зразок були створені в результаті службового завдання то правонаступником може бути роботодавець і/або ліцензіат, якщо на об'єкт промислової власності укладений ліцензійний договір.
- **особи, які одержують патентні права за угодами**. Співвласниками патенту можуть бути також кілька осіб, тоді їхні відносини визначаються угодою (договором), укладеним між ними.
- **держава**. Але держава може бути суб'єктом права промислової власності тільки в чітко певних випадках. Винахід, корисна модель, промисловий зразок стають надбанням держави, коли на них минув строк патентної охорони.

Відповідно до ст. 463 (Суб'єкти права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок) ЦК:

Суб'єктами права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель та промисловий зразок є:

- 1) винахідник, автор промислового зразка;
- 2) інші особи, які набули прав на винахід, корисну модель та промисловий зразок за договором чи законом.

3.3 Поняття й ознаки винаходу

У літературі винахід визначається як творче рішення технічного завдання, як правило, діяльності, прийом або метод роботи або як практичний результат діяльності з дозволу протиріч, що виникають між новими завданнями, новими вимогами та старими формами й прийомами роботи й т.д. Всі ці й інші визначення, як правило, не містять чітких правових критеріїв, що дозволяють однозначно відрізнити винахід від "не винаходу". Причина цього

полягає в тому, що саме по собі поняття винаходу є не стільки правовим, скільки суспільним поняттям. Якщо перед суспільством виникає певне технічне завдання й згодом з'являється спосіб вирішити його, то цей спосіб звичайно й зізнається винаходом. І тільки винахід, що має суспільне значення, одержує правову охорону.

Перелік можливих об'єктів винаходів дуже широкий. Основні типи об'єктів винаходу:

- пристрій (куди можна включити конструкції та вироби);
- спосіб (тобто процес виконання дій над матеріальним об'єктом за допомогою матеріальних об'єктів);
- речовина (досить складне поняття, що охоплює індивідуальні хімічні сполучення, композиції (склади, суміші), продукти ядерного перетворення. До групи хімічних сполучень умовно віднесені також високомолекулярні з'єднання й продукти генної інженерії).

Крім того, винаходом буде вважатися й застосування відомого раніше пристрою, способу, речовини за новим призначенням. Інакше кажучи, винаходом буде визнане й використання вже існуючих винаходів відповідно до іншого призначення. Оскільки відповідний пристрій, спосіб, речовина уже були відомі раніше, видача патенту у відношенні цього ж об'єкта винахідникові, що знайшов їм нове застосування, фактично дасть йому можливість контролювати всі (у тому числі й відомі раніше) варіанти використання такого об'єкта. Тому патент, видаваний у розглянутому випадку, обмежений: він охоплює тільки один варіант використання такого об'єкта патентного права.

Об'єкти винаходів у цілому можна умовно розділити на дві великі групи: продукти (нові конструкції, сплави й т.п.) і способи.

Відносно певних об'єктів прямо зазначено на неможливість їхньої охорони засобами патентного права. Цей список досить великий, але наведені в ньому позиції можуть бути об'єднані в кілька груп:

- 1) загальні наукові ідеї (наукові теорії й математичні методи);
- 2) загальні схеми дій (сюди можна віднести методи організації й управління господарством, методи виконання розумових операцій, алгоритми);
- 3) установлені стандарти дій (умовні позначки, розклади, правила);
- 4) об'єкти, охоплювані іншими виключними правами (програми для обчислювальних машин; проекти й схеми планування споруджень, будинків, територій; рішення, що стосуються тільки зовнішнього вигляду виробів, спрямовані на задоволення естетичних потреб; топології інтегральних мікросхем; сорти рослин і породи тварин);
- 5) рішення, що суперечать суспільним інтересам, принципам гуманності й моралі.

Винахід буде вважатися, таким, що має винахідницький рівень, якщо він не просто має нове рішення поставленого завдання, але й те, що це рішення повинне бути якісно новим, що вимагає значних творчих зусиль для його відшукування; можливість включення нових елементів у винахід не повинна бути очевидною для кожного фахівця. Новизна винаходу повинна досягатися не за

рахунок несуттєвих дрібних виправлень або, наприклад, очевидних перестановок елементів конструкції пристрою, а за рахунок внесення якісних змін.

Промислова застосовність

Для того щоб винахід був визнаний патентоспроможним, він не повинен бути тільки теоретично можливим, але й практично нереалізованим. Якщо мова йде про створення нового продукту, то повинна існувати можливість виготовити цей продукт у промислових (а не тільки в лабораторних) умовах, а також використовувати його за призначенням. Якщо ж предметом винаходу є новий спосіб, то повинна існувати можливість реалізації цього способу. У той же час немає вимог до можливих масштабів такого використання.

При оцінці промислової застосовності винаходу не розглядається результат промислового застосування, його переваги перед іншими рішеннями того ж технічного завдання. Це відрізняє даний критерій від критерію "позитивного ефекту". З іншого боку, не буде враховуватися й економічна доцільність використання даного винаходу. Така зміна підходу представляється правильною, тому що економічна ситуація може легко помінятися (наприклад, падіння цін на енергоносії може зробити використання певного винаходу вигідним), а порівнювати переваги різних способів досить важко: у конкретних обставинах надзвичайно важливим може виявитися обставина, що не грає ролі в інших випадках.

3.4 Поняття й ознаки корисної моделі

Як відомо, поняттям "корисна модель" звичайно охоплюються такі технічні нововведення, які за своїми зовнішніми ознаками нагадують патентоспроможні винаходи, однак є менш значущими з погляду їхнього внеску у рівень техніки. Законодавство тих країн, які передбачають особливу охорону подібних об'єктів, установлює, як правило, більше спрощений порядок видачі на них охоронних документів (іноді іменованих малими патентами), скорочений строк їхньої дії, менш значні мита й т.п. Що стосується кола охоронюваних як корисні моделі об'єктів, то у світовій практиці намітилася виразна тенденція до визнання корисними моделями лише рішень-пристроїв, що відносяться до форми або конструкції виробів.

Обов'язковою ознакою корисної моделі є те, що вирішення завдання полягає в просторовому розташуванні матеріальних об'єктів. Як корисні моделі не охороняються рішення, що відносяться до способів, речовин, культур кліток рослин і тварин, а також до їхнього застосування за новим призначенням. В зв'язку з цим, корисними моделями не зізнаються проекти й схеми планування споруджень, будинків, територій; пропозиції, що стосуються лише зовнішнього вигляду виробів, направлені на задоволення естетичних потреб; пропозиції, що суперечать суспільним інтересам, принципам гуманності й моралі, а також деякі інші об'єкти, які взагалі не попадають під поняття технічних рішень.

Корисна модель, як і винахід, є технічним рішенням завдання. Їхні основні розходження полягають у двох моментах. По-перше, як корисні моделі охороняються не будь-які технічні рішення, а лише ті, які відносяться до типу пристроїв, тобто конструкторському виконанню засобів виробництва і предметів споживання. По-друге, до корисних моделей не пред'являється вимога винахідницького рівня. Це, однак, не означає, що корисною моделлю може бути визнане очевидне для будь-якого фахівця рішення завдання. Корисна модель, так само як винахід і більшість інших об'єктів інтелектуальної власності, повинна бути результатом самостійної винахідницької творчості. Але ступінь цієї творчості може бути меншою, чим це потрібно для визнання рішення винаходом. Крім того, наявність винахідницької творчості не перевіряється при видачі охоронного документа на корисну модель.

Для визнання рішення корисною моделлю воно повинно мати новизну і промислово застосовність.

Корисна модель є новою, якщо сукупність її істотних ознак невідома для рівня техніки. До істотного відносяться всі ті ознаки корисної моделі, які впливають на результат, що досягається, тобто перебувають у причинно-наслідковому зв'язку із зазначеним результатом. Якщо сукупність істотних ознак, достатніх для досягнення забезпечуваного корисною моделлю технічного результату, не є загальновідомою, корисна модель визнається новою.

Як і відносно винаходів, новизна корисної моделі встановлюється через рівень техніки, тобто сукупність загальнодоступних у світі відомостей. Однак сам цей рівень техніки визначається не зовсім однаково. Якщо стосовно до винаходів у нього включаються будь-які відомості, що стали загальнодоступними, то відносно корисних моделей у рівень техніки не входять відомості про відкрите застосування за межами України засобів, тотожних заявок корисної моделі. Іншими словами, до корисних моделей пред'являється вимога не абсолютної, а відносної світової новизни. Відомості про відкрите застосування тотожного технічного засобу за рубежом новизну корисної моделі не ганьблять. Що стосується опублікованих у світі відомостей про засоби того ж призначення, що й корисна модель, що заявляється, то вони повинні бути загальнодоступними. Секретні, закриті, службові й т.п. відомості, з якими не могла ознайомитися будь-яка зацікавлена особа, публікацією, що ганьбить новизну, не визнаються.

Промислова застосовність

Корисна модель є промислово застосовною, якщо вона може бути практично використана в промисловості, сільському господарстві, охороні здоров'я й інших галузях діяльності. Зазначений критерій стосовно корисних моделей має точно таке ж значення, як і стосовно винаходів. Він свідчить про те, що заявлене рішення є здійсненним і заявником розроблені й відбиті в заявці конкретні засоби, достатні для його втілення в життя. Ні сфера використання корисної моделі, ні позитивний ефект, що дає впровадження корисної моделі, ні масштаби використання юридичного значення для надання охорони заявленому рішенню не мають. Однак промислова застосовність має на увазі мо-

жливість кількарязового використання корисної моделі. Якщо запропоноване рішення, незважаючи на його приналежність до типу пристроїв і новизну, розраховано на будь-які унікальні умови й об'єктивно не може бути відтворено, воно не вважається промислово застосовним.

3.5 Поняття й ознаки промислового зразка

Звичайна якість виробів визначається технічними та економічними показниками. Однак цього не досить, щоб забезпечити їхню конкурентоспроможність на ринку. Важливе значення для реалізації виробу має його зовнішній вигляд, тобто естетичні критерії, а саме: форма, обробка, виразність деталей і т.п. Це забезпечується художнім конструюванням, результати якого охороняються як промисловий зразок. Так, у статті 1 закону України "Про охорону прав на промислові зразки" зазначено, що останній є результатом творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання, за умови, що він не суперечить суспільним інтересам, принципам гуманності й моралі. Об'єктом промислового зразка може бути те, що відноситься до зовнішнього вигляду виробу (форма, малюнок, розфарбування або їхнє сполучення, що призначене для задоволення естетичних і ергономічних (простота й зручність користування) потреб людини. Об'єктом промислового зразка може бути цілий виріб, його частина, комплект (набір), варіанти виробу.

Виріб як об'єкт може бути об'ємним (автомобіль, верстат, взуття, меблі й т.п.) або плоским (малюнок, тканини, килима й т.п.). Частина виробів може бути заявлена в тому випадку, якщо вони призначені для уніфікованого застосування, тобто можуть бути використані із цілим рядом виробів, а також має самостійну функцію й завершену композицію (фари, різного виду ручки, сидло велосипеда).

Комплект (набір) може бути заявлений за умови, якщо вхідні в його склад елементи, що виконують найрізноманітніші функції, відмінні друг від друга, підлегли загальному завданню, розв'язуваної комплектом. З погляду художнього конструювання рішення всіх елементів комплекту (набору) виробів повинно бути виконане з використанням єдиного образного, пластичного та стилістичного принципу формоутворення (Чайний або столовий сервіз і т.п.).

Варіантними є рішення виробів, що ставляться до однієї функціональної групи (художнє конструювання двох або декількох автомобілів, що відрізняються друг від друга формою облицювання, наприклад, ручки, фари й т.п.).

Промисловий зразок як і винахід повинен бути патентоспроможним. Таким він визнається, якщо має новизну й промислово застосовність.

Промисловий зразок визнається новим, якщо сукупність його істотних ознак не стала загальнодоступною у світі до дати подачі заявки у Установа, а якщо заявлені вимоги пріоритету, то - із цього моменту. Загальнодоступними є відомості, що стали відомими невизначеному колу осіб, які за своїм служ-

бовим станом не пов'язані з розробкою й виготовленням виробу, оформленням документів, експертизою й реєстрацією промислового зразка.

Під істотними ознаками розуміються такі показники, які об'єктивно властиві художньо-конструкторському рішенню виробу, кожний з яких необхідний, а все разом достатньо для створення конкретного зорового образу даного виробу.

У процесі встановлення новизни використовуються не тільки відомості, що стали загальнодоступними, але й зміст заявок, що раніше надійшли у Установа.

На визнання промислового зразка патентоспроможним не впливає розкриття відомостей про нього автором або особою, що одержала від нього прямо або опосередковано такі відомості протягом шести місяців до дати подачі заявки, а якщо заявлено пріоритет, то до дати пріоритету. Це виключення зроблено в інтересах автора або інших осіб, що одержали від нього інформацію. Перед патентуванням промислового зразка необхідно з'ясувати, чи є на нього попит на ринку. Для з'ясування цього моменту варто дати певну інформацію особам, які б могли використовувати промисловий зразок. Щоб ця інформація не могла завдати шкоди авторові й іншим зацікавленим особам, і закріплено це виключення. Однак доведення обставин розкриття інформації, тобто по волі автора чи ні, покладається на особу, зацікавлену в застосуванні цього правила.

За законом промисловий зразок визнається патентоспроможним, якщо він може бути використаний у промисловості або іншій сфері діяльності. Він повинен бути придатним для здійснення промисловим способом, тобто виготовлення виробу в промислових умовах із застосуванням матеріалів і технологій промислового виробництва.

Якщо зовнішня форма виготовляється не промисловим шляхом, то виріб розглядається як результат художнього промислу.

Не визнаються патентоспроможними об'єкти архітектури, крім малих архітектурних форм (кіоски, намети на ринку, трамвайні зупинки, телефонні будки й т.п.). До не патентоспроможного закон відносить друковану продукцію як таку, а також об'єкти нестійкої форми з рідких, газоутворюючих, сипучих або подібних їм речовин.

Особливості охорони прав на промислові зразки, що відносяться до державної таємниці визначаються спеціальним законодавством. Необхідність у цьому правилі викликає сумнів. Художній зразок – це зовнішній вид виробу. Він служить для створення конкретного зорового образу. Якщо зовнішній вигляд виконує іншу функцію, то це міняє його юридичну природу. Він може стати винаходом або секретом, охоронюваним державою і т.п.

3.6 Розпорядження патентними правами

Можливість поступки права є обов'язковою умовою існування майнового права в економічному обороті. Патентовласник не обмежений у виборі ко-

нтрагента, він може поступитися отриманим патентом будь-якій фізичній або юридичній особі, у тому числі й іноземній особі, вільний він і у виборі умов договору. Іноді законодавство передбачає і випадки примусового відчуження прав на об'єкт патентного права. Зокрема, розділ 29 Патентного Закону Австрії 1970 р. допускає примусове відчуження патенту або права на використання винаходу повністю або в частині, якщо це необхідно в інтересах збройних сил, суспільного добробуту або в інших насущних інтересах держави.

Патентовласник може передати права на охоронюваний об'єкт тільки в тому обсязі, у якому вони належать йому на момент поступки. Це значить, що патент переходить до набувача тільки на строк його дії, що залишився. З іншого боку, патент переходить із усіма обмеженнями, що діють на момент передачі. Сюди будуть відноситися, наприклад, всі обмеження, що впливають із укладених ліцензійних договорів (зокрема, видача одній особі виключної ліцензії позбавляє можливості патентовласника видавати ліцензії на використання цього об'єкта іншими особами), застава патенту (якщо, звичайно, заставоутримувач дав раніше згоду на поступку патенту).

Патентовласникові належать виключні права на використання створеного їм об'єкта патентного права на території, зазначеної в патенті, у межах строку його дії. Він може здійснювати використання цих об'єктів і самостійно. Однак таке положення не виключає, але, навпаки, припускає використання об'єкта іншими особами - тільки за згодою патентовласника. У зв'язку із цим найчастіше реалізація прав патентовласника здійснюється у вигляді видачі ліцензії - дозволу на використання охоронюваного об'єкту.

За ліцензійним договором патентовласник (ліцензіар) зобов'язується надати право на використання охоронюваного об'єкта промислової власності в обсязі, передбаченому договором, іншій особі (ліцензіатові), а останній приймає на себе обов'язок вносити ліцензіарові обумовлені договором платежі та здійснювати інші дії, передбачені договором.

Власник патенту повинен сумлінно користуватися виключним правом, що впливає з патенту. Тому, якщо промисловий зразок не використовується або недостатньо використовується в Україні в протягом 3-х років, починаючи з дати публікації відомостей про видачу патенту або від дати, коли використання промислового зразка було припинено, то будь-яка особа, яка має бажання та проявляє готовність використовувати промисловий зразок, у випадку відмови власника патенту від висновку ліцензійного договору, може звернутися в суд (арбітражний суд) із заявою про надання йому дозволу на використання промислового зразка.

Якщо власник патенту не доведе, що факт використання або недостатнього використання промислового зразка обумовлений поважними причинами (перебудова виробництва й т.п.), суд (арбітражний суд) виносить рішення про надання дозволу зацікавленій особі на використання промислового зразка з визначенням об'єкта його використання, терміну дії дозволу, розміру й порядку виплати винагороди власникові патенту.

Як ми вже відзначали, патент представляє виключне право використовувати промисловий зразок. Але це право не повинно позбавляти використовувати свої права іншими патентовласниками. Наприклад, промисловий зразок, захищений більше пізнім патентом, неможливо використовувати без застосування промислового зразка, захищеного раніше виданим патентом.

Власник патенту зобов'язаний дати дозвіл (видати ліцензію) на використання промислового зразка власникові пізніше виданого патенту, якщо промисловий зразок останнім призначений для досягнення "іншої мети" або має значні техніко-економічні переваги й не може використовуватися без порушення прав першого власника.

Це правило зажадає свого тлумачення. По-перше, це примусова ліцензія за своєю природою, тому що може бути видана mimo волі патентовласника. По-друге, підставою цієї ліцензії "іншої мети" (необхідно пояснити, що під цим мається на увазі) і "значні техніко-економічні переваги".

Як ми вже відзначали, промисловий зразок входить у техніку оскільки, він є зовнішнім виглядом промислового виробу, і суть його складається в естетичних і ергономічних достоїнствах.

Якщо зовнішнє оформлення виробу містить рішення технічного завдання й переслідує практичні цілі, то воно повинне визнаватися винаходом, а не промисловим зразком. Таким чином, якщо в зовнішньому виді виробу є ознаки винаходу й промислового зразка, заявник повинен вирішити, які ознаки він бажає захистити й залежно від цього оформити заявку на винахід або промисловий зразок.

Світова практика в такий спосіб вирішує це питання. Якщо при використанні передбачуваного промислового зразка виходить новий технічний результат, то він таким не визнається.

Разом з тим, надання дозволу може бути обумовлено відповідним дозволом власника більше пізнього патенту на використання його промислового зразка. За умови, що його промисловий зразок удосконалив промисловий зразок власника раніше виданого патенту або призначений для досягнення тієї ж мети.

Дозвіл дається в обсязі, необхідному для використання промислового зразка власником патенту, якому таке рішення необхідно.

Суперечки, пов'язані з наданням ліцензії, їхнім обсягом і терміном дії вирішуються в судовому порядку.

Відповідно до ст. 24 (Припинення дії патенту) Закону України „Про охорону прав на промислові зразки”:

1. Власник патенту в будь-який час може відмовитися від нього повністю або частково на підставі заяви, поданої до Установи. Зазначена відмова набирає чинності від дати публікації відомостей про це в офіційному бюлетені Установи.

2. Дія патенту на промисловий зразок припиняється у разі несплати у встановлений строк річного збору за підтримання його чинності.

Річний збір сплачується за кожний рік дії патенту, рахуючи від дати подання заявки. Документ про першу сплату зазначеного збору має надійти до Установи одночасно з документом про сплату збору за видачу патенту. Документ про сплату збору за кожний наступний рік має надійти до Установи до кінця поточного року, за умови сплати збору протягом двох останніх його місяців.

Річний збір за підтримання чинності патенту може бути сплачено, а документ про його сплату – надійти до Установи протягом шести місяців після встановленого строку. У цьому разі розмір річного збору збільшується на 50 відсотків.

Дія патенту припиняється з першого дня року, за який збір не сплачено.

Відповідно до ст. 25 (Визнання патенту недійсним) цього Закону:

Патент може бути визнано у судовому порядку недійсним повністю або частково у разі:

а) невідповідності запатентованого промислового зразка умовам патентоспроможності, визначеним цим Законом;

б) наявності у сукупності суттєвих ознак промислового зразка ознак, яких не було у поданій заявці;

в) видачі патенту внаслідок подання заявки з порушенням прав інших осіб.

При визнанні патенту чи його частини недійсними Установа повідомляє про це у своєму офіційному бюлетені.

Патент або його частина, визнані недійсними, вважаються такими, що не набрали чинності, від дати публікації відомостей про видачу патенту.

Будь-яка особа протягом 6-ти місяців від дати публікації відомостей про видачу патенту може подати в Апеляційну раду заперечення проти видачі патенту. Воно повинно бути розглянуте протягом 6-ти місяців з моменту його надходження. Апеляційна рада розглядає заперечення в межах мотивів, викладених у ньому. Особа, що подала заперечення, а також власник патенту можуть брати участь у його розгляді. Рішення Апеляційної ради може бути оскаржено в судовому порядку.

Якщо зазначений строк пропущений, то патент може бути визнаний недійсним тільки у судовому порядку.

Будь-яке посягання на права власника патенту вважається порушенням прав власника патенту, що тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством України. На вимогу власника патенту таке порушення повинно бути припинено, а порушник зобов'язаний відшкодувати власнику патенту заподіяні збитки.

Вимагати поновлення порушених прав власника патенту може за його згодою також особа, яка придбала ліцензію.

У процесі реалізації прав, що випливають із патенту можуть виникнути суперечки. Ряд таких суперечок підвідомчі судовим органам. Суди відповідно до їх компетенції розв'язують, зокрема, спори про (відповідно до ст. 27 (Способи захисту прав) цього Закону):

- 1) авторство на промисловий зразок;
- 2) встановлення факту використання промислового зразка;
- 3) встановлення власника патенту;
- 4) порушення прав власника патенту;
- 5) право попереднього користування;
- 6) компенсації.

Закон допускає патентування промислового зразка в іноземних державах. Але для цього необхідно дотримати ряд умов. Для подачі заявки на одержання охоронного документа, як уже зазначалось, в органах іноземних держав заявник зобов'язаний подати заявку в Установу й повідомити його про наміри здійснити таке патентування.

У випадку відсутності заборони протягом 3-х місяців від моменту надходження цього повідомлення в Установу заявка на одержання патенту може бути подана в орган іноземної держави.

Установа може в необхідних випадках дозволити запатентувати промисловий зразок в іноземних державах раніше зазначеного строку.

Витрати, пов'язані з патентуванням в іноземних державах, несе заявник або за його згодою інша особа.

У свою чергу, іноземні особи та особи без громадянства мають рівні права з особами України відповідно до міжнародних договорів України або на основі принципу взаємності.

Іноземні та інші особи, які проживають або мають постійне місцезнаходження за межами України, у відносинах з Установою реалізують свої права через представників, зареєстрованих відповідно до Положення про представництво за справами інтелектуальної власності.

3.7 Виникнення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок

Відповідно ст. 5 Закону України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" винаходу, корисній моделі, промислового зразку, якщо це не суперечить суспільним інтересам, принципам гуманності й моралі та відповідає умовам патентоздатності, надається правова охорона. Із цього моменту у творців і власників такого об'єкта промислової власності виникають виключні права на цей об'єкт.

Відповідно ст. 462 (Засвідчення набуття права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок) ЦК:

1. Набуття права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок засвідчується патентом.
2. Обсяг правової охорони визначається формулою винаходу, корисної моделі, сукупністю суттєвих ознак промислового зразка.
3. Умови та порядок видачі патенту встановлюються законом.

Право власності на винахід (корисну модель) засвідчується патентом, строк дії якого становить 20 років з дати подачі заявки в Державний комітет України з питань інтелектуальної власності (Держпатент України). У свою

чергу, строк дії патенту на корисну модель становить п'ять років від подачі заявки в Держпатент України і триває за клопотанням власника патенту, але не більше ніж на три роки. Патент - це техніко-юридичний документ, що засвідчує визнання заявленого винаходу (корисної моделі) або промислового зразку, авторство на них і пріоритет власності на зазначені об'єкти й виключне право на їхнє використання. Він видається авторові (авторам) винаходу, його спадкоємцям; юридичним особам, якщо винахід, корисна модель або промисловий зразок були створені в порядку службового завдання, правонаступникам фізичних або юридичних осіб.

3.8 Стадії оформлення патентних прав

Оформлення патентних прав на кожний вид об'єкта має свої особливості, зумовлені його специфікою. Зазначена процедура може бути поділена на три самостійні етапи, які пов'язані з:

- складанням і поданням заявки;
- розглядом заявки у Патентному відомстві;
- видачею патенту.

Для одержання патенту необхідно подати в компетентний орган заявку, яка подається безпосередньо заявником або через патентного повірника (повноваження якого підтверджуються дорученням, виданої заявником) Заявка відноситься до одного або групі винаходів, корисних моделей, промислових зразків, пов'язаних єдиним винахідницьким змістом, або відповідає вимогам єдності. Вона складається українською мовою й обов'язково містить:

- заява про видачу патенту на даний об'єкт промислової власності зі змістом необхідних реквізитів;
- опис винаходу (корисної моделі, промислового зразка), що викладається у встановленому порядку й розкриває сутність винаходу;
- формулу винаходу, що виражає його сутність настільки повно і ясно, щоб її зміг здійснити фахівець у даній галузі;
- креслення (якщо на нього посилаються при описі), що складається для інформаційної мети.

Датою подання заявки є дата одержання компетентним органом матеріалів, що містять, як мінімум, клопотання про видачу заявки, довільний опис і формулу винаходу. На дату подання заявки встановлюється пріоритет.

Дія патенту, виданого на спосіб одержання продукту, також поширюється й на продукт, безпосередньо отриманий цим способом.

Одночасно з публікацією відомостей про видачу патенту Установа здійснює державну реєстрацію патенту, для чого вносить до Реєстру відповідні відомості. Форма Реєстру та порядок його ведення визначаються Установою. Після внесення до Реєстру відомостей будь-яка особа має право знайомитися з ними в порядку, що визначається Установою й одержати відповідно своєму клопотанню виписку з Реєстру щодо відомостей про патент, за умови сплати збору за поданням цього клопотання. Помилки у внесених до Реєстру відомо-

стях виправляються з ініціативи власника патенту або Установи. До Реєстру з ініціативи власника патенту можуть бути внесені зміни відповідно установленому переліку можливих змін. За внесення в Реєстр змін відповідно патенту платиться збір.

3.8.1 Складання і подання заявки

Заявка на видачу патенту - це сукупність документів, які подають до Патентного відомства з метою отримання патенту.

Заявка має стосуватися одного винаходу, корисної моделі, промислового зразка або групи винаходів, корисних моделей, промислових зразків, пов'язаних єдиним винахідницьким задумом (*вимога єдності*).

Датою подання заявки є дата одержання установою матеріалів, що містять принаймні:

- заяву в довільній формі про видачу патенту, викладену українською мовою;
- відомості про заявника та його адресу, викладені українською мовою;
- зображення винаходу, що дає уявлення про його зовнішній вигляд (для промислового зразка);
- матеріал, що за зовнішніми ознаками є описом винаходу, корисної моделі, промислового зразка, викладений українською або іншою мовою. В останньому разі для збереження дати подання заявки переклад цього матеріалу українською мовою має надійти до установи протягом 2 місяців від дати подання заявки.

Відповідно до ст. 14 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» порядок одержання патенту на підставі міжнародної заявки є таким самим, як порядок одержання патенту на підставі національної заявки, за винятками, що впливають з Договору про патентну кооперацію.

Експертизу міжнародної заявки проводять за умови одержання закладом експертизи до вичерпання 31 місяця від дати встановлення її пріоритету поданих заявником перекладу цієї заявки українською мовою та документа про сплату збору за подання заявки. Цей строк продовжується, але не більше як на 2 місяці, якщо до його вичерпання буде подано відповідне клопотання та сплачено збір за його подання.

З одержанням у встановлений строк зазначених документів заявнику надсилають повідомлення про прийняття міжнародної заявки на експертизу.

У разі невиконання вищезазначених вимог дія міжнародної заявки в Україні вважається припиненою. Якщо заявник не виконав принаймні одну з вимог, йому надсилають повідомлення про припинення дії заявки.

За клопотанням заявника дію міжнародної заявки в Україні може бути поновлено, якщо вищезазначені вимоги не були виконані з поважних причин. За подання клопотання сплачують збір.

Клопотання можна подавати протягом 2 місяців від дати припинення обставин, що стали причиною недотримання встановленого строку тривалістю 31 місяць, або протягом 12 місяців від його вичерпання, залежно від того,

який із них настає першим. При цьому на дату подання клопотання заявник має виконати всі дії щодо заявки, передбачені законом, які мали бути виконаними на цю дату.

Якщо на дату одержання закладом експертизи клопотання про поновлення дії міжнародної заявки в Україні вищезазначені вимоги не виконані, заявнику надсилають повідомлення про можливість відмови в задоволенні клопотання.

Якщо протягом 2 місяців від дати одержання заявником цього повідомлення невідповідність вищезазначеним вимогам не було усунуто, заявнику надсилають повідомлення про відмову в задоволенні клопотання.

Установа публікує у своєму офіційному бюлетені визначені нею відомості про міжнародну заявку та прийняту на експертизу міжнародну заявку.

Відповідно до ст. 12 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» заявка має містити такі документи:

- заяву на видачу патенту на винахід, корисну модель;
- опис винаходу, корисної моделі;
- формулу винаходу, корисної моделі;
- рисунки (креслення або інші графічні матеріали), якщо на них є посилання в описі;
- реферат.

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» заявка має містити такі документи:

- заяву на видачу патенту на промисловий зразок;
- комплект зображень винаходу (власне виріб чи його макет), що дають повне уявлення про його зовнішній вигляд;
- опис промислового зразка;
- креслення, схему, карту (якщо необхідно).

Заява на видачу патенту. Заява - це прохання про видачу патенту на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Заява містить відомості про винахід, корисну модель, промисловий зразок, а також про осіб, зазначених у заявці, зокрема заявника, винахідника або автора промислового зразка (коли заявник і винахідник або автор промислового зразка не одна й та сама особа) і представника заявника.

Опис винаходу, корисної моделі, промислового зразка. *Опис винаходу* чітко і в повному обсязі розкриває суть винаходу. Завдання полягає в тому, щоб викласти сутність винаходу, дати можливість фахівцеві відтворити винахід, показати, яке завдання розв'язує винахід, які переваги має запропоноване рішення, чим воно відрізняється від уже відомих.

Основні вимоги до опису винаходу: повністю розкрити технічну суть винаходу, дати чітке уявлення про новизну, винахідницький рівень, придатність для промислового використання, вклад, зроблений винаходом у певну галузь технології або народного господарства.

Опис винаходу включає такі пункти, як: назва винаходу в класі МКВ; галузь техніки, до якої належить винахід, і переважна сфера його використан-

ня; характеристика прототипу, обраного заявником; критика прототипу; за-
вдання, яке розв'язує винахід; суть винаходу; перелік креслень (якщо вони
необхідні); приклади конкретного використання винаходу.

Опис промислового зразка включає такі пункти, як: назва промислового
зразка; призначення та галузь застосування промислового зразка; опис анало-
га та порівняння з ним промислового зразка, на який подано заявку; перелік
фотографій, креслень, схем; суть та істотні ознаки виробу, на який подано за-
явку; застосовність промислового зразка для використання у промисловості
або в іншій сфері діяльності.

Формула винаходу. *Формула винаходу* - це стисла вичерпна словесна
характеристика винаходу, що містить сукупність усіх його суттєвих ознак і
визначає обсяг правової охорони винаходу.

В Україні прийнята формула так званого європейського типу - з виділе-
ною новизною, тобто нові ознаки згруповані у другій частині формули після
слів «відрізняється тим, що», тоді як у першій частині формули наведені
ознаки, спільні з прототипом.

Формула має перш за все правове значення і може складатися з одного
(одноланкова) або кількох пунктів (багатоланкова). Пункти поділяють на не-
залежні, які й визначають правові межі винаходу, і *залежні*, додаткові, які
самостійного правового значення не мають, а лише розвивають і конкретизу-
ють незалежний пункт.

Саме шляхом аналізу сукупності наведених у формулі ознак встанов-
люють факт використання винаходу. Кожний пункт формули має вигляд од-
ного речення, оскільки за своєю суттю є логічним визначенням поняття через
рід і видову ознаку.

Від того, наскільки кваліфіковано, вичерпно та точно складена формула
винаходу, залежить ефективність і дієвість наданої патентом правової охорони.

Реферат винаходу (корисної моделі). Скорочений виклад змісту опису
винаходу (корисної моделі), який включає назву винаходу (корисної моделі),
характеристику галузі техніки, до якої належить винахід (корисна модель) і
(або) галузь його застосування, характеристику суті винаходу (корисної мо-
делі) із зазначенням технічного результату, якого мають досягти.

Реферат опису винаходу (корисної моделі) призначений для оператив-
ного ознайомлення широкого кола спеціалістів із суттю винаходу (корисної
моделі). Текст реферату складається з окремих коротких речень, що мають
категоричну форму.

Під час складання реферату слід вживати стандартизовані терміни, а
якщо вони відсутні - найбільш уживані в науковій та технічній літературі.
Текст середнього розміру має містити до 150 слів.

Реферат складають лише з інформаційною метою і не беруть до уваги,
наприклад, при визначенні рівня техніки або тлумаченні формули винаходу.

Рисунки (креслення або інші графічні матеріали). До складу заявки
на видачу патенту на винахід, корисну модель можуть входити *рисунки (крес-
лення та інші графічні матеріали)*, якщо вони необхідні для розуміння суті

опису. їх слід погоджувати з текстом опису й оформляти у вигляді графічних матеріалів (власне креслень, схем, графіків, рисунків тощо), фотографій, таблиць, діаграм тощо. Рисунки надають, якщо неможливо проілюструвати опис розробки кресленнями або схемами. Фотографії додають як доповнення до інших видів графічних матеріалів.

Комплект фотографій виробу, макета або рисунка. До складу заявки на видачу патенту на промисловий зразок включають *комплект фотографій виробу, макета або рисунка*, який є основним документом, що містить зображальну інформацію про заявлений промисловий зразок і дозволяє визначити обсяг його правової охорони.

Виріб має бути сфотографований повністю за рівномірного освітлення на нейтральному фоні без побічних предметів.

Креслення, схема, карта. До заявки на промисловий зразок за необхідності можуть входити креслення загального вигляду виробу або схема, карта. Зазначені документи мають містити додаткову інформацію про заявлене художньо-конструкторське рішення, яка відсутня у фотографіях.

До заявки на видачу патенту на винахід, корисну модель або промисловий зразок додають документ, який підтверджує сплату збору у встановленому розмірі або підстави для звільнення від сплати збору, а також для зменшення його розміру.

3.8.2 Розгляд заявки в патентному відомстві

Експертиза заявки має статус науково-технічної експертизи і проводиться закладом експертизи відповідно до закону та правил, встановлених на його основі.

Заклад експертизи здійснює інформаційну діяльність, необхідну для проведення експертизи заявок, і є центром міжнародного обміну виданнями відповідно до Конвенції про міжнародний обмін виданнями, прийнятої 3 грудня 1958 р. Генеральною конференцією ЮНЕСКО.

Кінцеві результати експертизи заявки, що не вважається відкликаною або не відкликана, відображають в обґрунтованому висновку експертизи за заявкою, що набирає чинності після затвердження зазначеного висновку установою. На підставі такого висновку установа приймає рішення про видачу патенту або про відмову у видачі патенту. Рішення установи надсилають заявнику.

Права заявника

Заявник має право протягом місяця від дати одержання ним рішення установи затребувати копії матеріалів щодо розгляду заявки. Ці копії надсилають заявнику протягом місяця.

Заявник має право з власної ініціативи чи за запрошенням закладу експертизи особисто або через свого представника брати участь у розгляді питань, що виникли під час проведення експертизи, порядок якого встановлює установа.

Заявник може вносити до заявки виправлення, змінювати своє ім'я (найменування), свою адресу, адресу для листування, ім'я та адресу свого представника.

Заявник може вносити до заявки зміни, пов'язані зі зміною особи заявника, за умови згоди зазначених у заявці інших заявників. Такі зміни може за згодою всіх заявників вносити також особа, яка бажає стати заявником.

Виправлення та зміни враховують, якщо вони одержані закладом експертизи не пізніше одержання ним документа про сплату державного мита за видачу патенту.

Заклад експертизи може вимагати від заявника надання додаткових матеріалів, якщо без них проведення експертизи неможливе, або в разі виникнення обґрунтованих сумнівів у достовірності будь-яких символів чи елементів, що їх містять матеріали заявки.

Заявник має право протягом місяця від дати одержання ним повідомлення чи висновку закладів експертизи з вимогою надання додаткових матеріалів затребувати в нього копії матеріалів щодо розгляду заявок.

Додаткові матеріали мають бути подані заявником протягом двох місяців від дати одержання ним повідомлення, висновку закладу експертизи або копій матеріалів щодо розгляду заявок. Строк подання додаткових матеріалів продовжується, але не більше як на 6 місяців, якщо до його вичерпання буде подано відповідне клопотання та сплачено збір за його подання. Цей строк, пропущений із поважних причин, поновлюється, якщо протягом 6 місяців від його вичерпання буде подано відповідне клопотання та сплачено збір за його подання. Якщо заявник не подасть додаткові матеріали у встановлений строк, заявку вважатимуть відкликаною, про що заявнику надішлють повідомлення.

Якщо заявник подав додаткові матеріали, то у процесі експертизи з'ясується, чи не виходять вони за межі розкритої в поданій заявці суті винаходу, корисної моделі, промислового зразка.

Додаткові матеріали виходять за межі розкритої в поданій заявці суті винаходу, корисної моделі, промислового зразка, якщо вони містять нові суттєві ознаки.

Додаткові матеріали в частині, що виходить за межі розкритої в поданій заявці суті винаходу, корисної моделі, промислового зразка, не беруть до уваги під час експертизи заявки і можуть бути, після одержання з відповідного закладу експертизи, оформлені заявником як самостійна заявка.

Заявки, які надійшли до Патентного відомства, реєструють і передають на експертизу. Всі патентні заявки перевіряють на їхню відповідність встановленим формальним вимогам.

Ця експертиза, яка має назву *формальної або попередньої*, здійснюється за єдиними правилами.

Під час проведення формальної експертизи заявки перевіряють:

- наявність необхідних документів;
- правильність їх складання;
- відповідність заявленої пропозиції об'єктам, які можуть бути визнані винаходами, корисними моделями або промисловими зразками;
- дотримання вимоги єдності винаходу, корисної моделі або промислового зразка;

- чи не змінюють додаткові матеріали, якщо вони подані, суть заявленого об'єкта патентного права і чи дотриманий встановлений порядок їх подання;

- правильність класифікації винаходу або корисної моделі за Міжнародною патентною класифікацією (МПК) і промислового зразка за Міжнародною класифікацією промислового зразка (МКПЗ);

- дотримання порядку подання заявки через патентного повіреного, включаючи наявність і правильність оформлення довіреності, що засвідчує повноваження патентного повіреного.

У результаті формальної експертизи зазвичай встановлюють дату пріоритету заявки, якщо тільки заявник не запитує більш ранній пріоритет порівняно з датою надходження основних матеріалів.

Формальну експертизу заявки здійснюють по закінченні 2 місяців від дати її надходження до Патентного відомства. Відстрочення експертизи встановлене в інтересах заявників, які протягом 2 місяців мають право вносити до матеріалів заявки виправлення і уточнення без зміни суті заявленого винаходу, корисної моделі, промислового зразка і за умови, що ці виправлення або уточнення не спрямовані на усунення порушення вимог, що стосуються документів заявки.

На підставі результатів формальної експертизи може бути прийнято одне з таких рішень.

Якщо заявка стосується розробки, яка належить до патентоздатних об'єктів, якщо заявка містить усі необхідні документи й останні правильно оформлені, приймають позитивне рішення. Це означає, що заявки на винахід і промисловий зразок приймають до подальшого розгляду, а заявку на корисну модель вважають задоволеною.

Якщо заявник порушив вимогу єдності розробки, йому пропонують протягом 2 місяців від дати одержання ним відповідного повідомлення сповістити, яке з наявних у заявці рішень слід розглядати, і за необхідності внести уточнення до документів заявки. Інші пропозиції, що увійшли до матеріалів первісної заявки, можуть бути оформлені виділеними заявками.

Якщо в результаті формальної експертизи встановлено, що заявку оформлено на пропозицію, яка не належить до патентоздатних об'єктів, приймають рішення про відмову у видачі патенту.

Розгляд заявок на винахід після їхньої формальної експертизи здійснюють за правилами *відстроченої експертизи*.

По закінченні 18 місяців від дати надходження заявки, яка пройшла формальну експертизу з позитивним результатом, Патентне відомство публікує відомості про заявку, за винятком випадків, коли її відкликано.

Склад відомостей, призначених для публікації, визначає Патентне відомство. Будь-яка особа після опублікування відомостей про заявку має право ознайомитися з її результатами. За клопотанням заявника Патентне відомство може опублікувати відомості про заявку раніше зазначеного строку.

Заявник має право відкликати заявку в будь-який час до сплати державного мита за видачу патенту.

Заявник має право поділити заявку на 2 і більше заявок (виділені заявки) за умови, що суть винаходу не вийде за межі змісту поділеної заявки в тому її вигляді, який вона мала на дату подання.

Поділ заявки здійснюють шляхом подання заяви про внесення змін до заявки та виділеної заявки (заявок), за умови сплати відповідних зборів.

Дата подання виділеної заявки є тією самою, що й дата подання поділеної заявки. Дату пріоритету виділеної заявки визначають, якщо для цього є підстава, як дату пріоритету поділеної заявки.

Заявник має право перетворити заявку на винахід на заявку на корисну модель, і навпаки, у будь-який час до одержання ним рішення про видачу патенту або відмову в його видачі.

У цьому разі зберігається дата встановлення пріоритету заявки, а за відсутності цієї дати - дата подання заявки.

За подання заяви про перетворення заявки сплачують збір.

З дати надходження заявки до установи і до публікації відомостей про заявку або державну реєстрацію права на винахід, корисну модель, промисловий зразок матеріали заявки вважають конфіденційною інформацією.

Доступ третьої особи до матеріалів заявки заборонено, за винятком випадків, коли його здійснюють за дозволом заявника або за рішенням компетентного органу.

Особи, винні в порушенні вимоги конфіденційності матеріалів заявки, несуть відповідальність, передбачену законом.

Умови тимчасової чинності майнових прав на винахід

Майнові права на винахід набувають тимчасової чинності в обсязі формули винаходу, з урахуванням якої вони опубліковані, з моменту публікації відомостей.

Після публікації відомостей про заявку заявник має право на одержання компенсації за збитки, завдані йому особою, яка знала (чи одержала письмове повідомлення українською мовою із зазначенням номера заявки) про те, що відомості про заявку на винахід, який вона використовує без дозволу заявника, опубліковані. Зазначену компенсацію заявник може одержати тільки після одержання ним патенту.

Тимчасова чинність майнових прав на винахід припиняється від дати публікації в офіційному бюлетені відомостей про державну реєстрацію права на винахід чи повідомлення про припинення діловодства щодо заявки.

Тимчасова чинність майнових прав на винахід за міжнародною заявкою починається від дати публікації відомостей про неї установою на відповідних умовах.

Як заявник, так і будь-яка третя особа має право подати клопотання про проведення за заявкою на винахід, яка пройшла формальну експертизу з позитивним результатом, *інформаційного пошуку* для визначення рівня техніки,

порівняно з яким здійснюватиметься оцінка новизни та винахідницького рівня заявленої пропозиції.

Патенти на винаходи та промислові зразки видають лише після проведення *експертизи заявок по суті* (патентної експертизи). Зазначену експертизу здійснюють за єдиними правилами.

Під час експертизи по суті аналізується та встановлюється відповідність заявленого об'єкта умовам надання правової охорони, що дає підставу для винесення рішення про видачу патенту або мотивованого рішення про відхилення заявки.

Відповідно до ст. 4 Паризької конвенції на основі формальної заявки, зареєстрованої заявником в одній із держав - учасниць Конвенції, заявник або його правонаступник може протягом устанавленого строку (6 місяців - на промисловий зразок, 12 місяців - на винахід і корисну модель) клопотати про надання охорони у всіх інших державах-учасницях. При цьому пізніше подані заявки того самого заявника розглядатимуть як такі, що були подані в той самий час, що і перша (більш рання) заявка.

Наступні заявки користуються пріоритетним статусом по відношенню до всіх заявок стосовно того самого об'єкта, які були зареєстровані після дати подання першої заявки. Такі заявки також користуються пріоритетним статусом стосовно всіх дій, здійснених після цієї дати, які за звичайних умов могли позбавити заявника його прав або заявлений об'єкт - патентоспроможності.

Заявник, який бажає скористатися правом пріоритету, протягом 3 місяців від дати подання заявки до установи подає заяву про пріоритет (із посиланням на дату подання і номер попередньої заявки) та копію заявки, якщо останню було подано до відповідного органу держави - учасниці Паризької конвенції.

У межах цього строку зазначені матеріали можуть бути змінені. Якщо матеріали подано несвоєчасно, право на пріоритет заявки вважають втраченим, про що заявнику надсилають повідомлення.

Зазначені вище строки, пропущені заявником із поважних причин, продовжують, але не більше як на 2 місяці, якщо до їх вичерпання подано відповідне клопотання та сплачено збір за його подання.

За необхідності заклад експертизи може вимагати переклад попередньої заявки українською мовою. Переклад має надійти до закладу експертизи протягом 2 місяців від дати одержання заявником спеціального повідомлення про нього. Якщо переклад не надійшов у зазначений строк, право на пріоритет заявки вважають втраченим, про що заявнику надсилають повідомлення.

Строк надходження перекладу попередньої заявки продовжують, але не більше як на 6 місяців, якщо до його вичерпання буде подано відповідне клопотання та сплачено збір за його подання.

Щодо заявки загалом чи її частини може бути заявлено пріоритет кількох попередніх заявок. При цьому строк, відлік якого починається з дати встановлення пріоритету, розраховують від найбільш ранньої дати встановлення пріоритету.

Пріоритет поширюється лише на ті ознаки винаходу, корисної моделі, промислового зразка, які зазначені в попередній заявці, пріоритет якої заявлено.

Якщо за попередньою заявкою діловодство в установі не завершено, то з надходженням заявки на пріоритет попередню заявку вважають відкликаною в частині, на яку заявлено пріоритет.

Заявник може подати заперечення проти визнання закладом експертизи прав на пріоритет втраченим до Апеляційної палати протягом 2 місяців від дати одержання повідомлення про це. За подання заперечення сплачують збір.

Перевірка патентоздатності заявленої розробки полягає в дослідженні експертами Патентного відомства питання, чи відповідає розробка всім необхідним за законом ознакам об'єкта патентної охорони.

У період проведення експертизи заявки по суті Патентне відомство має право затребувати в заявника додаткові матеріали, без яких проведення експертизи неможливе, у тому числі змінену формулу винаходу або уточнену сукупність ознак промислового зразка.

За результатами експертизи по суті приймають рішення про видачу або відмову у видачі патенту.

Якщо в результаті експертизи по суті Патентне відомство встановить, що заявлений винахід (промисловий зразок), виражений формулою (сукупністю суттєвих ознак), відповідає умовам патентоздатності, приймають рішення про видачу патенту на цю формулу (сукупність суттєвих ознак).

При встановленні невідповідності заявленого винаходу (промислового зразка) умовам патентоздатності виносять рішення про відмову у видачі патенту.

3.9 Державна реєстрація права на винахід, корисну модель, промисловий зразок

На підставі рішення про видачу патенту та за наявності документів про сплату державного мита за його видачу і збору за публікації про державну реєстрацію права на винахід, корисну модель, промисловий зразок здійснюють державну реєстрацію права на винахід, корисну модель, промисловий зразок.

Одночасно з державною реєстрацією права на винахід, корисну модель, промисловий зразок установа публікує у своєму офіційному бюлетені визначені нею відомості про державну реєстрацію права на винахід, корисну модель, промисловий зразок.

Не пізніше 3 місяців від дати опублікування відомостей про державну реєстрацію права на винахід, корисну модель, промисловий зразок установа публікує опис патенту, що містить формулу, та опис винаходу, корисної моделі, промислового зразка, а також рисунки, на які є посилання в описі винаходу, корисної моделі, і комплект зображень промислового зразка.

Після публікації відомостей про державну реєстрацію права на винахід, корисну модель, промисловий зразок будь-яка особа може ознайомитися з матеріалами заявки в порядку, встановленому установою. За ознайомлення з матеріалами заявки сплачують збір.

Заявник може подати до Апеляційної палати заперечення проти встановлення закладом експертизи дати подання заявки або визнання заявки неподаною чи відкликаною до Апеляційної палати протягом 2 місяців від дати одержання ним повідомлення про це.

Заявник може оскаржити рішення установи за заявкою протягом 2 місяців від дати одержання рішення установи чи копій затребуваних матеріалів, подати заперечення проти рішення установи до Апеляційної палати. За подання заперечення сплачують збір.

Видачу патенту здійснює установа в місячний строк після державної реєстрації права на винахід, корисну модель, промисловий зразок.

Патент видають особі, яка має право на його одержання. Якщо право на одержання одного й того самого патенту мають кілька осіб, їм видають один патент.

Патент на корисну модель видають під відповідальність її володільця за відповідність корисної моделі критеріям придатності для набуття патентного права на неї.

Патент на промисловий зразок видають під відповідальність його володільця за відповідність промислового зразка критеріям придатності для набуття патентного права на нього.

Форму патенту та зміст зазначених у ньому відомостей визначає установа.

Установа вносить до виданого патенту на вимогу його володільця виправлення очевидних помилок із наступним повідомленням про це в офіційному бюлетені.

У разі втрати чи зіпсування патенту його володільцю видають дублікат патенту в порядку, встановленому установою. За видачу дублікату патенту сплачують збір.

Дублікат охоронного документа за складом зазначених у ньому відомостей відповідає оригіналу і має з ним однакову юридичну силу.

У разі видачі дублікату оригінал або раніше виданий дублікат відповідного охоронного документа вважають таким, що втратив юридичну чинність.

3.10 Особливості патентного права в Україні на секретний винахід і секретну корисну модель

Секретний винахід і секретна корисна модель - це винахід і корисна модель, що містять інформацію, віднесenu до державної таємниці (ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

Віднесення інформації, яку містить заявка, до державної таємниці здійснюють згідно із Законом України «Про державну таємницю» та прийнятими

на його основі нормативними актами Якщо винахід, корисну модель створено з використанням інформації, зареєстрованої у Зводі відомостей, що становлять державну таємницю України, або сам цей винахід, корисну модель згідно із Законом України «Про державну таємницю» можна віднести до державної таємниці, заявку подають до установи через режимно-секретний орган заявника чи компетентний орган місцевої державної адміністрації за місцем знаходження (для юридичних осіб) або за місцем проживання (для фізичних осіб). До заявки додають пропозицію заявника щодо віднесення винаходу, корисної моделі до державної таємниці з посиланням на відповідні положення Закону України «Про державну таємницю» (ст. 12 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»),

Під час проведення попередньої експертизи заявку, яка не містить пропозиції заявника щодо віднесення винаходу, корисної моделі до державної таємниці, розглядають на предмет наявності в ній відомостей, які можна віднести згідно зі Зводом відомостей, що становлять державну таємницю, до державної таємниці.

За наявності в заявці таких відомостей, а також якщо заявка містить пропозицію заявника про віднесення винаходу, корисної моделі до державної таємниці, матеріали заявки надсилають відповідному Державному експерту з питань таємниць для прийняття рішення про віднесення винаходу, корисної моделі до державної таємниці.

Державний експерт надсилає своє рішення разом із матеріалами заявки до закладу експертизи протягом місяця від дати одержання ним матеріалів заявки.

Строк, протягом якого може діяти рішення про віднесення інформації, викладеної в заявці, до державної таємниці, встановлює Державний експерт з урахуванням ступеня секретності інформації.

Якщо державний експерт прийняв рішення про віднесення заявленого винаходу або корисної моделі до державної таємниці, він визначає коло осіб, які можуть мати доступ до них, і все наступне діловодство за заявкою здійснюють у режимі секретності.

Про рішення Державного експерта заклад експертизи негайно повідомляє заявника. Якщо в заявці не було пропозиції заявника про віднесення винаходу, корисної моделі до державної таємниці, а Державний експерт відніс винахід, корисну модель до державної таємниці, заявник у разі незгоди може подати до закладу експертизи мотивоване клопотання про розсекречення матеріалів заявки чи оскаржити рішення Державного експерта в суді (ст. 16 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

Особа, якій належать майнові права на секретний винахід, секретну корисну модель, має право подати відповідному державному експерту пропозицію про розсекречення винаходу, корисної моделі чи зміну встановленого ступеня секретності. Державний експерт повинен розглянути пропозицію і дати письмову відповідь протягом місяця від дня її одержання.

Зміну ступеня секретності винаходу, корисної моделі чи його розсекречення здійснюють за рішенням відповідного Державного експерта та за пропозицією особи, якій належать майнові права на секретний винахід, секретну корисну модель, у зв'язку із закінченням строку дії рішення про віднесення інформації про винахід, корисну модель до державної таємниці або на підставі рішення суду.

Особа, якій належать майнові права на секретний винахід, секретну корисну модель, протягом одного року від дати одержання нею рішення Державного експерта про розсекречення винаходу, корисної моделі має право подати до установи клопотання про видачу патенту на винахід, корисну модель на строк, що залишився до закінчення дії патенту на секретний винахід, секретну корисну модель. У цьому разі установа вносить відповідні зміни до Реєстру, здійснює публікації про державну реєстрацію права на винахід, корисну модель і видає патент згідно з відповідними положеннями закону за умови сплати відповідних зборів та державного мита (ст. 27 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

Заявник має право відкликати заявку в будь-який час до одержання ним рішення про видачу патенту на секретний винахід, секретну корисну модель (ст. 17 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»). Відомості про державну реєстрацію права на секретний винахід, секретну корисну модель не публікують (ст. 23 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

Виключні майнові права на секретний винахід, секретну корисну модель обмежують Закон України «Про державну таємницю» і відповідні рішення Державного експерта.

Особа, якій належать майнові права на секретний винахід, секретну корисну модель, має право на одержання від державного органу, визначеного Кабінетом Міністрів України, грошової компенсації на покриття витрат за сплату зборів, передбачених законом.

Спори щодо розміру та порядку виплати грошової компенсації вирішують у судовому порядку (ст. 29 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

Використання секретного винаходу, секретної корисної моделі особою, якій належать майнові права на винахід, корисну модель, має здійснюватися з додержанням вимог Закону України «Про державну таємницю» та за погодженням із Державним експертом (ст. 29 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

Особа, якій належать майнові права на секретний винахід, секретну корисну модель, може видати ліцензію на їх використання тільки особі, яка має дозвіл на доступ до цього винаходу, цієї корисної моделі від Державного експерта.

Якщо зазначена особа не може досягти з особою, якій належать майнові права на винахід, корисну модель, згоди щодо видачі ліцензії, Кабінет Міністрів України має право дозволити їй використовувати секретний винахід, сек-

ретну корисну модель за відповідних умов (ст. 30 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

Збір за підтримання чинності виключних майнових прав на секретний винахід, секретну корисну модель не сплачують (ст. 32 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

Патентування об'єктів промислової власності за кордоном доцільне лише за наявності певних економіко-правових факторів.

Саме по собі патентування за кордоном ніколи і ніякої шкоди патентовласнику не приносить. Навпаки, таке закордонне патентування засвідчує авторський і державний пріоритет, свідчить про високий рівень науково-технічної думки на батьківщині створення того чи іншого об'єкта промислової власності, що має велике значення в міжнародному науково-технічному співробітництві.

Поряд з позитивними характеристиками закордонного патентування цей процес має і певні негативні наслідки. Будь-яке патентування, в тому числі і в іноземній державі, вимагає подання в заявочних матеріалах такого повного опису сутності об'єкта промислової власності, який дозволяє фахівцю ним скористатися. Це найбільш уразливе місце патентної охорони об'єктів промислової власності. Повний опис сутності об'єкта промислової власності дозволяє будь-якій особі використати запатентований об'єкт без дозволу патенто-власника і без виплати належної винагороди. Безперечно, таке використання можливе поза межами чинності патенту. Наприклад, фахівець якоїсь країни ретельно ознайомився з тим чи іншим об'єктом промислової власності, запатентованими в іншій країні. На ознайомлення з патентним описом того чи іншого об'єкта має право будь-яка особа. Цього достатньо фахівцеві для використання цього ж об'єкта, але вже в межах своєї країни, поки він там не запатентований.

Одним із засобів захисту від неправомірного запозичення чи просто використання даного об'єкта третіми особами стало ноу-хау. В описі заявочних матеріалів сутність того чи іншого об'єкта розкривається не повністю, що не дає можливості використати цей об'єкт з повною ефективністю. Ноу-хау потім додається до ліцензійного договору за додаткову винагороду.

Широке застосування ноу-хау все ж не забезпечує повної охорони запатентованого об'єкта промислової власності від неправомірного використання. Тому багато європейських країн пішли іншим шляхом – вони створили спільний патент, який має чинність на території тих країн, які погодилися на такий спільний патент.

Отже, закордонне патентування доцільне лише за наявності тих факторів, які зумовлюють його необхідність. Таких факторів кілька.

Закордонне патентування будь-якого об'єкта промислової власності доцільне тоді, коли є повна впевненість у тому, що на запатентований об'єкт буде попит у країні патентування. Тому перед патентуванням того чи іншого об'єкта необхідно ретельно вивчити кон'юнктуру ринку в країні патентування. Має бути повна впевненість у тому, що об'єкт чи виріб, заснований на

ньому, будуть мати попит у країні патентування. Якщо такої впевненості немає, то патентування в цій країні недоцільне. Наприклад, якщо в Україні буде створено винахід, який стосується металургії, то такий винахід доцільно патентувати в тих країнах, де розвинута металургійна промисловість або де вона знаходиться в процесі становлення. У тих країнах, де металургійна промисловість відсутня, патентування такого винаходу недоцільне. Другим фактором, який зумовлює необхідність патентування того чи іншого об'єкта в тій чи іншій країні, є договір на поставку в цю країну промислових виробів, у яких використані об'єкти промислової власності або які виготовлені на основі зазначених винаходів, корисних моделей, промислових зразків тощо. При цьому слід мати на увазі, що в одному виробі можуть бути використані кілька винаходів, корисних моделей чи промислових зразків, особливо, коли мова йде про поставку крупномасштабно об'єктів. Наприклад, новітній танк останньої конструкції може містити в собі численні винаходи, корисні моделі і промислові зразки та інші об'єкти промислової власності.

При цьому варто враховувати обсяг зазначених поставок. Якщо обсяг поставок незначний, то витрати на патентування можуть перевищити вигоду від поставок. У такому разі, мабуть, також недоцільно патентувати за кордоном. Третім фактором, який зумовлює необхідність закордонного патентування, є також договори про будівництво в тій чи іншій країні будь-яких об'єктів. При спорудженні таких об'єктів може використовуватися будівельна техніка, в якій використані об'єкти промислової власності – наприклад, автомобілі, трактори, крани та інша будівельна техніка. Незапатентовані зазначені об'єкти в такому разі також можуть бути використані безперешкодно в іноземній державі неправомірним шляхом. Але це лише один аспект цієї проблеми.

Другий полягає в тому, що в процесі самого будівництва будівельниками можуть бути використані нові технології, матеріали та інші засоби, що є об'єктами промислової власності. Вони також потребують патентного захисту.

Отже, при укладенні договорів на будівництво будь-яких споруд у тій чи іншій країні необхідно ретельно вивчити кон'юнктуру ринку в цій країні, а також визначити всі об'єкти промислової власності, які можуть бути використані в процесі будівництва.

Ще однією передумовою закордонного патентування об'єктів промислової власності за кордоном є наявність можливості укласти ліцензійні договори на використання запатентованих в Україні об'єктів. Слід відзначити, що торгівля ліцензіями – один із самих вигідних видів торгових операцій. Тому будь-яка країна, що володіє науково-технічним потенціалом, прагне укласти ліцензійні договори з іноземними партнерами. У ряді випадків ліцензійні договори бувають більш вигідними, ніж торгівля товаром, виробленим на основі об'єктів промислової власності.

При можливості укласти вигідний ліцензійним договір виникає необхідність патентування об'єкта, оскільки відсутність патенту на той чи інший

об'єкт позбавляє можливості укласти ліцензійний договір. Закордонне патентування об'єктів промислової власності України може бути зумовлено також необхідністю експонування товарів, виробів, техніки тощо, які ґрунтуються на зазначених об'єктах, на міжнародних виставках і ярмарках. Такі демонстрації зазначених об'єктів промислової власності безперечно необхідні з метою знайти вигідного покупця, споживача тощо. Подібна демонстрація об'єктів промислової власності також викликає необхідність їх патентування.

Крім наведених передумов, закордонне патентування має відповідати ще двом обов'язковим вимогам: 1) патентоздатності об'єкта, який передбачається патентувати, за законодавством країни патентування; 2) патентній чистоті об'єкта, який має патентуватися.

Патентоздатність об'єктів патентування за законодавством різних країн неоднакова. Тому перед патентуванням необхідно ретельно вивчити законодавство країни патентування і обов'язково визначити умови патентоздатності. Об'єкт, який передбачається патентувати, має відповідати вимогам патентоздатності країни патентування.

Патентна чистота об'єкта патентування – це поняття, властиве саме патентній системі охорони промислової власності. Сутність цього поняття полягає в тому, що об'єкт, який передбачається патентувати, в країні патентування не підпадає під чинність інших патентів цієї країни. Іншими словами, об'єкт, який збираються патентувати, не порушує патентних прав інших осіб. У разі порушення цієї вимоги настають серйозні негативні наслідки. Це може бути арешт товарів, ввезених чи виготовлених з порушенням патентів інших осіб, сплата солідних штрафів, відшкодування заподіяних збитків, а також ув'язнення.

Патенточистими вважаються такі об'єкти, які не порушують чужих патентних прав. Отже, патентоволодільці інших патентів не можуть пред'явити будь-яких претензій до заявника, що бажає запатентувати той чи інший об'єкт в країні патентування, якщо об'єкт патенточистий.

Контрольні запитання

1. У чому відмінність промислового зразка від об'єктів авторського права?
2. Чи може особа, обмежена в дієздатності, придбати права автора винаходу?
3. Який існує порядок одержання патенту?
4. Які основні вимоги при оформленні заявки на винахід (корисну модель)?
5. Що входить до складу заявки на видачу патенту?
6. Охарактеризуйте зміст розділів опису винаходу при оформленні заявки.
7. Що містить формула винаходу?

8. Що являє собою реферат як один з елементів патенту?
9. Назвіть і прокоментуйте три основних етапи проходження заявки в патентному відомстві.
10. Що перевіряють під час проведення формальної експертизи заявки?
11. Як здійснюють перевірку патентоздатності заявленої розробки?
12. У яких випадках відмовляється у видачі патенту?

ГЛАВА 4. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСОБІВ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ

План:

- 4.1. Засоби індивідуалізації товарів і послуг
- 4.2. Поняття комерційного (фірмового) найменування. Його ознаки. Суб'єкти прав на комерційне (фірмове) найменування.
- 4.3. Поняття й ознаки торгівельної марки. Правова охорона торгівельної марки. Оформлення прав на торгівельну марку.
- 4.4. Поняття географічного зазначення та його ознаки. Охорона прав на географічне зазначення. Порядок реєстрації географічного зазначення. Права та обов'язки, що випливають з реєстрації географічного зазначення.

4.1 Засоби індивідуалізації товарів і послуг

Засобами індивідуалізації товарів і послуг є:

- комерційне (фірмове) найменування. Воно являє собою те найменування, під яким підприємець виступає в цивільному обороті і яке дозволяє виділяти його серед інших учасників цього обороту. Фірмове найменування може використовуватися на товарах, їхньому впакуванню, у рекламі, бланках, вивісках і т.п.

- торгівельна марка, торгівельний знак на продукцію й послуги.

Торгівельна марка являє собою будь-яку комбінацію позначень, які призначені для виділення товарів (послуг), вироблених (наданих) однією особою від товарів (послуг), які роблять (надають) інші особи. У свою чергу, знак - це вказівка, за якими товари і послуги одних осіб відрізняються від однорідних товарів і послуг інших осіб. При цьому зареєстрований знак - це знак, на який видане посвідчення. У свою чергу, доменне ім'я - це ім'я, яке використовується власником інтернетівського сайту для адресації комп'ютерів і ресурсів в Інтернеті саме до цього сайту.

- спеціальне географічне зазначення походження товару.

Географічне зазначення походження товару - це назва географічного місця, що вживається для позначення товару, що відбуває (зроблено) із цього географічного місця й що має певні якості, репутацію або інші характеристики, в основному обумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами або людським фактором або об'єднанням цих природних умов і людського фактора. При цьому географічне місце - це будь-який географічний об'єкт із офіційно визначеними границями, зокрема: країна, регіон як частина країни, населений пункт на території даної країни, місцевість (район) регіону даної країни й т.п.

4.2 Поняття комерційного (фірмового) найменування. Його ознаки. Суб'єкти прав на комерційне (фірмове) найменування

У найбільш загальному виді термін "фірмове найменування" являє собою те найменування, під яким підприємець виступає в цивільному обороті і яке дозволяє виділяти його серед інших учасників цього обороту

При цьому найменування фірми (фірмове найменування) може бути використане на товарах, їхньому упакуванню, у рекламі, бланках, вивісках і т.п.

Для того, щоб право на фірмове найменування захищалося законом, необхідна державна реєстрація цього найменування у встановленому законом порядку.

Така реєстрація можлива при наявності двох умов:

1) оригінальності найменування. Вимога оригінальності фірмового найменування полягає в тому, що воно не повинно бути настільки схожим із уже існуючими, щоб увести в оману споживача;

2) адекватності його дійсному характеру й виду діяльності підприємця (згідно норм Цивільного кодексу). Вимога адекватності припускає, що найменування досить точно відбиває щирий характер і вид діяльності особи, що бажає зареєструвати фірму (так товариство з обмеженою відповідальністю не може мати в найменуванні слів "повне товариство", приватне підприємство не може йменуватися "народне" або "державне" і т.п.).

Юридична особа, фірмове найменування якої зареєстровано у встановленому порядку, має виключне право на його використання.

Це право виникає з моменту реєстрації фірми в Україні й припиняється з моменту виключення юридичної особи з Державного реєстру.

Незважаючи на те, що право на фірму не можна відчужувати окремо від підприємства, проте його власник може передавати виключне право на використання фірмового найменування іншим юридичним особам шляхом видачі відповідної ліцензії.

Відповідно до ст. 489 (Правова охорона комерційного найменування) ЦК:

1. Правова охорона надається комерційному найменуванню, якщо воно дає можливість вирізнити одну особу з-поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності.

2. Право інтелектуальної власності на комерційне найменування є чинним з моменту першого використання цього найменування та охороняється без обов'язкового подання заявки на нього чи його реєстрації і незалежно від того, є чи не є комерційне найменування частиною торговельної марки.

3. Відомості про комерційне найменування можуть вноситися до реєстрів, порядок ведення яких встановлюється законом.

4. Особи можуть мати однакові комерційні найменування, якщо це не вводить в оману споживачів щодо товарів, які вони виробляють та (або) реалізують, та послуг, які ними надаються.

Суб'єктами прав на комерційне найменування звичайно виступають юридичні особи. Тому що в Україні, як правило, суб'єкти підприємницької діяльності без створення юридичної особи діють під власним ім'ям. Проте, згідно норм діючого в Україні законодавства, суб'єктам підприємницької діяльності без створення юридичної особи не заборонено зареєструватися для ідентифікації себе на ринку товарів і послуг під особистим комерційним найменуванням.

У той же час не можуть виступати в цивільному обороті під самостійним комерційним найменуванням об'єднання юридичних осіб і прості товариства. Також і філії та окремі підрозділи юридичних осіб не мають права на особливе комерційне найменування, а зобов'язані використовувати комерційне найменування тієї юридичної особи, яке їх створило.

У свою чергу, некомерційні установи, споживчі кооперативи, фонди й інші некомерційні організації не мають комерційних найменувань, а використовують для своєї індивідуалізації офіційне найменування.

Сутність права на комерційне (фірмове) найменування полягає в тієї можливості, яка гарантована господарюючому суб'єктові (юридичній або фізичній особі), виступати в цивільному обороті під індивідуальним ім'ям, самостійної комерційної структури. Наявність такої можливості забезпечує інтереси цього суб'єкта, як учасника цивільного обороту у вигляді відповідної індивідуалізації його діяльності на ринку товарів і послуг, а також захист цих інтересів законом тієї держави, під юрисдикцією якого перебуває даний господарюючий суб'єкт.

Відповідно ст. 490 (Майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування) ЦК:

1. Майновими правами інтелектуальної власності на комерційне найменування є:

- 1) право на використання комерційного найменування;
- 2) право перешкоджати іншим особам неправомірно використовувати комерційне найменування, в тому числі забороняти таке використання;
- 3) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

2. Майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування передаються іншій особі лише разом з цілісним майновим комплексом особи, якій ці права належать, або його відповідною частиною.

Чинність майнових прав інтелектуальної власності на комерційне найменування припиняється у разі ліквідації юридичної особи та з інших підстав, встановлених законом (ст. 491 (Припинення чинності майнових прав інтелектуальної власності на комерційне найменування) ЦК).

4.3 Поняття й ознаки торгівельної марки. Правова охорона торгівельної марки. Оформлення прав на торгівельну марку

Основною метою знака для товарів і послуг (який також називається "товарним знаком" або "торговельною маркою") є виділення одного виробника серед однорідних товарів інших виробників.

Знак – це позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб.

При цьому об'єктом знака можуть бути словесні, образотворчі, об'ємні й інші вказівки або їхні комбінації, виконані в будь-якому кольорі або поєднанні кольорів.

Сама ж правова охорона знаків для товарів і послуг (торговельної марки) здійснюється Законом України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" від 15.12.1993 р., відповідно до якого правова охорона надається знакам, які не суперечать суспільним інтересам, принципам гуманності й моралі.

Відповідно до ст. 6 (Підстави для відмови в наданні правової охорони) цього Закону не можуть одержати правову охорону позначення, які зображують або імітують: державні герби, прапори та інші державні символи (емблеми); офіційні назви держав; емблеми, скорочені або повні найменування міжнародних міжурядових організацій; офіційні контрольні, гарантійні та пробірні клейма, печатки; нагороди та інші відзнаки.

Такі позначення можуть бути включені до знака як елементи, що не охороняються, якщо на це є згода відповідного компетентного органу або їх власників. Компетентним органом щодо назви держави є колегіальний орган, утворений Установою.

Згідно з цим Законом не можуть одержати правову охорону також позначення, які: звичайно не мають розрізняльної здатності та не набули такої внаслідок їх використання; складаються лише з позначень, що є загальноживаними як позначення товарів і послуг певного виду; складаються лише з позначень чи даних, що є описовими при використанні щодо зазначених у заявці товарів і послуг або у зв'язку з ними, зокрема вказують на вид, якість, склад, кількість, властивості, призначення, цінність товарів і послуг, місце і час виготовлення чи збуту товарів або надання послуг; є оманливими або такими, що можуть ввести в оману щодо товару, послуги або особи, яка виробляє товар або надає послугу; складаються лише з позначень, що є загальноживаними символами і термінами; відображають лише форму, що обумовлена природним станом товару чи необхідністю отримання технічного результату, або яка надає товарів істотної цінності.

Не можуть бути зареєстровані як знаки позначення, які є тотожними або схожими настільки, що їх можна сплутати з: знаками, раніше зареєстрованими чи заявленими на реєстрацію в Україні на ім'я іншої особи для таких самих або споріднених з ними товарів і послуг; знаками інших осіб, якщо ці знаки охороняються без реєстрації на підставі міжнародних договорів, учасником яких є Україна, зокрема знаками, визнаними добре відомими відповід-

но до статті 6 bis Паризької конвенції про охорону промислової власності; фірмовими найменуваннями, що відомі в Україні і належать іншим особам, які одержали право на них до дати подання до Установи заявки щодо таких же або споріднених з ними товарів і послуг; кваліфікованими зазначеннями походження товарів (у тому числі спиртів та алкогольних напоїв), що охороняються відповідно до Закону України “Про охорону прав на зазначення походження товарів”. Такі позначення можуть бути лише елементами, що не охороняються, знаків осіб, які мають право користуватися вказаними зазначеннями; знаками відповідності (сертифікаційними знаками), зареєстрованими у встановленому порядку.

Не реєструються як знаки позначення, які відтворюють: промислові зразки, права на які належать в Україні іншим особам; назви відомих в Україні творів науки, літератури і мистецтва або цитати і персонажі з них, твори мистецтва та їх фрагменти без згоди власників авторського права або їх правонаступників; прізвища, імена, псевдоніми та похідні від них, портрети і факсиміле відомих в Україні осіб без їх згоди.

У відповідності зі ст. 492 (Торговельна марка) ЦК:

Торговельною маркою може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів.

У свою чергу, згідно зі ст. 493 (Суб'єкти права інтелектуальної власності на торговельну марку) ЦК:

1. Суб'єктами права інтелектуальної власності на торговельну марку є фізичні та юридичні особи.

2. Право інтелектуальної власності на певну торговельну марку може належати одночасно кільком фізичним та (або) юридичним особам.

Право власності на товарний знак (торговельну марку) засвідчується свідоцтвом.

Відповідно до ст 14 (Видача свідоцтва) Закону України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" видача свідоцтва здійснюється Установою у місячний строк після державної реєстрації знака. Свідоцтво видається особі, яка має право на його одержання. Якщо право на одержання свідоцтва мають кілька осіб, їм видається одне свідоцтво.

Одночасно з публікацією відомостей про видачу свідоцтва Установа здійснює державну реєстрацію знака, для чого вносить до Реєстру відповідні відомості.

Строк дії свідоцтва становить 10 років з дати подачі заявки. Даний строк може бути продовжений Установою за клопотанням власника свідоцтва щоразу на 10 років.

На підставі отриманого свідоцтва власник знака для товарів і послуг (торговельної марки) одержує виключне право на використання і розпоря-

дження цим знаком за своїм розсудом. Обов'язком власника знака є обов'язок сумлінно його використовувати.

Відповідно норм частин 7, 8, 9 ст. 16 (Права, що впливають із свідоцтва) Закону України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" власникові знака надається також право на передачу знака третім особам на підставі договору.

Власник свідчення має право дати будь-якій особі дозвіл (видати ліцензію) на використання знака на підставі ліцензійного договору.

Ліцензією у цьому випадку називається той дозвіл, який видає у формі оформленого документа франчайзер (правовласник) своєму франчайзі (правокористувачеві).

Ліцензійний договір повинен містити умову про те, що якість товарів і послуг, виготовлених або наданих за ліцензійним договором, не буде нижчої від якості товарів і послуг власника свідоцтва, і що останній буде здійснювати контроль за виконанням цієї умови.

Договір про передачу права власності на знак і ліцензійний договір вважаються дійсними, якщо вони укладені в писемній формі й підписані сторонами.

Сторона договору має право на інформування невизначеного кола осіб про передачу права власності на знак або видачу ліцензії на використання знака. Таке інформування здійснюється шляхом публікації в офіційному бюлетені відомостей в обсязі й порядку, установлених Установою, з одночасним внесенням їх до Реєстру.

У випадку опублікування відомостей про передачу права власності на знак щодо частини зазначених у свідоцтві товарів і послуг Установа видає нове свідчення на ім'я особи, якому передане це право, при наявності документа про сплату державного мита за видачу свідчення.

Будь-яке посягання на права власника свідоцтва на знак для товарів і послуг (торговельну марку) вважається порушенням і тягне відповідальність. На вимогу власника цього знака порушення повинно бути припинено, а збитки, понесені власником, відшкодовані.

Суперечки, пов'язані із правовою охороною знаків для товарів і послуг розглядаються в судовому порядку.

4.4 Поняття географічного зазначення та його ознаки. Охорона прав на географічне зазначення. Порядок реєстрації географічного зазначення. Права та обов'язки, що впливають з реєстрації географічного зазначення

Як ми вже відзначали географічне зазначення походження товару (у відповідності з нормами Закону України "Про охорону прав на зазначення походження товарів" від 16 червня 1999 року) - географічне зазначення походження товару - назва географічного місця, яка вживається для позначення товару, що походить із цього географічного місця та має певні якості, репута-

цію або інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактора. При цьому географічне місце - будь-який географічний об'єкт із офіційно визначеними межами, зокрема: країна, регіон як частина країни, населений пункт, місцевість тощо, зокрема: країна, регіон як частина країни, населений пункт на території даної країни, місцевість (район) регіону даної країни й т.п..

Просте зазначення походження товару - будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару. Ним може бути і назва географічного місця, яка вживається для позначення товару або як складова частина такого позначення

Кваліфіковане зазначення походження товару - термін, що охоплює (об'єднує) такі терміни:

- назва місця походження товару;
- географічне зазначення походження товару.

Згідно ст. 501 (Набуття права інтелектуальної власності на географічне зазначення) ЦК:

1. Право інтелектуальної власності на географічне зазначення виникає з дати державної реєстрації цього права, якщо інше не встановлено законом.

2. Обсяг правової охорони географічного зазначення визначається характеристиками товару (послуги) і межами географічного місця його походження, зафіксованими державною реєстрацією права інтелектуальної власності на географічне зазначення.

Відповідно до ст. 502 (Суб'єкти права інтелектуальної власності на географічне зазначення) ЦК:

Суб'єктами права інтелектуальної власності на географічне зазначення є виробники товарів, асоціації споживачів, інші особи, визначені законом.

В свою чергу, відповідно ст. 503 (Права інтелектуальної власності на географічне зазначення) ЦК:

1. Правами інтелектуальної власності на географічне зазначення є:

- 1) право на визнання позначення товару (послуги) географічним зазначенням;
- 2) право на використання географічного зазначення;
- 3) право перешкоджати неправомірному використанню географічного зазначення, в тому числі забороняти таке використання.

2. Права інтелектуальної власності на географічне зазначення, що належать окремим суб'єктам права інтелектуальної власності на географічне зазначення, встановлюються законом.

Правова охорона надається кваліфікованому зазначенню походження товару, що вказує на конкретне географічне місце, з якого виходить товар, і на яке не поширюються встановлені Законом "Про охорону прав зазначення походження товарів" підстави для відмови в наданні правової охорони.

Так, відповідно з ч. 3 ст. 7 цього Закону, правова охорона надається назві місця походження товару, щодо якої виконуються такі умови:

- а) вона є назвою географічного місця, з якого даний товар походить;
- б) вона вживається як назва даного товару чи як складова частина цієї назви;
- в) у вказаному цією назвою географічному місці об'єктивно існують характерні природні умови чи поєднання характерних природних умов і людського фактора, що надають товару особливих властивостей порівняно з однорідними товарами з інших географічних місць;
- г) позначуваний цією назвою товар має відповідні властивості, що виключно або головним чином зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи поєднанням цих умов з характерним для даного географічного місця людським фактором;
- д) виробництво (видобування) і переробка позначуваного цією назвою товару здійснюються в межах зазначеного географічного місця.

Відповідно ч. 4 ст. 7 цього Закону, правова охорона надається географічному зазначенню походження товару, щодо якого виконуються такі умови:

- а) воно є назвою географічного місця, з якого даний товар походить;
- б) воно вживається як назва даного товару чи як складова частина цієї назви;
- в) у вказаному цією назвою географічному місці наявні характерні умови та/або людський фактор, що надають товару певних якостей чи інших характеристик;
- г) позначуваний цією назвою товар має певні якості, репутацію чи інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами та/або людським фактором;
- д) хоча б основна складова позначуваного цією назвою товару виробляється та/або переробляється в межах зазначеного географічного місця.

При цьому правова охорона може бути надана однаковим зазначенням походження товару, що використовуються для позначення різних за властивостями однорідних товарів, за умови забезпечення при використанні цих зазначень відмінностей, достатніх для запобігання введенню в оману споживачів щодо дійсної ідентифікації товарів.

Також правова охорона надається омонімічним зазначенням походження товару за умови забезпечення запобігання введенню в оману споживачів щодо дійсної ідентифікації товару, географічного місця походження товару або його меж.

Цим Законом не надається правова охорона кваліфікованому зазначенню походження товару, що:

- а) не відповідає умовам, передбаченим статтею 7 цього Закону;
- б) суперечить публічному порядку, принципам гуманності та моралі;
- в) є видовою назвою товару;

г) правильно вказує на географічне місце виготовлення товару, але створює у споживачів помилкове уявлення про те, що товар виготовлено в іншому географічному місці;

д) є назвою сорту рослини чи породи тварини і тому здатне ввести в оману споживачів щодо дійсного походження товару.

Цим Законом правова охорона не надається кваліфікованому зазначенню походження товару, пов'язаному з географічним місцем в іноземній державі, якщо:

а) Україна не має відповідної угоди з іноземною державою про взаємну охорону цього виду зазначень походження товару;

б) це зазначення не охороняється у відповідній іноземній державі.

В той же час, не може бути підставою для відмови в наданні правової охорони заявленій назві місця походження чи заявленому географічному зазначенню походження товару зареєстрований в Україні знак для товарів і послуг, що складається тільки з цього позначення або містить у собі заявлене позначення як елемент.

На підставі прийнятого Установою рішення про реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару й/або права на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару здійснюється відповідна реєстрація.

Реєстрація здійснюється шляхом внесення до Реєстру необхідних відомостей щодо кваліфікованого зазначення походження товару й/або осіб, які мають право на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару.

До Реєстру вносяться такі відомості:

- заявлена вказівка походження товару;
- кваліфікація зазначення: назва місця походження товару або географічне зазначення походження товару;
- назва товару, опис його особливих властивостей, певних якостей, репутації або інших характеристик;
- дата ухвалення рішення про реєстрацію назви місця походження товару або кваліфікованого зазначення походження товару;
- відомості про осіб, яким надається право на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару, і дата ухвалення рішення про надання цього права.

Заявник має право подати заяву про внесення змін і уточнень до Реєстру. Будь-яка особа має право ознайомитися з відомостями, внесеними до Реєстру, і одержати за плату витяг з Реєстру.

Відомості про реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару й/або права на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару публікуються в офіційному бюлетені Установи.

Свідоцтво про реєстрацію права на використання кваліфікованого зазначення походження товару видається Установою протягом місяця від дати реєстрації цієї вказівки або від дати внесення до Реєстру відомостей щодо

осіб, яким надане право на використання раніше зареєстрованої цього кваліфікованого зазначення походження товару за умови сплати державного мита в розмірі й порядку, певних законодавством.

Свідоцтво, що завіряє реєстрацію права на використання кваліфікованого зазначення походження товару, діє протягом 10 років від дати подання заявки.

Термін дії свідоцтва продовжується Установою на наступні 10 років на підставі заяви, представленого власником свідоцтва, протягом останнього року дії свідоцтва, за умови надання підтвердження спеціально вповноваженого органа, що власник свідоцтва виробляє товар у географічному місці, зазначеному в Реєстрі, а характеристики товару відповідають характеристикам, занесеним до Реєстру. За продовження терміну дії свідоцтва платиться збір.

Дія свідоцтва припиняється достроково при умовах, передбачених цим Законом.

Заявка на реєстрацію в іноземній державі кваліфікованого зазначення походження товару, пов'язаного з географічним місцем на території України, може бути представлена тільки після його реєстрації в Україні.

Права, що випливають із реєстрації кваліфікованого зазначення походження товару та/або права на його використання, діють від дати їх реєстрації.

Реєстрація права на використання кваліфікованого зазначення походження товару не обмежує прав інших осіб на реєстрацію їх прав на його використання.

Обсяг правової охорони, що надається реєстрацією права на використання кваліфікованого зазначення походження товару, визначається занесеними до Реєстру і зафіксованими у свідоцтві характеристиками товару та межами географічного місця.

Власник свідоцтва має право:

а) використовувати зареєстроване кваліфіковане зазначення походження товару;

б) вживати заходів щодо заборони використання кваліфікованого зазначення походження товару особами, які не мають на це права; (Підпункт "б" частини четвертої статті 17 із змінами, внесеними згідно із Законом N 850-IV від 22.05.2003)

в) вимагати від осіб, що порушили його права, припинення цих порушень і відшкодування матеріальної та моральної шкоди у встановленому законом порядку.

Використанням зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару визнається:

а) нанесення його на товар або на етикетку;

б) нанесення його на упаковку товару, застосування у рекламі;

в) запис на бланках, рахунках та інших документах, що супроводжують товар.

Власник свідоцтва має право наносити поряд із кваліфікованим зазначенням походження товару попереджувальне маркування для інформації про те, що це зазначення зареєстровано в Україні.

Для попереджувального маркування назви місця походження товару застосовується обведена овалом аббревіатура (НМП). Замість цього маркування або разом із ним може наноситися текст: “Зареєстрована в Україні назва місця походження товару”.

Для попереджувального маркування географічного зазначення походження товару застосовується обведена овалом аббревіатура (ГЗП). Замість цього маркування або разом із ним може наноситися текст: “Зареєстроване в Україні географічне зазначення походження товару”.

Власник свідоцтва не має права:

а) видавати ліцензію на використання кваліфікованого зазначення походження товару;

б) забороняти (перешкоджати) спеціально уповноваженим органам здійснювати контроль за наявністю в товарі особливих властивостей та інших характеристик, на підставі яких зареєстровано кваліфіковане зазначення походження товару та/або право на його використання.

Власник свідоцтва зобов'язаний забезпечувати відповідність якості, особливих властивостей та характеристик товару, що виробляється, їх опису в Реєстрі.

Контрольні запитання

1. У чому різниця між товарним знаком і найменуванням місця походження товарів?

2. На яких умовах можна включити в товарний знак прізвище відомої особи?

3. Чи може фізична особа зареєструвати на своє ім'я товарний знак?

4. Які наслідки не використання товарного знаку його власником?

5. Які умови повинні бути включені в ліцензійний договір на використання товарного знаку?

ГЛАВА 5. НЕТРАДИЦІЙНІ ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

План:

- 5.1. Наукові відкриття
- 5.2. Раціоналізаторські пропозиції
- 5.3. Топографія інтегральних мікросхем
- 5.4. Сорти рослин, породи тварин
- 5.5. Комерційна таємниця

До нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності можна віднести:

- ✓ наукові відкриття
- ✓ раціоналізаторські пропозиції;
- ✓ компонування інтегральних мікросхем;
- ✓ сорти рослин;
- ✓ породи тварин;
- ✓ комерційну таємницю.

Даний перелік не є вичерпним.

5.1 Наукові відкриття

Відповідно до ст. 457 (Поняття наукового відкриття) ЦК:

Науковим відкриттям є встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання.

Автор наукового відкриття має право надати науковому відкриттю своє ім'я або спеціальну назву.

Право на наукове відкриття засвідчується дипломом та охороняється у порядку, встановленому законом.

5.2 Раціоналізаторські пропозиції

Відповідно до ст. 481 (Поняття та об'єкти раціоналізаторської пропозиції) ЦК:

1. Раціоналізаторською пропозицією є визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності.

2. Об'єктом раціоналізаторської пропозиції може бути матеріальний об'єкт або процес.

Таким чином, раціоналізаторською пропозицією визнається пропозиція, що володіє новизною рішення технічного завдання технічними або організаційними засобами, що забезпечує позитивний ефект для підприємства, якому воно подано, і створення, що передбачає, або зміну конструкції виробів, технології виробництва, техніки або складу матеріалів. Як правило раціоналіза-

торська пропозиція передбачає створення або зміну конструкції виробів, технології виробництва й застосовуваної техніки або складу матеріалу.

При цьому раціоналізаторська пропозиція повинна:

- відповідати профілю цього підприємства, на яке вона подається.
- бути новою;
- бути корисною цьому підприємству.

Новим для підприємства визнається така пропозиція, сутність якої до надання цієї пропозиції не була відома. З метою встановлення новизни раціоналізаторської пропозиції використовуються всі відомі джерела інформації, що містять дані про раціоналізаторські пропозиції.

У свою чергу корисним для підприємства буде визнана раціоналізаторська пропозиція для підприємства, на яке воно подано, якщо його використання дасть можливість збільшити економічну ефективність виробництва, дістати більший прибуток і т.п.

У той же час не визнаються раціоналізаторськими пропозиціями:

- запозичений чужий досвід без власного творчого внеску;
- пропозиції, які містять відомі рішення;
- пропозиції не технічного, а організаційного характеру;
- пропозиції щодо вдосконалення організації та управління господарством.

твом.

Крім того, не визнаються раціоналізаторськими такі пропозиції:

- які погіршують умови праці і якість робіт на підприємстві;
- викликають або збільшують рівень забруднення природного середовища;
- знижують надійність і інші показники якості продукції;
- які хоча й визначають завдання, однак не дають конкретного рішення.

Обсяг правової охорони раціоналізаторської пропозиції визначається її описом, а також кресленнями, якщо вони подані.

Суб'єктами права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію є її автор (соавтори) та юридична особа, якій ця пропозиція подана.

Стаття 484 (Права суб'єктів права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію) ЦК визначає, що:

1. Автор раціоналізаторської пропозиції має право на добросовісне заохочення від юридичної особи, якій ця пропозиція подана.

2. Юридична особа, яка визнала пропозицію раціоналізаторською, має право на використання цієї пропозиції у будь-якому обсязі.

Право на винагороду має автор (співавтори) раціоналізаторської пропозиції протягом 2 років від дати початку її використання на підприємстві, що видало авторові свідоцтво на цю раціоналізаторську пропозицію.

Розмір винагороди визначається умовами договору між автором і підприємством і не може бути менше:

- 10 відсотків доходу, одержуваного щорічно підприємством від використання раціоналізаторської пропозиції;

- 2 відсотків від частки собівартості продукції (робіт і послуг), що доводиться на раціоналізаторську пропозицію, корисний ефект від якого не впливає на одержання доходу.

Винагорода сплачується автору відповідно до договору, але не пізніше 3 місяців після закінчення кожного року використання раціоналізаторської пропозиції.

Автори раціоналізаторських пропозицій при отриманні винагороди користуються пільгами відповідно до діючому законодавству.

За несвоєчасну виплату винагороди винний у цьому власник підприємства платить авторові за кожний прострочений день пеню в розмірі 0,04 відсотка суми, належної до сплати.

5.3 Топографія інтегральних мікросхем

Правова охорона регулюється Цивільним Кодексом і Законом України "Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем" від 05.11.1997 року.

Інтегральна мікросхема (ІМС) являє собою мікроелектронний виріб кінцевої або проміжної форми, призначений для виконання функцій електронної схеми, елементи і з'єднання якого неподільно сформовані в об'ємі і (або) на поверхні матеріалу, що становить основу такого виробу, незалежно від способу його виготовлення. Топографія ІМС – це зафіксоване на матеріальному носії просторово-геометричне розміщення сукупності елементів інтегральної мікросхеми та з'єднань між ними. При цьому зареєстрована топографія ІМС – топографія ІМС, відомості про яку занесено до Реєстру і на яку видано свідоцтво.

Відповідно до ст. 5 (Умови охороноздатності топографії ІМС) Закону України „Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем”:

1. Топографія ІМС відповідає умовам охороноздатності, якщо вона є оригінальною.

2. Топографія ІМС визнається оригінальною, якщо вона не створена шляхом прямого відтворення (копіювання) іншої топографії ІМС, має відмінності, що надають їй нові властивості, і не була відомою у галузі мікроелектроніки до дати подання заявки до Установи або до дати її першого використання.

Топографія ІМС визнається оригінальною доти, доки не доведено протилежне.

3. Топографія, яка містить елементи, відомі в галузі мікроелектроніки на дату подання заявки до Установи або на дату першого використання топографії ІМС, може бути визнана оригінальною тільки в тому разі, якщо сукупність таких елементів у цілому відповідає вимогам пункту 2 цієї статті.

4. На визнання топографії ІМС оригінальною не впливає розкриття інформації про неї автором або особою, яка одержала від автора прямо чи

опосередковано таку інформацію, якщо строк від дати розкриття інформації до дати подання до Установи заявки на реєстрацію цієї топографії ІМС не перевищує двох років. При цьому обов'язок доведення обставин розкриття інформації, достовірності дати розкриття інформації та першого використання топографії ІМС покладається на заінтересовану особу.

5. Не може бути визнана оригінальною та топографія ІМС, заявка на реєстрацію якої подана до Установи пізніше ніж через два роки від дати її першого використання.

Суб'єктами виключних прав на інтегральну мікросхему можуть бути: автор і його правонаступник, а також роботодавець. Право на реєстрацію топографії ІМС має автор або його правонаступник. При цьому особам, які при створенні топографії ІМС надавали авторові лише технічну, організаційну або матеріальну допомогу або сприяли оформленню матеріалів для одержання правового захисту, але не внесли особистого творчого внеску в створення топографії ІМС, право авторства не належить. Право на реєстрацію топографії ІМС і усі права, що випливають із цієї реєстрації, має роботодавець автора топографії ІМС або його правонаступник, якщо топографію ІМС створено у зв'язку з виконанням службових обов'язків або за спеціальним дорученням роботодавця за умови, якщо трудовим договором (контрактом) не передбачене інше.

Відповідно до ст. 471 (Придатність компонування інтегральної мікросхеми для набуття права інтелектуальної власності на нього) ЦК:

Компонування інтегральної мікросхеми вважається придатним для набуття права інтелектуальної власності на нього, якщо воно є оригінальним.

Згідно ст. 472 (Засвідчення набуття права інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми) ЦК:

1. Набуття права інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми засвідчується свідоцтвом.

2. Обсяг правової охорони компонування інтегральної мікросхеми визначається зображенням цього компонування на матеріальному носіїві.

3. Умови та порядок видачі свідоцтва встановлюються законом.

Відповідно до ст. 16 (Права, що випливають з реєстрації топографії ІМС) Закону України „Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем”:

1. Права, що випливають із реєстрації топографії ІМС, діють від дати внесення відомостей про топографію ІМС до Реєстру.

2. Реєстрація топографії ІМС надає власнику зареєстрованої топографії ІМС виключне право використовувати топографію ІМС на свій розсуд, якщо таке використання не порушує прав інших власників зареєстрованих топографій ІМС.

3. Реєстрація надає власнику зареєстрованої топографії ІМС право:

- забороняти іншим особам використовувати топографію ІМС без його дозволу, за винятком випадків, коли таке використання не визнається

згідно з статтею 17 цього Закону порушенням прав власника зареєстрованої топографії ІМС;

- передавати на підставі договору право власності на топографію ІМС будь-якій особі, яка стає правонаступником власника зареєстрованої топографії ІМС;

- видавати будь-якій особі дозвіл (ліцензію) на використання зареєстрованої топографії ІМС на підставі ліцензійного договору.

Під використанням топографії ІМС слід розуміти:

- копіювання топографії ІМС;

- виготовлення ІМС із застосуванням даної топографії;

- виготовлення будь-яких виробів, що містять такі ІМС;

- ввезення таких ІМС та виробів, що їх містять, на митну територію

України;

- пропонування для продажу, в тому числі через Інтернет, продаж та інше введення в цивільний оборот або зберігання в зазначених цілях ІМС, виготовлених із застосуванням топографії ІМС, та будь-яких виробів, що містять такі ІМС.

ІМС визнається виготовленою із застосуванням зареєстрованої топографії, якщо при цьому використано всі елементи, які визначають топографію ІМС оригінальною.

4. Взаємовідносини під час використання зареєстрованої топографії ІМС, свідоцтво на яку належить кільком особам, визначаються угодою між ними.

У разі відсутності такої угоди кожний власник прав на зареєстровану топографію ІМС може використовувати її на свій розсуд, але жоден з них не має права давати дозвіл (ліцензію) на використання зареєстрованої топографії ІМС та передавати право власності на зареєстровану топографію ІМС будь-якій іншій особі без згоди решти власників.

5. Договір про передачу права власності на топографію ІМС і ліцензійний договір вважаються дійсними, якщо вони укладені у письмовій формі і підписані сторонами.

Сторона договору має право на офіційне загальнодоступне інформування інших осіб про передачу права власності на топографію ІМС або видачу ліцензії на використання топографії ІМС. Таке інформування здійснюється шляхом публікації в офіційному бюлетені відомостей в обсязі та порядку, встановлених Установою, з одночасним внесенням їх до Реєстру.

За опублікування зазначених відомостей та запропонованих стороною договору змін до відомостей про видачу ліцензії сплачуються збори.

6. Права, що впливають із реєстрації топографії ІМС, не зачіпають будь-які інші особисті майнові чи немайнові права автора топографії ІМС.

7. Власник прав на зареєстровану топографію ІМС або його правонаступник має право сповіщати про реєстрацію топографії ІМС шляхом позначення топографії або виробів, що містять таку топографію, виділеною літерою "Т" із зазначенням дати початку строку дії виключного права на викори-

стання топографії ІМС та інформації, яка надає можливість ідентифікувати власника прав.

В свою чергу, відповідно до ст. 18 (Обов'язки власника прав на зареєстровану топографію ІМС) цього Закону:

1. Власник прав на зареєстровану топографію ІМС повинен добросовісно користуватися виключним правом, що надається реєстрацією.

2. Якщо зареєстрована топографія ІМС не використовується в Україні протягом трьох років від дати публікації офіційних відомостей про реєстрацію або від дати, коли використання топографії ІМС було припинено, то будь-яка особа, яка має бажання і виявляє готовність використовувати топографію ІМС, у разі відмови власника прав на зареєстровану топографію ІМС від укладення ліцензійного договору, може звернутися до суду із заявою про надання їй дозволу на використання зареєстрованої топографії ІМС.

3. Якщо власник прав на зареєстровану топографію ІМС не доведе, що факт невикористання зареєстрованої топографії ІМС зумовлений поважними причинами, суд може винести рішення про надання дозволу заінтересованій особі на використання зареєстрованої топографії ІМС з визначенням обсягу її використання, строку дії дозволу, розміру та порядку виплати винагороди власнику прав.

5.4 Сорти рослин, породи тварин

Відносини, що виникають у зв'язку з виведенням, використанням захистом відчуженням нових сортів рослин, регулюється Законом України "Про охорону прав на сорти рослин" від 21.04.1993 р. У свою чергу, відносини, що виникли у зв'язку з виведенням, використанням, захистом, відчуженням нових порід тварин, регулюється Законом України "Про племінну справу у тваринництві" від 15.12.1993 р.

У той же час, згідно ст. 485 (Види прав інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин) ЦК:

1. Право інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин становлять:

1) особисті немайнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин, засвідчені державною реєстрацією;

2) майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин, засвідчені патентом;

3) майнове право інтелектуальної власності на поширення сорту рослин, породи тварин, засвідчене державною реєстрацією.

При цьому, сорт рослини - це штучно відібрана сукупність рослин у межах одного і того ж ботанічного таксону з притаманними біологічними ознаками і властивостями, які характеризують їх спадковість, що має хоча б одну відмінність від відомих сукупностей рослин того ж ботанічного таксону і може вважатися єдиною з точки зору придатності для відтворення сорту.

Суб'єктом правовідносин, що виникають у процесі створення й використання сорту рослин, може бути будь-яка фізична або юридична особа. При цьому іноземні громадяни і юридичні особи можуть бути суб'єктами права на сорт рослин в Україні за принципом взаємності.

Сорт рослини буде патентоспроможним і на нього може видаватися патент, якщо він є новим і відповідає умовам відмінності, однорідності й стабільності.

Аналогічний підхід здійснюється й до суб'єктів правовідносин пов'язаних з породами тварин.

Так племінною твариною - є чистопородна або одержана за затвердженою програмою породного вдосконалення тварина, що має племінну (генетичну) цінність і може використовуватися в селекційному процесі відповідно до діючих загальнодержавних програм селекції.

Так, згідно ст. 486 (Суб'єкти права інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин) ЦК:

1. Суб'єктами права інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин є:

- 1) автор сорту рослин, породи тварин;
- 2) інші особи, які набули майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин за договором чи законом.

Майновими правами інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин, підтверджених патентом, є:

право на використання сорту рослин, породи тварин, придатних для поширення в Україні;

виключне право дозволяти використання сорту рослин, породи тварин; виключне право перешкоджати неправомірному використанню сорту рослин, породи тварин, у тому числі забороняти таке використання;

інші майнові права інтелектуальної власності, установлені законом.

Майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин належать власникові патенту, якщо інше не встановлене договором або законом. Вони є діючими з дати, що настає за датою їхньої державної реєстрації. Строк дії виняткових майнових прав на сорт рослин, породу тварин закінчується через тридцять років, а щодо дерев і винограду - через тридцять п'ять років, які відлічуються з 1 січня року, що тягнеться за роком державної реєстрації цих прав.

Права здобуваються на сорт, що відповідає критеріям охороноздатності і якому привласнене ім'я відповідно до закону. Про особисте немайнове право авторства на сорт свідчать Реєстр сортів, Реєстр патентів, Свідоцтво про авторство на сорт рослин, патент. Про майнове право власника сорту свідчить Реєстр патентів, патент.

Обсяг правової охорони сорту, на який виданий патент, визначається сукупністю ознак, зазначених в описі сорту в Реєстрі патентів.

Критерії охороздатності сорту - сорт вважається охороздатним, якщо за проявами ознак, породженим певним генотипом або певною комбінацією генотипів, він є новим, відмітним, однорідним і стабільним.

Сорт є новим, якщо на дату подачі заявки заявник або інша особа з його дозволу не продавали або іншим способом не відчужували матеріал сорту для комерційного використання на території України за рік до цієї дати, а на території іншої держави для деревних і чагарникових культур і винограду за шість років, і для інших рослин - за чотири роки до цієї дати.

Сорт відповідає умовам відмітності, якщо за проявом його ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою.

Сорт вважається загальновідомим, якщо він розповсюджений на певній території в будь-якій державі; відомості про прояви його ознак стали загальнодоступними у світі, зокрема шляхом їхнього опису в будь-якій оприлюдненій публікації; він представлений зразком у загальнодоступній колекції; йому надана правова охорона і/або він внесений до офіційного реєстру сортів у будь-якій державі, при цьому він вважається загальновідомим від дати подачі заявки на одержання права або внесення до реєстру.

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини цього сорту залишаються досить схожими за своїми основними ознаками, зазначеними в описі сорту.

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, зазначені в описі сорту, залишаються незмінними після кількаразового розмноження або, у випадку особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Назва сорту повинна його однозначно ідентифікувати й відрізнитися від будь-якої іншої назви існуючого в Україні й державах-учасниках сорту того ж або родинного виду. Назва сорту включає його родове або видове позначення й власну назву. Власна назва може бути представлено будь-яким словом, комбінацією слів, комбінацією слів і цифр або комбінацією літер і цифр.

5.5 Комерційна таємниця

Комерційною таємницею, відповідно з нормами ст. 505 (Поняття комерційної таємниці) ЦК, є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію.

При цьому комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці.

Відповідно до ст. 506 (Майнові права інтелектуальної власності на комерційну таємницю) ЦК:

1. Майновими правами інтелектуальної власності на комерційну таємницю є:

- 1) право на використання комерційної таємниці;
- 2) виключне право дозволяти використання комерційної таємниці;
- 3) виключне право перешкоджати неправомірному розголошенню, збиранню або використанню комерційної таємниці;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

2. Майнові права інтелектуальної власності на комерційну таємницю належать особі, яка правомірно визначила інформацію комерційною таємницею, якщо інше не встановлено договором.

Органи державної влади зобов'язані охороняти від недобросовісного комерційного використання інформацію, яка є комерційною таємницею та створення якої потребує значних зусиль і яка надана їм з метою отримання встановленого законом дозволу на діяльність, пов'язану з фармацевтичними, сільськогосподарськими, хімічними продуктами, що містять нові хімічні сполуки. Ця інформація охороняється органами державної влади також від розголошення, крім випадків, коли розголошення необхідне для забезпечення захисту населення або не вжито заходів щодо її охорони від недобросовісного комерційного використання.

Відповідно до ст. 508 (Строк чинності права інтелектуальної власності на комерційну таємницю) ЦК:

1. Строк чинності права інтелектуальної власності на комерційну таємницю обмежується строком існування сукупності ознак комерційної таємниці, встановлених частиною першою статті 505 ЦК України.

Контрольні запитання

1. Що є науковим відкриттям?
2. Що є раціоналізаторською пропозицією?
3. Який порядок оформлення раціоналізаторської пропозиції?
4. Що таке «інтегральна мікросхема»?
5. Якими нормативно-правовими актами регулюється правова охорона топографії інтегральних мікросхем?
6. Яким чином здійснюється правова охорона сортів рослин і порід тварин (селекційних досягнень)?
7. Хто є суб'єктами права інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин?
8. Які ознаки комерційної таємниці?
9. Який строк дії охорони прав на комерційну таємницю?
10. Хто є суб'єктами права на комерційну таємницю?
11. Яким чином здійснюється охорона прав на комерційну таємницю?

ГЛАВА 6. ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

План:

- 6.1. Поняття порушення прав інтелектуальної власності
- 6.2. Види юридичної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності
- 6.3. Способи захисту порушених авторських і суміжних прав
- 6.4. Цивільно-правові способи захисту інтелектуальних прав на об'єкти промислової власності
- 6.5. Цивільно-правові способи захисту інтелектуальних прав на топографії інтегральних мікросхем
- 6.6. Цивільно-правові способи захисту інтелектуальних прав на засоби індивідуалізації товарів та послуг
- 6.7. Цивільно-правові способи захисту інтелектуальних прав на сорти рослин і породи тварин

6.1 Поняття порушення прав інтелектуальної власності

Відповідно до діючого законодавства, порушенням права інтелектуальної власності в Україні визнається здійснення будь-якою особою (фізичною або юридичною) таких дій, які порушують ті або інші особисті немайнові права і/або майнові права суб'єкта права інтелектуальної власності.

При цьому порушення права інтелектуальної власності можливо в таких трьох основних формах:

- у формі дій, котрі являють собою пряме зазіхання на право інтелектуальної власності тієї або іншої особи;
- у формі бездіяльності, котрі являють собою невизнання права інтелектуальної власності певної особи на даний об'єкт інтелектуальної власності тими органами, через які у встановленому законом порядку повинна проводитися легітимізація (узаконювання) результатів інтелектуальної (творчої) діяльності;
- у змішаній формі, котра являє собою невизнання визначеною особою права інтелектуальної власності іншого певної особи на даний об'єкт інтелектуальної власності з наступним незаконним використанням першою особою результатів творчості цієї іншої особи.

У той же час, навіть при наявності ознак порушення права інтелектуальної власності, дії, визнані законом правомірними, не є порушенням прав інтелектуальної власності.

Відповідно до ст. 431 (Наслідки порушення права інтелектуальної власності) ЦК:

1. Порушення права інтелектуальної власності, в тому числі невизнання цього права чи посягання на нього, тягне за собою відповідальність, встановлену цим Кодексом, іншим законом чи договором

6.2 Види юридичної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності

Як така юридична відповідальність - це правовідносини, що виникають між державою в особі її спеціальних органів і правопорушником, на якого покладається обов'язок нести певні позбавлення й втрати за порушення вимог правових норм. При цьому існують такі види юридичної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності:

а) кримінальна (у соціальному плані - сама сувора, є наслідком тільки злочину, пов'язаного з порушенням прав інтелектуальної власності: її вид і міру визначає тільки суд, кримінально-правові санкції визначаються тільки Кримінальним кодексом);

б) адміністративна (має специфічну форму реагування держави на адміністративне правопорушення. Вона полягає в застосуванні уповноваженими органами державної влади або їхніми посадовими особами адміністративного стягнення, передбаченого Кодексом України про адміністративні правопорушення і законами України);

д) цивільно-правова (наступає за здійснення цивільного правопорушення, пов'язаного з порушенням прав інтелектуальної власності; тягне наслідки майнового й компенсаційного характеру; заснована на принципі повного відшкодування шкоди, припускає відшкодування збитків заподіяних власникові права на об'єкт інтелектуальної власності).

Виходячи із чинного законодавства України, можна виділити такі цивільно-правові способи захисту суб'єктивних прав і законних інтересів власників прав на об'єкти інтелектуальної власності:

- самозахист. Відповідно до частини 5 ст. 55 Конституції України, кожний має право будь-якими, не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. Також згідно ст. 19 (Самозахист цивільних прав) Цивільного кодексу України, особа має право на самозахист свого цивільного права та права іншої особи від порушень і протиправних посягань. Самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонених законом і не суперечать моральним засадам суспільства;

- суспільну. Громадяни мають право звертатися за захистом своїх прав і інтересів до громадських організацій;

- адміністративну. Згідно ст. 40 Конституції України усі мають право направляти індивідуальні або колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових особам цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк;

- нотаріальну. Майнові й деякі інші угоди щодо передачі прав інтелектуальної діяльності можуть засвідчувати нотаріусом (причому ряд таких угод підлягає обов'язковому посвідченню, в іншому випадку вони є незначними);

- судову. Відповідно до частин 1 і 2 ст. 55 Конституції України, права і свободи людини і громадянина захищаються судом.

Відповідно до ст. 16 ЦК способами захисту цивільних прав та інтересів можуть бути:

- визнання права;
- визнання правочину недійсним;
- припинення дії, яка порушує право;
- відновлення становища, яке існувало до порушення;
- примусове виконання обов'язку в натурі;
- зміна правовідносин;
- припинення правовідносин;
- відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди;
- відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- визнання незаконними рішень, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

При цьому відповідно ст. 432 (Захист права інтелектуальної власності судом) ЦК:

1. Кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності відповідно до ст. 16 ЦК.

2. Суд у випадках та в порядку, встановлених законом, може постановити рішення, зокрема, про:

1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів;

2) зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності;

3) вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності;

4) вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності;

5) застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення;

6) опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення.

6.3 Способи захисту порушених авторських і суміжних прав

Адміністративна відповідальність за порушення авторських і суміжних прав:

1). Стаття 51-2 (Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності) КУпАП: незаконне використання об'єкта права інтелектуальної

льної власності (літературного чи художнього твору, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп'ютерної програми, бази даних, наукового відкриття, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, знака для товарів і послуг, топографії інтегральної мікросхеми, раціоналізаторської пропозиції, сорту рослин тощо), привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом, тягне за собою накладення штрафу від 10 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення.

2). Стаття 164-6 (Демонстрування і розповсюдження фільмів без державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів) КУпАП: демонстрування фільмів або розповсюдження фільмів шляхом продажу чи передачі в прокат фільмокопій без державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів, тягне за собою накладення штрафу від 20 до 45 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією фільмокопій, а також грошей, отриманих від їх демонстрування, продажу або передачі в прокат.

За ті самі дії, вчинені повторно протягом року після застосування заходів адміністративного стягнення, можливе накладення штрафу в розмірі від 45 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією фільмокопій, а також грошей, отриманих від їх демонстрування, продажу або передачі в прокат.

Розповсюдження фільмів шляхом виготовлення фільмокопій без державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів з метою їх демонстрування, продажу, передачі в прокат, тягне за собою накладення штрафу від 60 до 90 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією фільмокопій, засобів їх виготовлення, а також грошей, отриманих від їх демонстрування, продажу або передачі в прокат.

За ті самі дії, вчинені повторно протягом року після застосування заходів адміністративного стягнення, можливе накладення штрафу в розмірі від 90 до 150 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією фільмокопій, засобів їх виготовлення, а також грошей, отриманих від їх демонстрування, продажу або передачі в прокат.

3) Стаття 164-7 (Порушення умов розповсюдження і демонстрування фільмів, передбачених державним посвідченням на право розповсюдження і демонстрування фільмів) КУпАП: розповсюдження і демонстрування фільмів з порушенням умов, передбачених державним посвідченням на право розповсюдження і демонстрування фільмів, тягнуть за собою накладення штрафу від 20 до 35 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією фільмокопій, а також грошей, отриманих від їх демонстрування, продажу або передачі в прокат.

За ті самі дії, вчинені повторно протягом року після застосування заходів адміністративного стягнення, можливе накладення штрафу в розмірі від

35 до 70 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією фільмокопій, а також грошей, отриманих від їх демонстрування, продажу або передачі в прокат.

4) Стаття 164-8 (Недотримання квоти демонстрування національних фільмів при використанні національного екранного часу) КУпАП: недотримання суб'єктами кінематографії та телебачення квоти демонстрування національних фільмів при використанні національного екранного часу - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від 60 до 90 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

За ті самі дії, вчинені повторно протягом року після застосування заходів адміністративного стягнення, можливе накладення штрафу на посадових осіб від 90 до 150 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

5) Стаття 164-9 (Незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних) КУпАП: розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, упаковки яких не марковані контрольними марками або марковані контрольними марками, що мають серію чи містять інформацію, які не відповідають носію цього примірника, або номер, який не відповідає даним Єдиного реєстру одержувачів контрольних марок, - тягне за собою накладення штрафу від 10 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією цих примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних.

За ту саму дію, вчинену особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з правопорушень, зазначених у частині першій цієї статті, можливе накладення штрафу в розмірі від 50 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією цих примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних.

6) Стаття 164-13 (Порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва) КУпАП: порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва, - тягне за собою накладення штрафу від 20 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Відповідно до ст. 52 (3) Закону України «Про авторське право і суміжні права» суд може накласти на порушника авторського або суміжних прав штраф у розмірі 10 % від суми, присудженої судом на користь позивача. Вилучена сума штрафу передається у встановленому порядку до Державного бюджету України.

Зазначена санкція, що має адміністративно-правову природу, є додатковим каральним засобом впливу на правопорушників, дії яких порушили майнові інтереси володільців авторських або суміжних прав. Її застосовують не саму по собі, а лише разом зі стягненням збитків в одній із допустимих зако-

ном форм, і вона прямо залежить від розміру присудженої на користь позивача суми відшкодування.

Відповідно до ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» суд може ухвалити рішення про вилучення чи конфіскацію всіх контрафактних примірників творів, фонограм, відеограм чи програм мовлення, щодо яких встановлено, що вони виготовлені або розповсюджені з порушенням авторського права і (або) суміжних прав, а також про вилучення засобів обминання технічних засобів захисту. Це стосується також усіх кліше, матриць, форм, оригіналів, магнітних стрічок, фотонегативів та інших предметів, за допомогою яких відтворюють примірники творів, фонограм, відеограм, програм мовлення, а також матеріалів і обладнання, що їх використовують для відтворення і виготовлення засобів обминання технічних засобів захисту.

За рішенням суду вилучені контрафактні примірники творів (у тому числі комп'ютерні програми і бази даних), фонограм, відеограм, програм мовлення на вимогу особи, яка є суб'єктом авторського права і (або) суміжних прав і права якої порушено, можуть бути передані цій особі. Якщо ця особа не вимагає їх передачі, контрафактні примірники підлягають знищенню, а матеріали й обладнання, які використовували для відтворення контрафактних примірників, підлягають відчуженню з перерахуванням виручених коштів до Державного бюджету України.

Кримінальна відповідальність за порушення авторського права та суміжних прав:

1) Стаття 176 (Порушення авторського права і суміжних прав) КК України:

Незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, якщо це завдало матеріальної шкоди у великому розмірі, караються штрафом від 200 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до 2 років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувались для їх виготовлення.

За ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі, можливе покарання штрафом від 1000 до 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до 2 років, або позбавленням волі на строк від 2 до 5 років, з конфіскацією всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувались для їх виготовлення.

Зазначені вище дії, вчинені службовою особою з використанням службового становища щодо підлеглої особи, караються штрафом від 2000 до 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від 3 до 6 років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3 років або без такої та з конфіскацією та знищенням всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувалися для їх виготовлення..

Розмір завданної шкоди вважається великим, якщо він у 200 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а особливо великому – якщо він розмір у 1000 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

2) Стаття 216 (Незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору чи контрольних марок) КК України:

Незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору або контрольних марок для маркування упаковок примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних чи голографічних захисних елементів - караються штрафом від 500 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

За ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, можливе покарання штрафом від 3000 до 5000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією товарів, промаркованих підробленими марками чи голографічними захисними елементами.

Цивільно-правові способи захисту порушених авторських і суміжних прав:

Відповідно до ст. 52 (Способи цивільно-правового захисту авторського права і суміжних прав) Закону України „Про авторське право та суміжні права”, за захистом свого авторського права і (або) суміжних прав суб'єкти авторського права та суміжних прав мають право звертатися в установленому порядку до суду та інших органів відповідно до їх компетенції.

Порушеннями авторського права і (або) суміжних прав, що дає підстави для судового захисту, відповідно до ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» є:

- вчинення будь-якою особою дій, які порушують особисті немайнові права суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав;
- піратство у сфері авторського права і (або) суміжних прав;
- плагіат;
- ввезення на митну територію України без дозволу осіб, які мають авторське право і (або) суміжні права, примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, програм мовлення;
- вчинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права і (або) суміжних прав;

- будь-які дії, свідомо спрямовані на обминання технічних засобів захисту авторського права і (або) суміжних прав, зокрема виготовлення, розповсюдження, ввезення з метою розповсюдження і застосування засобів для такого обминання;

- підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав чи особи, яка здійснює таке управління;

- розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження, публічне сповіщення об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, з яких без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав вилучена чи в яких замінена інформація про управління правами, зокрема в електронній формі.

В цих випадках суб'єкти авторського права і (або) суміжних прав мають право:

- а) вимагати визнання та поновлення своїх прав;

- б) звертатися до суду з позовом про поновлення порушених прав та (або) припинення дій, що порушують авторське право та (або) суміжні права чи створюють загрозу їх порушення;

- в) подавати позови про відшкодування моральної (немайнової) шкоди;

- г) подавати позови про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним авторського права і (або) суміжних прав, або виплату компенсацій;

- д) вимагати припинення підготовчих дій до порушення авторського права і (або) суміжних прав, у тому числі *призупинення митних процедур*, якщо є підозра, що можуть бути пропущені на митну територію України чи з її митної території контрафактні примірники творів, фонограм, відеограм, засоби обходу технічних засобів захисту, в порядку, передбаченому Митним кодексом України;

- е) брати участь в інспектуванні виробничих приміщень, складів, технологічних процесів і господарських операцій, пов'язаних з виготовленням примірників творів, фонограм і відеограм, щодо яких є підстави для підозри про порушення чи загрозу порушення авторського права і (або) суміжних прав, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

- є) вимагати, в тому числі у судовому порядку, публікації в засобах масової інформації даних про допущені порушення авторського права і (або) суміжних прав та судові рішення щодо цих порушень;

- ж) вимагати від осіб, які порушують авторське право і (або) суміжні права позивача, надання інформації про третіх осіб, задіяних у виробництві та розповсюдженні контрафактних примірників творів і об'єктів суміжних прав, а також засобів обходу технічних засобів захисту, та про канали їх розповсюдження;

- з) вимагати прийняття інших передбачених законодавством заходів, пов'язаних із захистом авторського права та суміжних прав.

Суд має право постановити рішення чи ухвалу про:

а) відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої порушенням авторського права і (або) суміжних прав, з визначенням розміру відшкодування;

б) відшкодування збитків, завданих порушенням авторського права і (або) суміжних прав;

в) стягнення із порушника авторського права і (або) суміжних прав доходу, отриманого внаслідок порушення;

г) виплату компенсації, що визначається судом, у розмірі від 10 до 50000 мінімальних заробітних плат, замість відшкодування збитків або стягнення доходу;

д) заборону опублікування творів, їх виконань чи постановок, випуску примірників фонограм, відеограм, їх сповіщення, припинення їх розповсюдження, вилучення (конфіскацію) контрафактних примірників творів, фонограм, відеограм чи програм мовлення та обладнання і матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення, публікацію у пресі інформації про допущене порушення тощо, якщо у ході судового розгляду буде доведено факт порушення авторського права і (або) суміжних прав або факт наявності дій, що створюють загрозу порушення цих прав;

е) вимагати від осіб, які порушують авторське право і (або) суміжні права позивача, інформацію про третіх осіб, задіяних у виробництві та розповсюдженні контрафактних примірників творів та об'єктів суміжних прав, засобів обходу технічних засобів та про канали розповсюдження.

При визначенні розмірів збитків, які мають бути відшкодовані особі, права якої порушено, а також для відшкодування моральної (немайнової) шкоди суд зобов'язаний виходити із суті порушення, майнової і моральної шкоди, завданої особі, яка має авторське право і (або) суміжні права, а також із можливого доходу, який могла б одержати ця особа. У розмір збитків, завданих особі, права якої порушено, додатково можуть бути включені судові витрати, понесені цією особою, а також витрати, пов'язані з оплатою допомоги адвоката.

При визначенні компенсації, яка має бути виплачена замість відшкодування збитків чи стягнення доходу, суд зобов'язаний у встановлених пунктом "г" цієї частини межах визначити розмір компенсації, враховуючи обсяг порушення та (або) наміри відповідача.

Суд може постановити рішення про накладення на порушника штрафу у розмірі 10 відсотків суми, присудженої судом на користь позивача. Сума штрафів передається у встановленому порядку до Державного бюджету України.

Суд може постановити рішення про вилучення чи конфіскацію всіх контрафактних примірників творів, фонограм, відеограм чи програм мовлення, щодо яких встановлено, що вони були виготовлені або розповсюджені з порушенням авторського права і (або) суміжних прав, а також засобів обходу технічних засобів захисту. Це стосується також усіх кліше, матриць, форм,

оригіналів, магнітних стрічок, фотонегативів та інших предметів, за допомогою яких відтворюються примірники творів, фонограм, відеограм, програм мовлення, а також матеріалів і обладнання, що використовуються для їх відтворення і для виготовлення засобів обходу технічних засобів захисту.

За рішенням суду вилучені контрафактні примірники творів (у тому числі комп'ютерні програми і бази даних), фонограм, відеограм, програм мовлення на вимогу особи, яка є суб'єктом авторського права і (або) суміжних прав і права якої порушено, можуть бути передані цій особі. Якщо ця особа не вимагає такої передачі, то контрафактні примірники підлягають знищенню, а матеріали і обладнання, що використовувалися для відтворення контрафактних примірників, підлягають відчуженню із перерахуванням виручених коштів до Державного бюджету України.

6.4 Цивільно-правові способи захисту інтелектуальних прав на об'єкти промислової власності

Будь-яке посягання на права власника патенту, вважається порушенням цих прав і тягне відповідальність відповідно до діючого законодавства України.

На вимогу власника патенту таке порушення повинно бути припинено, а порушник зобов'язаний відшкодувати власникові патенту заподіяний збиток

Вимагати поновлення порушених прав власника патенту може за його згодою також особа, яка придбала ліцензію.

Відповідно до ст. 27 (Способи захисту прав) Закону України „Про охорону прав на промислові зразки”:

1. Захист прав на промисловий зразок здійснюється у судовому та іншому встановленому законом порядку.

2. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у зв'язку з застосуванням цього Закону.

Суди відповідно до їх компетенції розв'язують, зокрема, спори про:

- авторство на промисловий зразок;
- встановлення факту використання промислового зразка;
- встановлення власника патенту;
- порушення прав власника патенту;
- право попереднього користування;
- компенсації.

Аналогічним образом захищаються права на винаходи і корисні моделі. Так, згідно ст. 35 (Способи захисту прав) Закону України „Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”:

1. Захист прав на винахід (корисну модель) здійснюється у судовому та іншому встановленому законом порядку.

2. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у зв'язку з застосуванням цього Закону.

Суди відповідно до їх компетенції розв'язують, зокрема, спори про:

- авторство на винахід (корисну модель);
- встановлення факту використання винаходу (корисної моделі);
- встановлення власника патенту;
- порушення прав власника патенту;
- укладання та виконання ліцензійних договорів;
- право попереднього користування;
- компенсації.

6.5 Цивільно-правові способи захисту інтелектуальних прав на топографії інтегральних мікросхем

Порушенням прав власника зареєстрованої топографії ІМС, що тягне за собою відповідальність відповідно до діючого законодавства України, вважається будь-яке посягання на його права, передбачені Законом України "Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем".

На вимогу власника прав на зареєстровану топографію ІМС таке порушення повинно бути припинено, а порушник зобов'язаний відшкодувати власникові прав заподіяний збиток.

Вимагати поновлення порушених прав власника зареєстрованої топографії ІМС може за його згодою також особа, яка придбала ліцензію.

Відповідно до ст. 22 (Способи захисту прав) Закону України "Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем":

1. Захист прав на топографію ІМС здійснюється у судовому та іншому встановленому законом порядку.

2. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у зв'язку з застосуванням цього Закону.

Суди відповідно до їх компетенції розв'язують, зокрема, спори про:

- авторство на топографію ІМС;
- встановлення факту використання топографії ІМС;
- встановлення власника свідоцтва;
- порушення прав власника свідоцтва;
- укладання та виконання ліцензійних договорів;
- компенсації.

6.6 Цивільно-правові способи захисту інтелектуальних прав на засоби індивідуалізації товарів та послуг

Будь-яке посягання на права власника свідоцтва, передбачені статтею 16 Закону "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг", у тому числі здійснення без згоди власника свідоцтва дій, які мають потребу в його згоді, і підготовка до здійснення таких дій, вважається порушенням прав власника свідоцтва, що тягне відповідальність відповідно до діючого законодавства України.

На вимогу власника свідоцтва таке порушення повинно бути припинено, а порушник зобов'язаний відшкодувати власникові свідоцтва заподіяний збиток.

Власник свідоцтва може також вимагати усунення з товару, його упакування незаконно використаного знака або позначення, схожого з ним настільки, що їх можна поплутати, або знищення виготовлених зображень знака або позначення, схожого з ним настільки, що їх можна поплутати.

Вимагати поновлення порушених прав власника свідоцтва може за його згодою також особа, яка придбало ліцензію.

Захист прав на знак здійснюється в судовому та іншому встановленому законом порядку.

Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, які виникають у зв'язку із застосуванням Закону "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг"

Суди відповідно їхній компетенції вирішують, зокрема, суперечки про:

- встановленні власника свідоцтва;
- укладання і виконання ліцензійних договорів;
- порушення прав власника свідоцтва.

Охорона прав на добре відомий знак здійснюється відповідно до статті 6 bis Паризької конвенції про охорону промислової власності і Законом "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" на підставі визнання знака добре відомим Апеляційною палатою або судом.

При визначенні того, чи є знак добре відомим в Україні, можуть розглядатися, зокрема, такі фактори, якщо вони є доречними:

- ступінь популярності або визнання знака у відповідному секторі суспільства;
- тривалість, обсяг і географічний район будь-якого використання знака;
- тривалість, обсяг і географічний район будь-якого просування знака, включаючи рекламування або оповіщення та подання на ярмарках або виставках товарів і/або послуг, щодо яких знак застосовується;
- тривалість і географічний район будь-які реєстрації й/або заявок на реєстрацію знака за умови, що знак використовується або є визнаним;
- свідчення успішного відстоювання прав на знак, зокрема територія, на якій знак визнаний добре відомим компетентними органами;
- цінність, що асоціюється зі знаком.

Порядок визнання Апеляційною палатою знака добре відомим в Україні встановлюється Установою. За подання заяви про визнання знака добре відомим платиться збір.

Рішення Апеляційної палати щодо визнання знака добре відомим в Україні може бути оскаржене в судовому порядку.

З дати, на яку за визначенням Апеляційної палати або суда знак став добре відомим в Україні, йому надається правова охорона така ж як, якби цей знак був заявлений на реєстрацію в Україні. При цьому вона поширюється та-

кож на товари і послуги, які не родинні з тими, для яких знак визнаний добре відомим в Україні, якщо використання цього знака іншою особою щодо таких товарів і послуг буде вказувати на зв'язок між ними і власником добре відомого знака і його інтересів, можливо буде заподіяна шкода таким використанням.

Захист прав на зазначення походження товару здійснюється в судовому й іншому встановленому законом порядку.

Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, які виникають у зв'язку із застосуванням такого захисту.

Суди відповідно їхній компетенції вирішують, зокрема, суперечки про:

- правомірності реєстрації кваліфікованого зазначення походження товару;
- установленні факту використання кваліфікованого зазначення походження товару;
- порушенні прав власника свідоцтва про реєстрацію права на використання кваліфікованого зазначення походження товару;
- компенсації.

6.7. Цивільно-правові способи захисту інтелектуальних прав на сорти рослин і породи тварин

Цивільно-правовий захист прав на сорт рослин і породи тварин здійснюється, як правило (за винятком самозахисту), у юрисдикційном порядку, який, у свою чергу, підрозділяється на загальний порядок і спеціальний порядок захисту. Загальним порядком є судовий порядок захисту в процесі якого суд розглядає суперечки, пов'язані з відносинами порушення і охороною прав на сорти рослин і породи тварин. Спеціальним порядком є звертання до адміністративно-правової процедури захисту порушених прав.

Здійснення без дозволу особи, яка володіє майновим правом на на сорт рослин (породу тварин), будь-яких дій стосовно цього сорту (породи), що вимагає дозволу власника цих прав відповідно до положень чинного законодавства, вважається порушенням майнового права цього власника і тягне відповідальність відповідно до діючого законодавства.

Особа, права якої порушені, може вимагати:

- а) припинення дій, що порушують або створюють погрозу порушення його права щодо положення, що існувало до порушення права;
- б) стягнення заподіяного збитку, включаючи не отримані доходи;
- в) відшкодування моральної шкоди;
- г) вживання інших передбачених законодавством заходів, пов'язаних із захистом його прав на сорт або породу.

Особа, яка порушила права на сорт або породу, зобов'язана на вимогу особи, якому належать ці права, припинити порушення права і відшкодувати заподіяний збиток. Так, наприклад, згідно ст. 54 (Спори, що розв'язуються у судовому порядку) Закону "Про охорону прав на

сорт рослин", особа, право якої на сорт порушено, може звернутися до суду за захистом цього права. При цьому, суди відповідно до їх компетенції розглядають спори про: а) надання прав на сорт і їх державну реєстрацію; б) сорти, створені у зв'язку з виконанням службових обов'язків або за дорученням роботодавця; в) авторство на сорт; г) винагороду авторам; д) укладання та виконання ліцензійних договорів; е) визначення власника сорту; є) визнання прав на сорт недійсними; ж) дострокове припинення прав; з) порушення особистих немайнових і майнових прав на сорт; и) визнання сорту придатним для використання в Україні тощо.

Згідно ст. 55 (Відповідальність за порушення прав на сорти) цього Закону суд має право ухвалити рішення про:

а) відшкодування моральної (немайнової) шкоди, заподіяної порушенням прав на сорт, з визначенням розміру відшкодування;

б) відшкодування збитків, завданих порушенням майнового права на сорт;

в) стягнення із порушника отриманого внаслідок порушення прав на сорт доходу, включаючи втрачену власником сорту вигоду;

г) стягнення компенсації, що визначається судом у розмірі від 10 до 50000 мінімальних заробітних плат, з урахуванням того, чи було вчинене порушення без умислу чи навмисно, замість відшкодування збитків або стягнення доходу;

д) припинення дії, яка створює загрозу порушення права на сорт.

Суд також може постановити рішення про накладення на порушника штрафу у розмірі 10 відсотків суми, присудженої судом на користь позивача. Сума штрафів передається у встановленому порядку до Державного бюджету України.

Суд також може постановити рішення про:

а) вилучення з комерційного обігу чи конфіскацію незаконно одержаного відповідачем будь-якого матеріалу сорту та продукту, отриманого безпосередньо з нього (матеріал та продукт сорту, добросовісно набуті іншими особами, конфіскації не підлягають);

б) вилучення чи конфіскацію матеріалів і/або обладнання, які були значною мірою використані для незаконного виробництва матеріалу сорту.

Контрольні запитання

1. Назвіть та охарактеризуйте засоби правового захисту, наявні в розпорядженні патентовласника?
2. Обґрунтуйте право патентовласника на грошове відшкодування збитків.
3. Якими способами визначаються суми збитків?
4. Що Вам відомо про спеціальні положення Бернської конвенції по захисту прав від порушень?

5. Охарактеризуйте національне законодавство по забезпеченню захисту прав інтелектуальної власності.
6. Які є цивільно-правові засоби захисту прав інтелектуальної власності?
7. Які Вам відомі засоби запобігання порушенням, пов'язаних з копіюванням? Обґрунтуйте свою відповідь.
8. Які існують заходи щодо захисту фонограм, аудіовізуальних добутоків і комп'ютерних програм від піратства?

Рекомендовані теми для рефератів та обговорень

1. Інтелектуальна діяльність і цивільно-правовий режим охорони та використання її результатів.
2. Юридична природа права інтелектуальної власності.
3. Основні інститути права інтелектуальної власності.
4. Історія розвитку законодавства про охорону інтелектуальної власності.
5. Система джерел правового регулювання відносин, пов'язаних з охороною і використанням об'єктів інтелектуальної власності.
6. Роль і значення інтелектуальної власності для України. Становлення і розвиток законодавства України в галузі інтелектуальної власності.
7. Об'єкти авторського права.
8. Суб'єкти авторського права.
9. Особисті немайнові та майнові права авторів.
10. Авторський договір та його види.
11. Суміжні права.
12. Захист авторських і суміжних прав.
13. Об'єкти патентного права.
14. Суб'єкти патентного права.
15. Оформлення патентних прав.
16. Особисті немайнові та майнові права на винахід, корисну модель, промисловий зразок.
17. Захист прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок.
18. Правове регулювання комерційного (фірмового) найменування.
19. Правова охорона торговельної марки.
20. Правова охорона географічного зазначення.
21. Захист прав на засоби індивідуалізації товарів та послуг.
22. Правова охорона наукового відкриття.
23. Правова охорона компонування інтегральної мікросхеми.
24. Правова охорона раціоналізаторських пропозицій.
25. Правова охорона сортів рослин і порід тварин.
26. Правова охорона комерційної таємниці.
27. Захист прав на нетрадиційні результати інтелектуальної діяльності.
28. Правова охорона комп'ютерних програм і баз даних.
29. Особливості правового регулювання окремих ресурсів Інтернет.
30. Поняття порушення прав інтелектуальної власності. Види юридичної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ОСНОВНА

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України // Офіційний вісник України. - 2003. - №11. -Ст. 461.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 липня 1963 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. - 1963. - № 30. Ст. 464.
4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 25-26. - Ст. 131.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. - 1984. - Додаток до № 51. - Ст. 1123.
6. Митний кодекс України від 12 грудня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2002. - № 38-39. - Ст. 288.
7. Господарський кодекс України // Офіційний вісник України. - 2003. - № 11. -Ст. 462.
8. Господарський процесуальний кодекс України від 21 червня 2001 р.// Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 36. - Ст. 188.
9. «Про мови в Українській РСР» від 28 жовтня 1989 р. № 8312-XI // Відомості Верховної Ради Української РСР. - 1989. - № 45. - Ст.631.
10. «Про охорону прав на сорти рослин» в редакції Закону України від 17 січня 2002 р. № 2986-111 // Офіційний вісник України. - 2002. - № 7. - Ст. 278; Відомості Верховної Ради України. - 2002. - № 23 - Ст. 163.
11. «Про науково-технічну інформацію» від 25 червня 1993 р. № 3322-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1993. - № 33. - Ст. 345.
12. «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 1 червня 2000 р. № 1771-III із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 21 грудня 2000 р. № 2188-III // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 8. - Ст. 37.
13. «Про охорону прав на промислові зразки» від 15 грудня 1993 р. № 3699-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 8. -Ст. 37; 2001.-№8. - Ст. 37.
14. «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15 грудня 1993 р. № 3688-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 7. -Ст. 36; 2001.-№8. - Ст. 37.
15. «Про племінне тваринництво» від 15 грудня 1993 р. № 3691-XII від 21 грудня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 6. - Ст. 37.
16. «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 р. № 3759-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 10. - Ст. 43.
17. «Про авторське право і суміжні права» від 11 липня 2001 р. № 2627-III // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 43. - Ст. 214.

18. «Про захист інформації в автоматизованих системах» від 5 липня 1994 р. № 80/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 31. - Ст. 286.

19. «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10 лютого 1995 р. № 51/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1995. - № 9. - Ст. 56.

20. «Про приєднання України до Міжнародної конвенції по охороні нових сортів рослин» від 2 червня 1995 р. № 209/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1995. - № 22. - Ст. 168.

21. «Про ратифікацію Договору про закони щодо товарних знаків» від 13 жовтня 1995 р. № 380/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1995. - № 37. - Ст. 281.

22. «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів і фонограм» від 23 березня 2000 р. № 1587-ПІ // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 5-6. - Ст. 46.

23. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності» від 5 квітня 2001 р. № 2362 // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 23. - Ст. 117.

24. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності» від 5 квітня 2001 р. // Інтелектуальна власність. - 2001. - № 4.

25. «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм» від 23 березня 2000 р. // Інтелектуальна власність. - 2001. - № 4.

26. «Про внесення змін до деяких законів України щодо охорони прав на зазначення походження товарів» від 15 листопада 2002 р. // Інтелектуальна власність - 2002. - № 1.

27. «Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій». Затверджене Указом Президента України від 18 вересня 1992 р. № 479/92 // Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика. Промислова власність. - Т. 3: - К.: Ін. Юре, 1999. - С. 212-215.

28. «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні» від 27 квітня // Інтелектуальна власність - 2001. - № 4.

29. «Про утворення у складі Міністерства освіти і науки Державного департаменту інтелектуальної власності» від 4 квітня 2000 р. № 601. // Офіційний вісник України. - 2000. - № 14. - Ст. 568.

30. «Про затвердження Положення про Державний департамент інтелектуальної власності» від 20 червня 2000 р. № 997 // Офіційний вісник України. - 2000. - № 25. - Ст. 1060.

31. «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав» 18 січня 2003 р., № 72 // Офіційний вісник України. - 2003. - № 4. - Ст. 129.

32. «Про мінімальні ставки авторської винагороди за використання творів літератури і мистецтва» від 18 листопада 1994 р. № 784 // Збірник постанов Уряду України. - 1995. - № 2. - Ст. 33.

33. «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір» від 27 грудня 2001 р. № 1756 // Офіційний вісник України. - 2001. - № 52. - Ст. 2369.

34. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів. Паризький Акт від 24 липня 1971 р., змінений 2 жовтня 1979 р.: Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика. – Наук.-практ. вид.: У 4-х т. / За заг. ред. О. Д. Святоцького. - Т. 1: Право інтелектуальної власності. - К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 1999. С. 186-224.

35. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 р.: Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика. - Наук.-практ. вид.; У 4-х т. / За заг. ред. О. Д. Святоцького. - Т. 1: Право інтелектуальної власності. - К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 1999. - С. 243-262. –

36. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення // Інтелектуальна власність. – 2001. – № 2. - С. 71-75.

37. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 р. // Інтелектуальна власність. - 2001. - № 2. - С. 81-85.

38. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 р. // Інтелектуальна власність. - 2001. - № 2. - С. 76– 81.

39. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС) // Інтелектуальна власність. - 1999. - № 5, 6, 7.

ДОДАТКОВА

40. Авторське право і суміжні права. Європейський досвід: У 2-х книгах / За ред. А. С. Довгерта. - Книга 1: Нормативні акти і документи. Європейська інтеграція України / Уклад. Р. В. Дроб'язко. - К.: Ін Юре, 2001. - 520 с. - Книга 2: Виступи, статті європейських спеціалістів / Уклад. В. С. Дроб'язко. - К.: Ін Юре, 2001. - 460 с.

41. Горленко С. А. Правовая охрана наименований мест происхождения товаров. - М.: ВНИИПИ, 1998. - 90 с.

42. Захист прав інтелектуальної власності: Досвід Сполучених Штатів Америки. - 36. документів, матеріалів, статей. / За заг. ред. О. Д. Святоцького. - К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. - 368 с.

43. Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика. Наук.-практ. вид.: У 4-х т. / За заг. ред. О. Д. Святоцького. - К.: ІнЮре, 1999.
44. Інтелектуальна власність в Україні: проблеми теорії і практики: 36. наук, статей / За ред. Ю. С. Шемшученка, Ю. Л. Бошицького. - К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. - 424 с.
45. Крайнев П.П., Работягова Л.І, Дятлик І.І. Патентування винаходів в Україні. – К.: 2000, 340 с.
46. Мельник О. М. Проблеми охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності в Україні. - Харків, 2002. - 362 с.
47. Ніколаєнко Л.І. “Захист інтелектуальної власності в Україні та угода ТРІПС”, Перспективи та актуальні проблеми правової охорони і ринкового використання інтелектуальної власності: Тези доповідей науково-практичного та інформаційно-консультативного семінару, Харків, 24 лютого 2000 р. – Харків: Харк. Держ. політехн. Ун-т, 2000.
48. Охорона інтелектуальної власності: Нормативно-правові акти / За заг. ред. О. Д. Святоцького. - К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004.- 1176 с.
49. Підпригора О. Проблеми системи законодавства України про інтелектуальну власність // Інтелектуальна власність. - 2000. - № 3. - С. 3-14.
50. Право інтелектуальної власності: Академ. курс: Підручник для студентів вищ. навч. закладів / За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. – 2-ге вид., переробл. та допов. – К.: Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", - 2004.
51. Право інтелектуальної власності: Навчальний посібник / Дроб'язко В.С., Дроб'язко Р.В. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.
52. Штефан М. И. Ответственность за нарушение авторских и смежных прав // Предпринимательство, хозяйство и право. - 1996. - № 9. - С. 32-35.
53. Штефан М. И. Ответственность за нарушение прав в сфере промышленной собственности и судебная защита этих прав // Предпринимательство, хозяйство и право. - 1996. - № 10. - С. 41-44.

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

А

Автор, 21
Авторський договір, 32
Авторське право, 21

В

Відеограма, 35
Винахід, 39
Вимога єдності, 51

Г

Географічне значення походження товару, 66

Д

Джерела права інтелектуальної власності, 14

З

Засоби індивідуалізації товарів та послуг, 66
Знак, 69

І

Ім'я автора, 21
Інтелектуальна власність, 10
Інтегральна мікросхема, 81

К

Комерційна таємниця, 87
Корисна модель, 41

М

Майнові права автора, 29

Н

Наукове відкриття, 79

О

Особисті немайнові права, 27

П

Патентне право, 37
Право авторства, 27
Право на використання твору, 29

Право на авторське ім'я, 27
Право на захист репутації автора, 28
Право на обнародування твору та на його відкликання. 28
Право на опублікування, 28
Право на відтворення і право доступу, 30
Право на поширення і право на імпорту, 30
Право на публічний показ і право на публічне виконання, 30
Право на передачу в ефір і право на сповіщення для загального відомо по кабелю, 30
Право на переклад і право на переробку твору, 31
Племінні тварина, 85
Порушення права інтелектуальної власності, 89
Псевдонім, 21
Промисловий зразок, 43

Р

Раціоналізаторська пропозиція, 79
Реферат винаходу, 54

С

Сорт рослин, 85
Співавторство, 26
Сторони авторського договору, 34
Суб'єкти авторського права, 25
Суміжні права, 35

Т

Торгівельна марка, 66

У

Ф

Фірмове найменування, 67
Фонограма, 35
Формула винаходу, 53

Навчальне видання

**Островерх Ольга Олександрівна
Домбровська Світлана Миколаївна
Савченко Олександр Віталійови**

**ЗАВТОСУВАННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ І ПІДРОЗДІЛІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**
Навчальний посібник

Підп. до друк 08.09.14 Формат 60x84 1/16

Умовн.-друк. арк. 6,6

Вид. № 05/14.

Сектор редакційно-видавничої діяльності
Національного університету цивільного захисту України
61023 м. Харків, вул. Чернишевська, 94.